

**İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN
PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN PEYGAMBERİN
ÖRNEKLİĞİ ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK
GÖRÜŞLERİ: BAYBURT ÖRNEĞİ**

Betül ERBAY

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA
2021
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN PEYGAMBERİMİZİN HAYATI
DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ
ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: BAYBURT ÖRNEĞİ**

(Students Opinions on The Learning Area of The Example of The Prophet, Which Is Included
in The Curriculum of The Life of Prophet: Example of Bayburt)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül ERBAY

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA

Bayburt
Eylül, 2021

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA'nın danışmanlığında, 162110002 numaralı Betül ERBAY tarafından hazırlanan "İmam Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında Yer Alan Peygamberin Örnekliği Öğrenme Alanına Yönelik Görüşleri: Bayburt Örneği" konulu bu çalışma 09 / 09 / 2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri (Atatürk Üni. Ortak) Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

İmza:

Jüri Üyesi :

İmza:

Jüri Üyesi :

İmza:

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Fatih GÜRBÜZ

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İmam Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında Yer Alan Peygamberin Örneklığı Öğrenme Alanına Yönelik Görüşleri: Bayburt Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

09 / 09 / 2021

Betül ERBAY

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda bana yön gösteren, destek ve emeklerini hiç esirgemeyen, her zaman beni yüreklendiren, tez danışmanım kıymetli Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA hocama, çalışmanın son halini almasında yapmış olduğu katkılardan dolayı Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN hocama ve araştırma konumu belirleme noktasında ilgi ve bilgisinden faydalandığım sayın Doç. Dr. Ömer DEMİR hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimim boyunca bilgileriyle bana ışık tutan, sözleriyle akademik yolda yürüme şevki kazandıran RTEÜ İlahiyat Fakültesindeki değerli hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamın uygulama sürecinde yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen okul yöneticilerine, öğretmen arkadaşlarıma ve öğrencilerime de teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında desteklerini içten bir şekilde hissettiğim, üzerimdeki haklarını ödeyemeyeceğim annem ve kardeşlerime, zor zamanlarımda desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, çalışmam boyunca emeklerime en büyük desteği veren sevgili eşim Adem ERBAY ve evde çalışmama fırsat tanıdığı için biricik kızım Elif ERBAY'a kalpten teşekkür ederim.

En büyük teşekkürü ise; özellikle bu günlere gelebilmemin yegâne sebebi olan, akademik camiaya sunabildiğim bu eserle büyük gurur yaşayacağını bildiğim, hayatımın mihenk taşı, canım babam Dr. İlyas DEMİRCİ'ye ederim.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İMAM HATİP ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PEYGAMBERİMİZİN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: BAYBURT ÖRNEĞİ

Betül ERBAY

Eylül 2021, 113 Sayfa

Çocuk, genç, yaşlı her kesimden insanı olumsuz örneklerden korumanın en etkili yollarından biri de karşılırlarına model alabilecekleri güzel örnekler sunmaktır. Yeryüzünde erdem sahibi nice insan vardır. Fakat şüphesiz yok ki âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammet en güzel ahlakın sahibidir. Hz. Muhammet, yeryüzünde örnek alınabilecek en değerli insandır. İslam ile müşerref olmamış fakat hakikati söylemekten çekinmeyen birçok kişi ise, dinin O'na yüklemiş olduğu değerlerden uzak olmalarına rağmen Hz. Muhammet'i sadece kişiliğı ile değerlendirip eşi benzeri olmayan bir şahsiyet olduğuna vurgu yapmışlardır. Hz. Muhammed, güzel ahlakı, ibadet hayatı, insanlara karşı nezaketi ile örnek bir insandır. O, yol göstericiliğı ile mürşid, bütün zorluklara göğüs gemesi, pes etmeyen yapısı ile bir mücahid, yaptığı savaşlarda stratejik kararlar verip uygulayan askeri bir deha, bulunduğu çağın karanlığından insanları aydınlığa kavuşturan yenilikçi bir lider, insanlara yol gösterici, ufuk açan, talim ve terbiye edici bir öğretmen. Merhamet ve şefkat timsali örnek bir eş, evlatlarını koruyup kollayan bir baba, vefalı bir evlat, sadık bir dosttur. Bu çalışmanın amacı "Peygamberimizin Hayatı" dersi öğretim programının amaçları arasında yer alan Peygamberin örnekliliğı öğrenme alanının, öğrencilerin kişisel ve sosyal hayatlarına sağladığı katkının verimliliğini öğrencilerin zihinlerinde ki Peygamber düşüncesinden hareketle tespit etmeye çalışmaktır. Bu kapsamda Bayburt ili merkezinde yer alan imam hatip ortaokulu 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerine nitel araştırma metodu çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) tekniğı uygulanmış ve bunun neticesinde elde edilen veriler üzerinden betimleme analizi yapılmış ve tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, öğretim programı, ahlak, peygamber örnekliliğı.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

IMAM HATIP SECONDARY SCHOOL STUDENTS' OPINIONS ON THE PROPHET'S EXAMPLE LEARNING FIELD IN THE LIFE OF OUR PROPHET LESSON TEACHING PROGRAM: THE CASE OF BAYBURT

Betül ERBAY

October 2021, 113 Pages

One of the most effective ways to protect people from all walks of life, children, young and old, from negative examples is to present good examples that they can take as a model. There are many virtuous people in the world. But there is no doubt that Hz. Muhammad is the owner of the most beautiful morals. Hz. Muhammad is the most valuable person on earth who can be taken as an example. Many people who have not been honored with Islam but do not hesitate to tell the truth, on the other hand, are far from the values that religion has imposed on him. They evaluated Muhammad only with his personality and emphasized that he was a unique personality. Hz. Muhammad is an exemplary person with his good morals, life of worship and kindness towards people. He is a master with his guidance, a mujahideen with his ability to withstand all difficulties and not giving up, a military genius who makes and implements strategic decisions in his wars, an innovative leader who brings people to light from the darkness of his age, a guiding, stimulating, training and edifying person. a teacher. He is an exemplary wife who is an example of mercy and compassion, a father who protects and watches over his children, a loyal son, and a faithful friend. The aim of this study is to try to determine the efficiency of the contribution of the learning area of the example of the Prophet, which is among the objectives of the "Life of Our Prophet" course curriculum, to the personal and social lives of the students, based on the thought of the Prophet in the minds of the students. In this context, semi-structured interview technique was applied to the 5th, 6th, 7th and 8th grade students of Imam Hatip Secondary School located in the city center of Bayburt, within the framework of the qualitative research method, and as a result, a descriptive analysis was made and determinations were made on the data obtained.

Keywords: Education, curriculum, morality, example of the prophet.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	I
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÖZ	IV
ABSTRACT	V
TABLolar DİZİNİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

I. Araştırmanın Konusu	3
II. Araştırmanın Amacı	4
III. Araştırmanın Önemi	5
IV. Araştırmanın Yöntemi	6
V. Verilerin Toplanması	7
VI. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	7
VII. İlgili Araştırmalar.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretiminin Temel Kaynakları.....	12
1.1.1. Kur'an-ı Kerim	12
1.1.2. Hadis	14
1.1.3. Siyer ve Meğazi Kitapları	17
1.2. Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretiminin Tarihsel Temelleri	21
1.3. Günümüzde Hz. Muhammed'in Hayatına Dair Okutulan Dersler	25
1.4. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Teorik Temelleri	27
1.4.1. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programının Amaçları	28
1.4.2. En Güzel Örnek Peygamberimiz Öğrenme Alanı Üniteleri	31
1.4.2.1. 5. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi.....	31
1.4.2.2. 6. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi.....	31
1.4.2.3. 7. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi.....	32

1.4.2.4. 8. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi	33
1.4.3. En Güzel Örnek Peygamberimiz Öğrenme Alanının Ders Kitabında İşlenişi ile İlgili Değerlendirmeler	33

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ ÖĞRENME ALANI ÜZERİNDE ETKİSİ OLAN UNSURLARA İLİŞKİN BULGULAR

2.1. Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeyi	37
2.2. Öğrencilerin Ders Dışı Öğrenme Kaynakları	39
2.2.1. Kitaplar	39
2.2.2. Filmler.....	42
2.3. Öğrencilerin Peygamber Düşüncelerine Dair Bulgular	44
2.4. En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünite Konuları İçin Öğrenci Düşüncelerine İlişkin Bulgular	49
2.4.1. Peygamberimizin Beşerî Özelliklerini Kavrama Düzeyi	49
2.4.1.1. Konuşma Adabı	50
2.4.1.2. Doğru Sözlü Olma	55
2.4.1.3. Duyguları İfade Etme	59
2.4.2. Peygamberimizin Hayatında Temizliğin Önemini Kavrama Düzeyi	62
2.4.3. Peygamberimizin Yeme İçme Adabını Kavrama Düzeyi.....	65
2.4.4. Peygamberimizin Giyim-Kuşam Adabını Kavrama Düzeyi	79
2.4.5. Peygamberimizin Allah’a Teslimiyetini Kavrama Düzeyi.....	87
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	98
KAYNAKÇA.....	109
ÖZGEÇMİŞ	113

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. <i>İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 5. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri</i>	29
Tablo 2. <i>İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 6. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri</i>	30
Tablo 3. <i>İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 7. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri</i>	30
Tablo 4. <i>İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 8. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri</i>	30
Tablo 5. <i>Peygamberimizin Hayatı Dersini Okumadan Önce Hz. Muhammed'in Hayatı Hakkında Bilgi Sahibi Miydin?</i>	38
Tablo 6. <i>Peygamberimizin Hayatı Ders Kitabı Dışında, Hz. Muhammed'in Hayatını Anlatan Bir Kitap Okudunuz Mu?</i>	39
Tablo 7. <i>Hz. Muhammed'in Hayatı ile İlgili Okunan Kitaplar</i>	40
Tablo 8. <i>Hz. Muhammed'in Hayatını Anlatan Bir Film/Filmler İzlediniz mi?</i>	42
Tablo 9. <i>Hz. Muhammed'in Hayatı ile İlgili İzlenen Filmler</i>	42
Tablo 10. <i>Aşırı Yüceltmeci Peygamber Düşüncesine Tespitine Yönelik Sorular (Genel Tablo)</i>	44
Tablo 11. <i>Peygamberler Çok Uzun Süre Uyumadan Veya Yemek Yemeden Yaşayabilirler mi?</i>	44
Tablo 12. <i>Peygamberler Diledikleri Anda İstediklerini Yapabilme Gücüne Sahip Midirler?</i>	45
Tablo 13. <i>Peygamberler Dünya Hayatına Önem Vermeyen Sürekli İbadet Eden Kişiler Midir?</i>	45
Tablo 14. <i>Peygamberler Özellik Olarak İnsanlardan Çok Meleklerle mi Benzerler?</i>	45
Tablo 15. <i>Peygamberimiz Zamanında Sizi En Çok Etkileyen Olay Nedir?</i>	46
Tablo 16. <i>Peygamberimiz İnsanlarla Konuşurken Nelere Dikkat Ederdi?</i>	49
Tablo 17. <i>İnsanlarla Konuşurken Nelere Dikkat Edersiniz?</i>	51
Tablo 18. <i>Karşılaştığınız Olumsuz Durumlar Da Sevdiklerimizi Koruyabilmek İçin Veya Şakalaşırken Yalan Konuşabilir Miyiz?</i>	55
Tablo 19. <i>Peygamberimizin Üzüldüğü, Ağladığı veya Korktuğu Bir Olay Var Mıdır? Biliyorsanız Örnek Verebilir Misiniz?</i>	59
Tablo 20. <i>Peygamberimizin Üzüldüğü, Ağladığı Veya Korktuğu Olaylara Verilen Örnekler</i>	60
Tablo 21. <i>Peygamberimiz Ağız Bakımına Dikkat Etmek İçin Misvak Kullanırdı. Sizce Ağız Temizliğinde Misvak Yerine Diş Fırçası Kullanmak da Sünnet Midir? Neden?</i>	63
Tablo 22. <i>Yeme İçme Konusunda Peygamberimiz Nelere Dikkat Ederdi?</i>	65
Tablo 23. <i>Yeme İçme Konusunda Nelere Dikkat Ediyorsunuz?</i>	68
Tablo 24. <i>Peygamberimiz kıyafetlerinde farklı renkleri kullanmasına rağmen en çok beyaz rengi tercih etmiştir. Sizce Peygamberimiz neden en çok beyaz rengi tercih etmiştir?</i>	80
Tablo 25. <i>Kıyafetlerinizde En Çok Neye Dikkat Ediyorsunuz?</i>	83
Tablo 26. <i>Hz. Muhammed Zor Bir Durumla Karşılaştığı Zaman Ne Yaptı?</i>	88
Tablo 27. <i>Zor bir Durumla Karşılaştığında Nasıl Davranıyorsunuz?</i>	94

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Az ve öz konuşma.	51
Şekil 2. Muhatabın anlayacağı üslupla konuşma.	52
Şekil 3. Kötü söz söylememek.	52
Şekil 4. Muhatabın yüzüne bakarak konuşma.	53
Şekil 5. yalan konuşmama.	54
Şekil 6. Muhatabını incitmeden konuşma.	54
Şekil 7. 5. Sınıf.	56
Şekil 8. 6. Sınıf.	57
Şekil 9. 7. Sınıf.	58
Şekil 10. 8. Sınıf.	58
Şekil 11. Yemeğe besmele ile başlamak.	69
Şekil 12. Hamd ve dua ile bitirmek.	69
Şekil 13. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak.	70
Şekil 14. Sağ el ile yemek yemek.	70
Şekil 15. Tam doymadan sofradan kalkmak.	71
Şekil 16. İsraf etmemek.	71
Şekil 17. Oturarak su içmek.	72
Şekil 18. Helal ve temiz gıdalarla beslenmek.	72
Şekil 19. Ağzını şapırdatmadan ve kimseyi rahatsız etmeden yemek.	73
Şekil 20. Yemeği önünden yemek.	73
Şekil 21. Yemek seçmemek.	74
Şekil 22. İkram etmek.	74
Şekil 23. Sofra hazırlığına yardım etmek.	75
Şekil 24. Ağzında yemek varken konuşmamak.	75
Şekil 25. Acele etmeden yemek.	76
Şekil 26. Temiz ve düzenli olma.	83
Şekil 27. İslami ilkelere uyma.	85
Şekil 28. Sade ve gösterişten uzak olma.	86
Şekil 29. Modaya uygun giyinme.	86
Şekil 30. Sabrederdi.	89
Şekil 31. Allah’a dua etmesi, Allah’tan yardım dilemesi.	90
Şekil 32. Tevekkül etmesi.	.91
Şekil 33. Cesur olması.	92
Şekil 34. Kararlılığı.	93
Şekil 35. Sabretmek.	94
Şekil 36. Dua etmek.	95
Şekil 37. Cesaret/korku.	96
Şekil 38. Kararlılığı/mücadelesi.	97

GİRİŞ

Hz. Muhammed (s.a.v.) vahyi tebliğ ve tebyin etmekle vazifeli, insanlığa gönderilen son peygamberdir. İslam peygamberi olmasına rağmen dünya üzerinde mevcudiyet gösteren her türlü inanışa sahip insanların, hakkında bilgi edinmek istediği, dikkatlerini çektiği önemli bir şahsiyettir. Asırlardır Müslüman olsun olmasın her kesimden insan Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında araştırmalar yapıp, eserler ortaya koymuştur.

Evrensel misyona sahip Hz. Muhammed (s.a.v.); Kur'an-ı Kerim'de "insanlara en güzel örnek" olarak işaret edilmiştir. "Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır"¹ ayeti kerimesi ve buna benzer birçok ayette Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek kişiliğine atıfta bulunulmuştur. İslam inancına sahip bireyler için inanç şartlarından biri olan "peygamberlere iman" kavramının tezahürü olarak da inanan insandan peygamberi örnek alması beklenir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vahiy ile yüklendiği bu sorumluluk geçmişten günümüze her hususta insanlığın gelişimine katkı sağlamasına vesile olmuştur. O'nun (s.a.v.) sunduğu örneklik; düşünce yapısından karaktere, konuşmadan davranışa geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bunun içindir ki Hz. Muhammed'in (s.a.v.) giyim kuşamı, yeme içme adabı, misafir ilişkileri, akraba ziyaretleri vb. birçok teferruat sayılabilecek birçok konu asırlardır eğitim sistemimize dahil olmuştur.

İslam'ın ilk yıllarından itibaren birçok müellif Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını her yönüyle ele alan titiz çalışmalar sergilemiştir. Hz. Muhammed'in beşerî ve nebevi özelliklerinin tam olarak kavranamaması zaman içinde farklı peygamber tasavvurlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Beşerî yönüne ağırlık veren düşünce yapısı ile 'İndirgemeci Peygamber Anlayışı' ortaya çıkmış, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) duyulan derin sevgi ve saygının abartılması ile de 'Aşırı Yüceltmeci Peygamber Anlayışı' ortaya çıkmıştır. Bu yanlış anlayışları temellendirebilmek için çok sayıda rivayet uydurulmuştur. Bu yanlış rivayetler Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerle rağmen muhtemelen ilginçliği

¹ el-Ahzâp, 33/21.

sebebiyle halk üzerinde çok daha dikkat çekmiştir.² Peygamberi rol model alma noktasında oluşan bu düşünceler önemli bir etkiye sahiptir.

Yapılan araştırmalar, küçük yaşlarda verilen, bireyin ahlaki gelişimine katkı sağlayan dini eğitim sürecinin daha sağlıklı ve kalıcı olduğunu göstermektedir.³ Ülkemizde 11.04.2012 yılında 6287 sayılı kanun ile oluşturularak 28261 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan yeni eğitim sistemi yürürlüğe girmiştir. Bu yeni sisteme göre 8 yıllık zorunlu eğitim son bularak 4+4+4 şeklinde kademelendirilmiş 12 yıllık kesintisiz eğitim oluşturulmuştur. Yeni yasa ile ortaya çıkan en büyük yenilik ise din eğitimi ile ilgili yeni derslerin öğretim programlarına dahil edilmesidir.

“İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir.” 4+4+4 şeklinde sınıflandırılan 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Yasası’nın 9. Maddesinde yer alan bu ifade ile din dersleri yeniden düzenlenmiştir.

3 kademeli planlanan zorunlu eğitim sistemi ile getirilen yeniliklerden biri de 1997 yılında kapatılan imam hatip ortaokullarının tekrar açılması olmuştur. İmam hatip ortaokullarında mevcut ortaokul eğitim programlarında yer alan derslere ilave olarak Hz. Muhammed’in Hayatı, Temel Dini Bilgiler, Kur’an-ı Kerim ve Arapça derslerine zorunlu ders olarak yer verilmiştir. Günümüzde Hz. Muhammed’in (s.a.v) hayatının, sosyal ve bireysel yönlerini söz davranış ve takrirleri ile insanlığa rehber olan öğretisinin en güzel şekilde anlaşılması için eğitim-öğretim sistemimizin içinde müstakil bir ders olarak dahil edilmesi toplumun büyük bir kesimi tarafından olumlu bir gelişme olarak takdir görmüştür.⁴

² Hikmetullah Ertaş, “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinde Peygamber Tasavvuru (Niğde Örneği)”, *Van İlahiyat Dergisi* 7/10 (Haziran 2019), 21-40.

³ Mehmet Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi* (İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 59-77.

⁴ Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (İstanbul: İlke Yayınları, 2013), 54.

Bu araştırma ile imam hatip ortaokullarında zorunlu olarak okutulan Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında yer alan Peygamberin örnekliliği öğrenme alanına dair ünitelerin kazanımlarının öğrenciler üzerindeki verimliliğini tespit etmeye çalışmayı ve öğrencilerin peygamber düşüncelerinin Hz. Muhammed'i (s.a.v.) örnek alabilmeleri üzerindeki görüşlerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

I. Araştırmanın Konusu

Birey ve toplumun geleceği günümüzde; bilgiye ulaşma, onu kullanabilme ve bilgi üretme becerilerinin oluşmasına bağlı olmaktadır. Toplumu oluşturan bireylerde bu becerilerin kazanılması ve sürdürülmesi için bilgi üretiminin esas olarak alındığı eğitim sürecine ihtiyaç vardır. Çocuklar üzerinde yapılan, sosyal bilişsel öğrenmenin önem ve etkilerini inceleyen birçok araştırma model alma yoluyla öğrenmenin önemine vurgu yapmıştır.⁵ Gelişim evreleri göz önüne alındığında bireylerin kişilik özelliklerinin şekillenmeye başladığı ve sonraki dönemlerinde tetikleyici unsuru olan çocukluk çağı, özellikle din ve değerler eğitimi kapsamında ayrı bir öneme sahiptir.⁶

“Dini Şuurun Uyanması” olarak nitelendirilen 12-14 yaş civarı oluşan ve sonraki dönemler üzerinde etkilerini hissettiren çocukluk çağı evresi⁷ ülkemizde üç kademeli eğitim öğretim sisteminin ikinci kademesine denk gelen ortaokul evresidir. Bu dönem ayrıca bireylerin karakterlerinin şekillenmeye başladığı evredir. Karakter eğitiminde ve bireyin ahlaki gelişiminde Peygamberin örnekliliği önemli bir yere sahiptir.

Sosyal bilişsel öğrenme kuramlarında yer alan model alma teorisi, öğrenme süreci içinde modelin özelliklerine sıkça vurgu yapar. Çünkü modelin nitelik ve özellikleriyle gözlemcinin öğrenmesi arasında sıkı bir ilişki vardır.⁸ Model alınması hedeflenen Peygamber ile öğrencinin kendisi arasında bağdaşım kurabilmesi, Peygamberi kendine yakın hissedebilmesi bu bağlamda önemlidir. İnsanüstü özelliklerle tahayyül edilen peygamber kavramı, öğrencinin davranışları içselleştirmesi önünde engel teşkil edecektir.

⁵ Filiz Orhan, Abdullah Dağcı, “Ergenlikte Dini Kimliğin İnşası: Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2015), 116-121.

⁶ Eyüb Şimşek, “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 1/4 (2004), 211-214.

⁷ Şuayip Özdemir – Rahime Kava, “Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2 (Kış 2014), 1215-1226.

⁸ Zafer Yıldız, “Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Din Eğitimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33/2 (2014), 156.

Bu bağlamda bireylerin hayatına olumlu katkılar sunmak için okullarda okutulan seçmeli din derslerinden birisi olan “Peygamberimizin Hayatı” dersi toplumun sağlıklı bilgiye ulaşabilmesi için önem arz etmektedir. Bu dersin müfredata uygun bir şekilde okutulmasında dersin amaçlarından içeriğine kadar, eğitim durumlarından ölçme-değerlendirme uygulamalarına kadar yapılandırmacı bir yaklaşım benimsenmektedir.

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında yer alan “Peygamberimizi tanıyan ve seven, onun beşerî ve nebevi özelliklerini ayırt eden, örnek kişiliğini kendisine rehber edinen ve hayatını bütüncül bir yaklaşımla kavrayan bireyler yetiştirmek”⁹ vizyonunun gereğini yerine getirebilmek için de peygamberin beşerî ve nebevi yönünü iyice kavramak onu örnek alma üzerindeki görüşlerini tespit edebilmek açısından önem arz etmektedir. Bu yüzden öğrencilerin peygamber düşüncelerini anlamak, bu düşünceler doğrultusunda peygamberin hayatına dair öğrendiklerini yaşantılarına ne derece aktarabildiklerini görmemizi sağlayacaktır.

II. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı “Peygamberimizin Hayatı” dersi öğretim programının giriş kısmında yer alan “*Peygamberler, insanlığın başlangıcından itibaren yüce Allah (c.c.) tarafından hidayet rehberi olarak gönderilmiş seçkin kullardır. İlk insan Hz. Âdem ile başlayan peygamberlik süreci, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile tamamlanmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.) kıyamete kadar insanlığın kurtuluşu için tek umuttur. Âlemlere rahmet olan son elçinin gönderiliş amacının en güzel şekilde kavranması; onun doğru bir şekilde tanınması, insanlığa tanıtılması ve örnek alınması ile mümkün olacaktır*”¹⁰ ifadesi ile önemi vurgulanan ve öğretim programının amaçları arasında yer alan Peygamberin örnekliği öğrenme alanının, öğrencilerin kişisel ve sosyal hayatlarına sağladığı katkının verimliliğini öğrencilerin zihinlerindeki Peygamber düşüncesinden hareketle tespit etmeye çalışmaktır.

“Peygamberimizin Hayatı” dersinin uygulama aşamalarında öğrencilerin derse olan tutumlarının tespit edilmesi, dersin etkinliğini ölçmek açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin “Peygamberimizin Hayatı” dersi hakkındaki düşüncelerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi, “Bayburt ili

⁹ Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı. Erişim 11 Mayıs 2021. <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.

¹⁰ Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı. Erişim 11 Mayıs 2021. <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.

merkezinde bulunan İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin “Peygamberimizin Hayatı” dersine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindedir.

Araştırmaya ilişkin alt problemler ise;

- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamberin örnekliğinin öğrenme alanı üzerinde etkisi nelerdir?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin ders dışı öğrenme kaynakları nelerdir?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamber düşüncelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde yer alan “En Güzel Örnek Peygamberimiz” ünite konuları için öğrenci düşünceleri nelerdir?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamberimizin hayatında temizliğin önemine ilişkin görüşleri nelerdir?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamberimizin yeme içme adabını kavrama düzeyleri nasıldır?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamberimizin giyim-kuşam adabını kavrama düzeyleri nasıldır?
- “Peygamberimizin Hayatı” dersinde, öğrencilerin Peygamberimizin Allah’a teslimiyetini kavrama düzeyleri nasıldır?

III. Araştırmanın Önemi

Geçmişten gelen birikimle, değişen gelişen eğitim öğretim sistemi içerisinde yer alan yeniliklerin incelenmesi ve yeniliklerin doğurduğu noksanların belirlenmesi, sistemin ana gayesine ulaşabilmesi adına oldukça önemlidir. 2012 yılından bu yana değişen eğitim sisteminin yeni parçası olarak karşımıza çıkan imam hatip ortaokullarında okutulan “Hz. Muhammed’in Hayatı” dersi, 2018 yılında öğretim programında yapılan bir yenilikle “Peygamberimizin Hayatı” dersi olarak isimlendirilmiştir.

Yenilenen öğretim programında yer alan öğrenme alanlarından biri de peygamberin örnekliğidir. Bu öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulan üniteler ve kazanımların en güzel şekilde işlenmesi ve amacına hizmet edecek verimliliğin sağlanması dini şuurun yeni yeni oluşmaya başladığı bu evredeki çocuklar için büyük ölçüde fayda sağlayacaktır.

İmam hatip ortaokullarında zorunlu, ortaokullarda seçmeli ders olarak sunulan Peygamberimizin Hayatı dersi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını öğrenme ve onu model alarak hayatımızı şekillendirebilme noktasında bir fırsat olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) her insanın uygulayabileceği yalınlıkta ve kolaylıkta olan hayatını etkili ve güzel bir şekilde sunmak, O'nu (s.a.v.) layıkıyla örnek alabilmemiz için önemlidir.

Bu araştırmanın amacı karakter gelişiminin başlarında sayılan ortaokul çağı öğrencilerinin, Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette insanların örnek alması öğütlenen Hz. Muhammed'in hayatını örnek alıp yaşantılarına yansıtabilmelerinin imkân ve yollarını değerlendirmektir. Bu gayeye ulaşabilmek için engel teşkil eden unsurları tespit edip amaca nail olabilmek için öneriler sunmaktır.

IV. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ilk kısmında ele alınan, Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler ilişkin kavramsal düzeyin tespiti için temel kaynaklar hakkında literatür taraması yapılmıştır. Araştırmayı temellendirmek ve nihai verileri değerlendirebilmek adına da Kur'an-ı Kerim, meal ve tefsirler ile hadis-i şeriflerden de faydalanılmıştır.

Araştırmanın ikinci kısmını oluşturan, veri kaynaklarının belirlenmesi, veri toplama araçlarının oluşturulup verilerin analiz edilmesi süreçlerin de nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, bireylerin olay ve olgulara ilişkin öznel bakış açılarının keşfedilmesini amaçlayan bilgi üretme yöntemlerinden birisi olmaktadır. Nitel araştırma yöntemleri gözlem, görüşme ve metin analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, tutum, davranış, deneyim, algı ve olayların kendi doğasında, gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı, katılımcılardan fikir edinmeye çalışan, nitel bir sürecin izlendiği araştırma çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek,1995).

Araştırmanın teorik temellerini oluşturacak kısımlar için yapılan literatür taramasının ardından ikinci kısımda öğrencilere uygulanacak görüşme için araştırmaya konu olan ilgili üniteler gözden geçirilmiş ve görüşmede kullanılacak uygun sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorularla ilgili pilot uygulama yapılmış ve ayrıca sorular oluşturulurken uzman görüşü alınmıştır.

İmam hatip ortaokulu 5. 6. 7. Ve 8. sınıf öğrencilerine nitel araştırma metodu çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) tekniği uygulanmış ve bunun neticesinde elde edilen veriler üzerinden betimleme analizi yapılmış ve tespitlerde bulunulmuştur.

V. Verilerin Toplanması

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip ortaokullarında uygulama yapılabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlardan gerekli izinler alınmıştır. Bayburt il merkezinde bulunan Şehitler İmam Hatip Ortaokulu öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu okulda okuyan 5. 6. 7. Ve 8. sınıf öğrencilerine yapılacak olan çalışmanın mahiyeti anlatılmış sonrasında çalışmaya katkı sağlayacak gönüllü öğrenciler ile görüşme gerçekleştirilmiştir. 5. sınıftan 15 öğrenci, 6. sınıftan 15 öğrenci, 7. sınıftan 15 öğrenci, 8. sınıftan 15 öğrenci olmak üzere toplam 60 öğrenci ile birebir görüşme yapılmıştır. Görüşmeler 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nün dünya genelinde ilan edilen pandemi sürecinde yapıldığı için, öğrencilerle görüşmeler interaktif ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmede öğrencilere Peygamberimizin Hayatı dersine dair önceden belirlenmiş sorular yöneltilmiş ve bütün görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

VI. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma eski adıyla Hz. Muhammed'in Hayatı, 2018 yılında yenilenen adı ile Peygamberimizin Hayatı dersinin uygulanmasının onuncu yılı olan 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bayburt il merkezinde imam hatip ortaokulu 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri üzerinden yapılan inceleme ve değerlendirmelerini içermektedir. Araştırma, Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programının öğrenme alanlarından biri olan 'peygamberin örnekliği' öğrenme alanına dair her kademedeki bulunan 'En Güzel Örnek Peygamberimiz' üniteleri ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırma, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Bayburt il merkezinde bulunan Şehitler İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim gören 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden toplam 60 öğrenci ile sınırlıdır. Araştırmaya katkı sağlayan öğrenciler üzerinde hiçbir zorlayıcı unsur kullanılmamış, öğrenciler görüşmeye gönüllülük esasına dayalı olarak katılmışlardır. Çalışmada, araştırma etiği gereğince görüşmeye katılan öğrencilerin kimlik bilgileri gizli tutulmuştur.

VII. İlgili Araştırmalar

Peygamberimizin Hayatı dersi 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibariyle din öğretimi sahasında etkisini göstermeye başlamıştır. Programın amaçları doğrultusunda işleyişte meydana gelen aksaklıkları ve eksiklikleri tespit etmeye yönelik kapsamlı pek az çalışmanın olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların din dersi grubu olarak üç ders (Hz. Muhammed'in Hayatı, Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim) genelinde yapıldığı, Hz. Muhammed'in hayatına dair yapılan müstakil çalışmaların ise farklı bir öğrenme alanında derinleştiği görülmektedir.

Araştırmamız Peygamberimizin Hayatı dersinin ana gayelerinden biri olan peygamberin örnekliğinin işleyişteki yerini tespit etmeye ve verimliliğini arttırmak için çözüm önerileri sunmaya çalışması bakımından benzer çalışmalardan farklılık arz etmektedir.

Araştırmayı yaparken istifade ettiğimiz, Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili dersler hakkında yapılan genel araştırmaların bazıları şunlardır;

Hz. Muhammed'in Hayatı dersini de dahil ederek konu ile ilgili yapılan ilk araştırma, 2013 yılında Prof. Dr. Recep Kaymakcan, İbrahim Aşlamacı, Mustafa Yılmaz ve Adnan Telli tarafından hazırlanan; "Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu" dur. Bu çalışmada Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin öğretim programları değerlendirilmiştir. Aynı zamanda araştırmada seçmeli derslerin öğretim programı ile DKAB dersine ait öğretim programı arasında bir karşılaştırma da yapılmıştır. Araştırmada Hz. Muhammed'in Hayatı dersine dair kazanımlarının neredeyse bütününün bilişsel alana hitap ediyor olması, dersin en büyük eleştirisi konusu olarak değerlendirilmiştir.¹¹

Recep Kaymakcan ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya benzer mahiyette, konu ile alakalı yapılan araştırmalardan biri de "Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" dir. Araştırmada öğrencilerin Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde en çok öğrenmek istedikleri şeyin, Hz. Muhammed'in

¹¹ Recep Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Rapor* (İstanbul: DEM Yayınları, 2013).

örnek kişiliği ve ahlakı olduğu ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin hayatına en fazla dokunan dersin Hz. Muhammed’in Hayatı dersi olduğu tespit edilmiştir.¹²

Bu alanda yapılan en kapsamlı araştırmalardan biri de 2019 yılında yapılan Tülay Yücel’e ait doktora tez çalışmasıdır. “Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi” isimli çalışmasında Yücel, 2012 yılı itibarıyla 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Yasası kapsamında yürürlüğe giren din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinden biri olan Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemeyi hedeflemiştir. Öğrenciler üzerinde sonraki çalışmalara da kaynaklık edebilecek derinlikte detaylı bir araştırma yapan Yücel, öğrencilerin bu dersi Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıma ve onun ahlaki özelliklerini kendilerine örnek alma beklentisi ile kendi istekleri doğrultusunda seçtikleri sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda bu araştırmada öğrencilerin çevreleri, ebeveyn meslekleri ve eğitim durumları, cinsiyetleri, akademik başarı durumları gibi bağımsız değişkenlerin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğrenmeleri üzerindeki etkisi incelenmiş, bağımsız değişkenler ile öğrenme boyutları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.¹³

Fatma Songur, “Siyer Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Isparta Örneği” isimli araştırmasında, seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı dersini öğretmen görüşleri üzerinden değerlendirmiş ve bu dersin olması gereken yeterliliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.¹⁴

“Hz. Muhammed’in Hayatı Öğretim Programının Amaçlarının ve İçeriğinin Alan Uzmanı Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi” isimli araştırmasıyla Sengül Akgül, Türkiye’de bulunan 4 üniversiteden toplam 60 akademisyen ile programın analiz ve değerlendirmesini yapmıştır. Araştırmanın sonucunda genel olarak program hakkında olumlu görüşler bildirildiği söylenerek aksayan bazı konularda uzman görüşlerine başvurulması gerektiği tavsiye edilmiştir.¹⁵

¹² Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 20.

¹³ Tülay Yücel, *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi*, (İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 15.

¹⁴ Fatma Songur, *Siyer Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Isparta Örneği*, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

¹⁵ Şengül Akgül, *Hız. Muhammed’in Hayatı Öğretim Programının Amaçlarının ve İçeriğinin Alan Uzmanı Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

Ayşe Nevra Yanmaz'ın 2013 yılında yaptığı “Meb İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru” isimli araştırmasında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gerçekten doğru ve sağlıklı bir şekilde anlaşılıp anlaşılmadığını, İmam Hatip liselerindeki öğrenciler düzeyinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda imam hatip öğrencilerin sağlıklı olmayan bir peygamber algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.¹⁶

Levent Öztürk, “İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Liselerinde Okutulan Siyer Dersinin Sunulmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” isimli araştırmasında dersin tarihsel temellerine ilişkin bilgiler vermiş ardından öğretim programı, ders kitapları, ünite dağılımları gibi unsurları inceleyip değerlendirmelerde bulunmuştur.¹⁷

Mustafa Yıldırım, “5. Sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi” isimli araştırmasında, 5. sınıf Peygamberimiz Hayatı ders kitabını öğretim programına uygunluk, içerik, dil-anlatım, görsel tasarım ve düzenleme, ölçme-değerlendirme boyutlarıyla öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucunda genel anlamda kitabın yeterli bulunduğu ifade edilmiştir.¹⁸

İshak Katipoğlu'nun “Liselerde (9 ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Örneği” isimli araştırmasında öğretmenlerinin bu ders ile ilgili görüş ve düşüncelerini, derslerde ne tür problemlerle karşılaştıklarını ve dersle ilgili önerilerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde, müfredat yetersiz olduğu, programın geliştirilmesi gerektiği, kılavuz kitap hazırlanmasının ve öğretmenlere hizmet içi seminerler verilmesinin faydalı olacağı sonuçları çıkarılmıştır.¹⁹

Hasan Sözen'in 2014 yılında yaptığı, “Çocuğun Din Eğitiminde Hz. Muhammed'in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım” isimli araştırması ise, rol modellerin çocukların hayatında ne denli önemli oldukları, onların algı, duygu, düşünce, karakter ve kişiliklerini şekillendirme üzerindeki etkisinden bahsedilerek, Hz. Muhammed'in

¹⁶ Ayşe Nevra Yanmaz, *MEB İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Temel İslam bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

¹⁷ Levent Öztürk, “İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Liselerinde Okutulan Siyer (Hz. Muhammed'in Hayatı) Dersinin Sunulmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Ortaokul ve Ortaöğretimde Siyer Müfredatı I. Siyer Çalıştayı*, (Çanakkale: Siyer Araştırmaları Merkezi, 2013).

¹⁸ Mustafa Yıldırım, *5. Sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

¹⁹ İshak Katipoğlu, *Liselerde (9 ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Örneği* (Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

örnekliğine değinilmiştir. Üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde eğitim ve gelişim psikolojisi açısından çocuğun gelişimi, öğrenme süreci, süreci etkileyen faktörler gibi unsurlar üzerine durulmuştur. İkinci bölümde sosyal bilişsel öğrenmenin tarihi geçmişi, ilkeleri ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümünde ise Hz. Muhammed'in örnek kişiliğinden bahsedilmiş, neden ve nasıl örnek alınması gerektiğine dair bilgiler temellendirilmiştir. Araştırmanın neticesinde ise, çocuğun öğrenmesine etki eden değişkenler de göz önünde bulundurularak, Hz. Muhammed'in "örnek şahsiyet" olarak sosyal bilişsel öğrenme kuramı kapsamında din eğitimi sürecine dâhil edilebilirliğine yönelik öneriler sunulmuştur.²⁰

Okan Çelik'in "Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının İncelenmesi" isimli çalışma ise 2019 yılında yapılmıştır. 2018 yılında yenilenen öğretim programının ve ders kitaplarının değerlendirilmesi yapılan çalışmanın sonucunda yetersiz ve eksik görülen hususlar hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Yayın Editörlüğünü Muhammed Ali Alioğlu'nun yaptığı, "Siyer Öğretimi: Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarında Siyer Öğretiminin Problemleri ve Çözüm Önerileri" isimli kitabı, İlyas Canikli'nin "İlköğretim DKAB Programında Hz. Peygamber İmajı" isimli makalesi, Huriye Martı'nın Hz. Peygamberi Ahlaki Bir Model Olarak Benimsemenin Önündeki Engeller Üzerine" isimli makalesi, İbrahim Aşlamacı ve Ömer Faruk Gök'ün "Öğretmenlerine Göre Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma" isimli makalesi, Hikmetullah Ertaş'ın "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinde Peygamber Tasavvuru: Niğde Örneği" isimli makalesi, Ünal Kılıç'ın "Hz. Peygamberi Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi" isimli makalesi ve Fatih Çakmak'ın "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz" isimli makalesi; araştırmamızda faydalandığımız konumuzla bağlantılı ulaşabildiğimiz eserler arasında yer almıştır.

²⁰ Hasan Sözen, *Çocuğun Din Eğitiminde Hz. Muhammed'in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretiminin Temel Kaynakları

1.1.1. Kur'an-ı Kerim

Bütün insanları kuşatıcı olarak yeryüzüne gönderilen son ilahi mesaj olan Kur'an-ı Kerim, İslam ile bağlantılı bütün ilim sahalarının temelini oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile, İslami ilimler, bu dinin ana kaynağı olması sebebiyle Kur'an-ı Kerime dayanırlar. Genellikle Kur'an-ı Kerim ile kıraat ve tefsir ilimleri bağdaştırılır. Fakat Kur'an'dan beslenen, ilkleri Kur'an olan ve Kur'an'dan hükümler vaaz eden hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf ve İslâm felsefesi gibi ilimlerin esas kaynağı da Kur'an-ı Kerim'dir.²¹ Bu bağlamda siyer ilmi dahiline değerlendirdiğimiz kaynakların temelinde şüphesiz Kur'an-ı Kerim vardır.

Kur'an-ı Kerimin bir tarih kitabı olmadığı çok sık zikredilmektedir. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim, içerisinde tarihsel konulardan çokça bahseden bir kitaptır. Şayet tarihi geçmişin zikri olarak değerlendirirsek, Kur'an'ın neredeyse üçte ikilik gibi büyük bir bölümü tarihe ayrılmıştır.²² Kur'an-ı Kerim geçmişe dair haberler vermiş, inanan insanlara da geçmişlerini araştırmalarına dair nasihatlerde bulunmuştur. Tarihsel bir bilgi edinildiğinde de bu bilginin kaynağının araştırılması gerektiğini de öğütlemiştir.²³ Bu da Kur'an-ı Kerim'in tarihsel bir kaynak olmasının dışında tarihsel kaynakların metodolojilerine de ışık tuttuğu anlamına gelmektedir.

Kuran-ı Kerim'in nübüvvet yılları içerisinde peyderpey nüzulü, birçok ayeti kerimenin yaşananlarla eş zamanlı olması sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in yaşantısına dair birçok ayrıntının Kur'an-ı Kerim'de bulunması şaşırtıcı değildir. Hz. Muhammed'in risaletinin ilk yıllarında müşriklerle olan mücadelesi, Mekke halkına karşı daveti ve Mekke halkının bu davete karşı tutumu, sonrasında Medine'ye hicreti, Medine'de geçirilen ilk yıllarda müşriklerle yapılan savaşlar, gayrimüslim topluluklarla ilişkisi, davetini her insana ulaştırma gayreti ile yapmış olduğu mücadeleler, savaşlar ve antlaşmalar, kendisine inanan müminlerin faziletleri, aile içi tutumu, insani

²¹ Adem Apak, "Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi", *İstem* 8/16 (2010), 10.

²² Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 37.

²³ EL-Hucurât 49/6.

ilişkileri ve daha birçok bilginin kaynağı Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. Öyle ki; Hudeybiye Barış Anlaşmasına dair kaynaklarda hiçbir malumat yazılmamış olsaydı dahi, sadece Fetih suresini ve tefsirini okuyarak bu anlaşma hakkında detaylı bir bilgiye sahip olabilirdik. Kur'an-ı Kerim bu konularda tarihsel bilgiler dışında psikolojik analizleri de içinde barındırır. Örneğin, Bedir Savaşı'na katılanların ruh hallerine varıncaya kadar ki ayrıntılı bilgileri yine Kur'an-ı Kerim'in içerisinde Enfal suresinde yer almaktadır. Bu örneklerde bir kez daha açıkça göstermektedir ki Kur'an-ı Kerim siyer ilminin asli kaynağıdır.

Hiz. Muhammed'in hayatına dair ayetler incelendiğinde Kur'an-ı Kerim'de Hiz. Muhammed'in hayatı öğretiminin klasik siyer metodolojisinden farklı bir metodolojiye sahip olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim bazen ıfk olayını anlattığı şekliyle haber tashihi yaparak, bazen isra olayındaki gibi özetleyerek, bazen Zeyd bin Harise haberindeki gibi detaylarıyla veya farklı yerlerde ve zamanlarda şahıslardan müstağni bir anlatımla, hatta bazı olaylarda kişilerin gizlediği arka plan olaylarını açığa çıkararak izah eden bir metodoloji kullanmıştır.²⁴

Kur'an-ı Kerim, Hiz. Muhammed'in herkes tarafından görülüp bilinen söz, takdir, davranış veya tavırlarının yanı sıra hissiyatları hakkında da bilgi vermektedir. "Davet edilince girin ve yemeği yiyince konuşmaya dalmadan dağılın. Bu Peygamber'i üzüyor, ancak sizden çekiniyor."²⁵ "(Resul'üm!) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksınız!"²⁶ "Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir"²⁷ ve benzer birçok ayet bunun örneğidir. Bu ayetler ışığında ayrıca belirtmeliyiz ki; Allah (c.c) birçok yerde insanlara örnek olarak gönderdiği elçisinin olaylar ve durumlar karşısındaki gizli kalmış tepki ve düşüncelerini dahi insanlara bildirmiştir. Her yönüyle şeffaf ve anlaşılır model kıldığı nebisi ile insanlar arasında hiçbir zaman bir perde oluşturmamıştır.

Kur'an-ı Kerim Hiz. Muhammed'in toplumsal ilişkileri hakkında da bizlere bilgi vermektedir. Hiz. Muhammed'in katılmış olduğu savaşlardan²⁸ yapmış olduğu

²⁴ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 40.

²⁵ el-Ahzâp, 33-53.

²⁶ eş-Şuarâ, 26/3.

²⁷ et-Tevbe, 9/128.

²⁸ Âli İmran, 3/123-124, el-Enfâl, 8/36, el-Ahzâp, 33/9.

anlaşmalar²⁹, müşrik ve gayrimüslimlerle ilişkilerinden³⁰ Müslümanlar arasında kurulan kardeşlik bağının³¹ özüne değin birçok konu hakkında da ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Kur'an-ı Kerim en güzel örneğin Hz. Muhammed olduğunu işaret etmiş³² ve Hz. Muhammed'i bize en güzel şekilde tanıtmıştır. Bu yüzden siyer araştırmalarının ana kaynağı pek tabii Kur'an-ı Kerim'dir fakat, Kur'an-ı Kerim'in birinci kaynak olması onun tek kaynak olduğu anlamına da gelmemektedir. Hz. Muhammed'i anlatan, hayatı hakkında bilgi veren birçok olaydan bahsetmesine rağmen bilgilerin sınırlı olması Kur'an-ı Kerim'in tek kaynak olmadığını/olamayacağını bize gösterir. Nitekim, Hz. Muhammed'in hayatını Kur'an-ı Kerim çerçevesinde ele alan müfessir ve tarihçi Muhammed İzzet Derveze'nin çalışmasında dahi Kur'an dışı rivayetlerin varlığı bu durumu bize göstermektedir.³³

Kur'an-ı Kerim siyere kaynaklığı açısından tek başına yeterli bir kaynak olmasa dahi, elimizde bulunan en güvenilir kaynaktır. Hz. Muhammed'i bize en iyi; onu yaratan, peygamberlik görevine atayan, şahsiyetini, meziyetlerini ve varsa zaafalarını da en iyi bilen makam anlatabilir. Ayrıca Kur'an'ın anlatımının doğruluğu O'nun objektifliğinden de gelir. Beşerin hissi ve indi yaklaşımları Kur'an'dan uzaktır. Kur'an en orijinal kaynaktır çünkü Hz. Muhammed ile arasına hiçbir şey girmemiştir. Kur'an ve Hz. Muhammed birbirinin tamamlayıcısıdır. Kur'an-ı Hz. Muhammed olmadan anlayabilmek ne derece mümkün değilse, Hz. Muhammed'i de Kur'an'sız anlamaya çalışmak o derece mümkün olmamaktadır.³⁴

1.1.2. Hadis

İslâm tarihinin kaynakları arasında Kur'ân'dan sonra hadisler yer almaktadırlar. Kur'ân'ı sadece tebliğ etmekle görevli olmayan fakat aynı zamanda söz, fiil ve takrirleri ye onu açıklamakla da görevli olan Peygamberimizin hadis-i şerifleri, bu bakımdan önemli bir yere sahipti. Hadisler dinin anlaşılması ve uygulanması için daima müracaat mercii oldular. Bu sebeple de hadislerin tespiti ve muhafazası için titizlikle çalışıldı. Kaynaklarda rivâyet edilen haberlere göre Hz. Peygamber, sahâbe arasında bazı kimselerin kendisine dair haberleri, hadisleri yazmalarına izin vermiştir. Bu izinle Peygamberimize dair haberler

²⁹ el-Fetih 48/1.

³⁰ et-Tevbe, 9/40, el-Enfâl, 8/30.

³¹ Âli İmran, 3/103.

³² el-Kalem, 68/4.

³³ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 39.

³⁴ Apak, *Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi*, 12.

şifahî olarak nakledilmenin yanı sıra yazılı olarak da kayda geçirilmeye başlanmıştır ki, bu kayıtlar Peygamberimizin hayatına yani siyerine dair ilk yazılı malzemeler arasında önemli bir yere sahiptirler.³⁵

Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in davranışlarının sahâbe ve tabiîn tarafından titizlikle incelenmesinin temel nedeni; Kur'an'ın hayata geçmesinde en büyük model olan Peygamberimizin örnek alınmak istenmesidir. Bu yüzden Peygamberimiz henüz yaşıyorken sahabeler tarafından hayatına dair tüm ayrıntılar dikkatli bir şekilde ele alınmıştır. Bu titizlik özellikle hadislerin muhafazası konusunda önce Sahâbe sonrasında tabiine de miras kalmış ve bugünkü muazzam ve muhteşem hadis literatürünün oluşmasına katkı sağlamıştır.³⁶

Hz. Peygamber'in söz ve davranışlar olarak tanımladığımız "sünnet" kavramı, Kur'an-ı Kerim'den sonra siyerin ana kaynağı kabul edilmektedir. Hz. Peygamber'e isnad edilen söz, fiil ve takrîrler "hadis" olarak adlandırılır. Sözlük anlamı 'insanın gidişâtı, tuttuğu yol, hâl ve tavrı' anlamına gelen sîret ise Hz. Peygamber'in hayat hikâyesidir. Siyer kelimesi de sîret kelimesinin çoğuludur ve genellikle Hz. Muhammed'in hayat hikayesini anlatmak için kullanılmıştır. Hadis ve siyer arasında bir bağın olduğu aşikardır. Siyer; Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerinin yani hadis ilmine dahil olan konuların, kronolojik sıra gözetilerek ve sebep-sonuç ilişkisi dahilinde olay ile birlikte aktarılmasıyla oluşmuştur.³⁷

Hadisler siyer ilmi için önemli temel kaynaktır. Her iki ilim ne kadar iç içe gözükseler de siyer ve hadisin disiplin olarak birbirinden ayrılan tarafları vardır. Hadis ilmi Müslümanlar için itikâdi açıdan bağlayıcılığı olan bir ilimdir. Siyer için bunu söylemek mümkün değildir. Siyer ilminin hiçbir şer'i bağlayıcılığı yoktur. Belki de iki ilim arasındaki en önemli farklılık budur. Hüküm koyma noktasındaki farklılıklarının yanı sıra, muhteva olarak her ne kadar benzer olsalar da sistematik olarak da yine bir farklılık söz konusudur. Çünkü siyer ilminde konular kronolojik olarak ilerler, birbirinden bağımsız konular bir bütün oluşturmazlar. Siyer ilmi metodolojisi bakımından tarih ilminin bir şubesi gibidir fakat, tarihçiler ilgilendikleri olayları detayları ile inceleyip sebep-sonuç ilişkisi içinde sunmalıdırlar. Bu bağlamda hadisçilerin metotları ve onların sundukları haberler, beklentiye karşılama noktasında yetersiz kalmaktadır.

³⁵ Ünal Kılıç, Hz. Peygamber'i Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi, İstem 7/16 (2009), 25 – 49, 32-33.

³⁶ Kılıç, Hz. Peygamber'i Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi, 31.

³⁷ İHYA, Erişim 16 Temmuz 2012, <https://osmanlica.ihya.org/siret-nedir-ne-demek.html>.

İlk dönemlerde hadisleri bir araya getiren hadisçiler, sundukları eserler de Peygamberin, nübüvvet öncesi yaşantısına, katılmış olduğu savaflara, onun sohbetinde bulunan sahabelerin menkıbelerine, müstakil başlıklarla yer vermişlerdir. Nitekim ilk hadis kitaplarından olan Mâlik b. Enes'in (v. 179/795) Muvatta'sı bunun en güzel örneğidir.³⁸ Bütün bu bilgiler dahilinde siyer ilmi için; İslâm dininin ikinci temel kaynağı olan sünnet ve hadisin mühim bir kısmı, çerçevesi ve kronolojisidir de diyebiliriz.³⁹

H. Peygamber'in söz, davranış ve takrirlerini konu alan hadislerin bir olay örgüsü dahilinde ortaya çıkmıştır. Peygamber tebliğ faaliyetini sürdürürken, sözlerini muhatabının seviyesine göre açıklamış, gelen sorulara her zaman cevaplar vermiş, gördükleri karşısında doğru-yanlış uyarılarında bulunmuş, sorunlar karşısında çözümler üretmiş ve insanlara öğütler vermiştir. Bu sebeple söylemiş olduğu her sözün bir sebep-i vürudu mutlaka vardır. Hadisin ortaya çıkmasına sebep olan olaylar siyer ilmini oluşturduğuna göre siyer ile hadis arasında oluşan ilişkinin umum-husus ilişkisi olmadığını, tıpkı diğer İslami ilimlerde de olduğu üzere birbirinden faydalanmaya yönelik bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Hadis kaynaklarının en başta gelenleri; İmam Mâlik'in (H.179/ M.975) Muvatta'sı, Ahmed b. Hanbel'in (H.241/M.855) Müsned'i, Dârimî'nin (H.255/M.868) Sünen'i, Buhârî'nin (H.256/M.870) Sahîh'i, Müslim'in (H.276/M.889) Sahîh'i, Ebû Dâvûd (H.275/M.889), Tirmizî (H.279/M.892) ve Nesaî'nin (H.303/M.915) Sünen'leridir.⁴⁰ Bu kitaplar oluşturulurken oldukça zor ve teknik bir yol izlenmiştir. Hadislerin sıhhatini değerlendirmek adına metin ve senet incelemelerinin yapılmasından, rivayette bulunan kimselerin durumlarının ayrı bir şekilde incelenmesine kadar çok ince bir çalışma titizlikle sürdürülmüştür. Bu sebeple, Kuran-ı Kerimden sonra siyer ilmine kaynaklığı açısından hadis ilminin kaynaklığını da sıhhat yönünden kuvvetlidir.

İlk siyer yazıcıları Peygamberimizin yaşantısına dair bilgiler ihtiva eden hadisleri bir araya getirenlerdir. Dolayısıyla ilk siyer müellifleri muhaddislerden oluşmakla beraber belli bir dönem sonra siyer hadis disiplinin bir şubesi olmaktan ve muhaddislerin gerçekleştirdiği bir ameliye olmaktan çıkarak müstakil bir ilim dalı haline gelmiştir. Hadis disiplini ilk siyer yazarları tarafından dikkatle izlenmiş ve verilen eserlerde hadis yazılım

³⁸ Mefâil Hızlı, "Siyer", *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1992), 5/428.

³⁹ Kasım Şulul, "Siyer Yazıcılığında Kronoloji Meselesi", *Sîret Sempozyumu I: Türkiye'de Sîret Yazıcılığı*, (Ankara 2010), 180.

⁴⁰ Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, (Ankara: Yeni Zamanlar Sahaf, 1991), 168.

usulleri uygulanmıştır. Siyer ve meğazî kitaplarının ilk örneklerini verenler aynı zamanda hadis ilmiyle de meşgul olduklarından çalışmaları esnasında güçlük çekmemişlerdir.⁴¹

Siyere kaynaklığı konu olan ne varsa hepsi için asıl olan güvenilirlikleridir. Çünkü siyer eserleri, Hz. Peygamber'i tanımak, bilmek isteyen insanların ulaştıkları ilk eserlerdir. Hatta belki de Müslümanlığı öğrenme, İslam dinini tanıma ve anlama düşüncesinde olanlar için, dini Peygamberi ile öğrenmek isteyen kimselerinde başvuracakları ilk kaynaklardır. Dolayısı ile siyer eserleri sadece Peygamber hayatı değil onun ötesinde İslam dininin de öğrenilmesi noktasında zincirin bir halkasını oluşturmaktadır.

1.1.3. Siyer ve Meğazi Kitapları

Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili eserler, siyer yahut siyer ve meğazî başlığı altında tasnif edilmiştir. Siyer sözlükte “*yol, adet, davranış, yaşantı*” anlamlarındaki Arapça “*sîre*” kelimesinin çoğulu olup, ıstılahta Hz. Muhammed'in hayatını inceleyen, nakleden ve kendine has metotları olan bilim dalını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu alanda eser veren müelliflere de “*ashabu's-siyer*” denir. Aynı bilim dalını ifade etmek üzere kullanılan bir başka kelime de “*savaş, savaş menkıbesi*” anlamındaki “*meğzâ*” kelimesinin çoğulu olan “*meğaz*”dır. “*Meğazî*”, başlangıçta yalnızca Hz. Peygamber'in Medine dönemindeki askeri faaliyetleri ve özellikle de gazveleri için kullanılan bir kelime olmakla beraber zamanla kelimenin anlamı genişlemiş ve siyer kelimesiyle eş anlamlı hale gelerek, Hz. Peygamber'in biyografisi, yani hayatının tamamı için de kullanılır olmuştur.⁴²

Hz. Peygamber hayatta iken, vahiyle karıştırılmaması için hadislerin yazımına müsaade etmemiştir. Peygamberin vefatıyla bu ihtimal ortadan kalkınca sahabeler siyer ve meğazi çalışmalarına başlamıştır. Bu yönde verilen çabalar ilk dönemlerde şifahi olarak nakledilmiştir. Sahabe döneminden sonra yetişen tabiun nesli ise siyer ve meğazîye dair ilk eserleri ortaya koymuştur.⁴³ Bu ilk siyer eserleri, büyük çoğunlukla hadis külliyatının bir cüzünü oluşturmuştur. Örneğin, Buhari'nin Sahih'inde Hz. Peygamberin aile yaşantısından, nübüvvet yıllarına, göstermiş olduğu mucizelerden, dinler ve milletler ile

⁴¹ Kılıç, Hz. Peygamber'i Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi, 33.

⁴² Özdemir, Mehmet, (2007). Siyer Yazıcılığı Üzerine, Milet ve Nihal, 4 (3), 129-162,s. 129-130.

⁴³ Ramazan Şeşen, Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı (İstanbul: İrcica Yayınları, 1998), 21.

kurduğu siyasi ilişkilere kadar takriben 30 farklı konuda siyer alanına giren hadisler bulunmaktadır.⁴⁴

Siyer ve meğâzî yazarlarının ilk eserleri Hz. Peygamber'in hayatı ve gazveleriyle ilgili olarak sorulan sorular ve onlara verilen cevaplar içeren risale veya kitaplardan oluşmaktaydı. Bu eserlerde öncelik Hz. Peygamber'in gazveleri ve risâlet süreciyle ilgili bilgilerdi. Zamanla Hz. Peygamber'i her yönüyle tanıma beklentisi eserlerin kapsamını genişletmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'i çeşitli yönleriyle anlatan eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuş, Peygamber'in hayatını konu edinen eserler konular, yazılış şekli , ve kaynakları çeşitli olmak üzere bir literatür oluşmaya başlamıştır.⁴⁵

Başlangıçta, Siyer-Meğazî ile Hadis birbirinden ayrılmış değildi. Ancak hicrî birinci yüzyıl ortalarından itibaren Siyer-Meğazî çalışmaları, kendine has bir güzergahta seyretmeye başladı. Fıkıh, tefsir, kelam, hadis alanlarından farklı olarak siyer yazıcılığı alanındaki çalışmaları coğrafi, mezhebî yahut metodik kriterler açısından ekollere ayırarak ele almak mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle daha makul bir ayırım, kronolojik olarak bu alandaki çalışmaların ortaya çıkışı ve gelişimini takip etmek olabilir. Bu açıdan bakıldığında hicri birinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaleme alınan sayfeleri ve risaleleri, siyer yazıcılığındaki müstakil gelişmenin ilk ciddi göstergeleri olarak değerlendirmek mümkündür.

Hicri birinci yılın ikinci yarısından itibaren, Hz. Peygamberin hayatını araştırmaya yönelik duyulan ihtiyaç arttıkça, siyer ilmi de hadis ve meğaziden sıyrılarak Hz. Peygamberin hayatından değişik konuları ele alan müstakil risaleler ve sayfeler ortaya çıkarmaya başlamıştır. Cem dönemi olarak zikredilen bir sonraki dönemde ise bu müstakil risale ve sayfeler bir araya getirilmiş ve sonrasında ise konularına göre tasnif ve te'lif edilmiştir. Tasnif ve te'lif döneminde kronoloji dahilinde ilk özgün eserler ortaya konmuş ve siyer malzemesi de genişlemeye başlamıştır.

Bir dönem sonra, önceki dönemlerde te'lif edilen eserler nakledilmiştir, ancak müellifler sadece hocalarının eserlerini nakletmekle kalmamış kendi buldukları rivayetleri de eklemiş hatta zaman zaman eleştirilerde bulunup şerhler de düşmüştür. Siyer yazıcılığının İbn Sad ile başlayan en uzun dönemi ise karşılaştırmalı nakil dönemi olarak

⁴⁴ Mustafa Zeki Terzi, "Buhari'nin Sahihinde Siyer ve Meğazi Rivayetleri), *OMÜİF Dergisi* 5/2 (2005), 149-153.

⁴⁵ Kılıç, *Hz. Peygamber'i Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi*, 35.

tasnif edeceğimiz dönemdir. Bu dönemde müellifler kendilerinden önceki eserleri karşılaştırmalı olarak nakletmişlerdir.⁴⁶

Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/713), Şurahbil b. Sa'd (ö. 123/740), Âsım b. Ömer b. Katâde (ö. 120/737) ve Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm meğazi alanında eser veren ilk isimlerdir. Zamanla risale olarak nitelendirilen ilk eserlerin ardından gerek bu risaleleri ve sahifeleri gerekse başka kaynakları kullanmak suretiyle müstakil ve daha kapsamlı siyer-meğazi eserleri yazan müellifler ortaya çıkmıştır. Bu müelliflerin ilki Zührî (ö. 124/741)'dir. Musa b. Ukbe (ö. 141/758), İbn İshak (ö. 151/768), Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770), Ebû Ma'ser es- Sindî (ö. 170/787), Vakıdî (ö. 207/768) ve İbn Sa'd (ö. 230/845) da bu isimlere örnektir. Zührî kendisinden önce kaleme alınmış risaleleri ve nakilleri toplayarak siyer yazıcılığını yeni bir döneme sokmuştur.⁴⁷ Siyer türünün öncülüğünü yapan şahsiyetler olmaları sebebiyle Urve b. Zübeyr (ö. 94/712), İbn Şiliab ez-Zühri (ö. 124/741) ve İbn İshak (ö. 151/761)' önemlidir. Urve ve Zührî, her ne kadar siyer alanında ilk eser telif eden kişiler olsalar da ne yazık ki eserleri günümüze kadar orijinal şekli ile ulaşamamıştır. Urve ve Zühri'nin rivayetlerinde Hz. Peygamber'in hayatı, mümkün olduğunca sade, anlaşılır, gerçek ve abartısız şekilde takdim edilmiştir. En önemlisi de Hz. Muhammed'in Allah'tan vahiy alan nebevi yönü dışında kalan yaşantısının özelliklerini anlatırken olağanüstülüklerden uzak normal bir insan özellikleri ve davranışları sergileyen bir varlık olarak vurgulamalarıdır.⁴⁸

Urve ve Zühri'nin eserlerinin önemli bir bölümü İbn Hişam (ö.218/813), İbn Sa'd (ö.230/845), Buharî (ö.256/870) ve Taberî (ö.310/922) gibi daha sonra eser kaleme alan müellifler aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır.⁴⁹ Hz. Aişenin yeğenlerinden ve Medineli yedi fakihten biri olan Urve b. Zübeyr hadis okuturken aynı zamanda okunan hadisleri talebelerine yazdırmış ve siyerin esaslarının tespitinde kıymetli bir rol üstlenmiştir.⁵⁰ Urve'nin rivayetlerinden de faydalanarak diğer haber ve hadisleri de toplayan İbn Şihab ez- Zühri de, bağımsız bir ilim olarak siyerin oluşmasına önderlik etmiştir. Siret ve İslam tarihini konularına göre yazan ilk kişi Zühri'dir. Emeviler

⁴⁶ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı, 2008), 38.

⁴⁷ Özdemir, *Siyer Yazıcılığı Üzerine*, 133.

⁴⁸ Özdemir, *Çağımızda Sosyal Değişme*, 201.

⁴⁹ Mehmet Özdemir, *Çağımızda Sosyal Değişme* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 201.

⁵⁰ Mustafa Fayda, "Siyer Sahasındaki İlk Telif Çalışmaları", *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu*, (İzmir, 1985), 363.

döneminde, Ömer b. Abdülaziz ve Hişam b. Abdülmelik'in de çalışmalarını desteklediği Zühri, siyer yazıcılığının yeni bir döneme girmesine vesile olmuştur.⁵¹

Siyer yazıcılığının gelişimine katkı sağlayan önemli isimlerden biri de İbn İshak'tır. Hicri ikinci asırdan sonra siyer eserleri artık derlenip toplanmaya başlamıştı. Bu eserlerin en önemlilerinden biri de İbn İshak'a aittir. İbn İshak, dedesini manastırda eğitim alması, bulunduğu coğrafyanın bir getirisi olarak İncil ve Tevrat'ı da bilmesi⁵², yoğrulduğu kültürel zenginlikleri eserine yansıtma imkânı vermiştir. İbn İshak'ın siyer tarihinde dönüm noktası sayılan özelliği, kullandığı teknik ile alakalıdır. O, El-Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Meğazi isimli eserinde ilk insan Hz. Adem'den başlayarak bir dünya tarihi oluşturmuştur ve Hz. Muhammed'in hayatını da bu tarihin son parçası olarak almıştır. Eserinin ilk bölümü Hz. Adem'den başlayarak bilinen peygamberlerin hayatını içerirken, ikinci bölümünde de Hz. Muhammed'in hayatını içermektedir. İbn İshak bu eserinde, gerçekliği şüpheli olan bazı kıssalara, İsrailiyyat türü bazı bilgilere ve okuyucuyu cezbetmek için asılsız birçok şiire yer vermiştir. Medineli birçok hadisçi İbn İshak'ın bu eserini içinde yer alan bu bilgilerden dolayı eleştirmiştir.⁵³

Tarihçiler tarafından Hz. Peygamber'in hayatına dair yazılmış en sağlam ve en iyi siyer kitabı⁵⁴ olarak kabul gören ve alanın temel kaynağı sayılan eser ise; İbn Hişam'a (ö. 218/813) aittir. İbn İshak'ın öğrencisi olan İbn Hişam, hocasını kitabı üzerinde yapılan eleştirileri dikkate alarak, kitapta bulunan bilhassa İsrailiyyat kaynaklı, gerçeklikten uzak, Kur'an-ı Kerim'in ilkeleriyle bağdaşmayan kısımları atarak, az da olsa yeni ilaveler ile bir eser ortaya çıkarmıştır. Bu eser temelde büyük çoğunlukla İbn İshak'a ait olsa da zamanla İbn Hişam'ın kendi adı ile anılmış ve otoriteler tarafından da genel kabul görmüştür.

İbn İshak'ı takip eden dönemde el-Vakıdî (ö.207/823), büyük çoğunlukla Hz. Muhammed'in katıldığı savaşları anlatan el-Meğazi isimli bir eser telif etmiştir. Fakat bu eser klasik hadis tarzına yakın olması sebebiyle siyerin yazıcılığı noktasında pek tesirli bir eser olmamıştır. İbn İshak'tan sonra el-Vakıdî (ö. 207/823), Hz. Peygamber'in yalnızca Medine dönemindeki faaliyetlerini içeren ve gazvelerin çoğunlukta olduğu el-Meğazî isimli eseri telif etti. İbn Sa'd ise İbn İshak'tan sonra siyer yazıcılığında en önemli ve en

⁵¹ Özdemir, *Siyer Yazıcılığı Üzerine*, 132.

⁵² Fatih Oğuzay, "İslâm Dünyasında Tarih Yazıcılığı", *Bülten İlam* 11 (2010), 27-28.

⁵³ Özdemir, *Siyer Yazıcılığı Üzerine*, 133.

⁵⁴ Mustafa Fayda, "İbn Hişam", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/ 72.

kalıcı değişikliği gerçekleştirmiştir. Bu değişiklik Hz. Peygamber'in fizikî ve ahlakî özellikleri ile ilgili muhtevi rivayetlerin yer aldığı “Şemâil” kısmının eklenmesidir.⁵⁵

Vakıdî'nin öğrencisi İbn Sa'd (230/845) ise bu konuda siyer yazıcılığına yeni bir dönüm noktası getirmiştir. İbn Sa'd, Hz. Peygamberin fiziki ve ahlaki özelliklerini, kutsal kitaplardaki vasıflarını eserine ilave ederek siyerin sınırları genişletmiş ve sonraki dönemlere de öncülük etmiştir. Tirmizi (ö.279/892)'nin Hz. Peygamber'in beşer yönünü ve şahsi hayatını ele alan ve “şemâil” türünün ilk örneği olan *Kitâbü's-Şemâil* isimli kitabı da bu İbn Sa'd'ın açtığı yolda yetişen önemli bir meyvedir. Kitabü's Şemail ise Hz. Peygamberin risalet öncesi ve sonrası bütün hayatını kapsayan, sosyal, politik, beşerî, nebevi bütün yönlerini kapsayıcı her türlü bilgi dâhilinde ele alınan bir eser olmuştur.

1.2. Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretiminin Tarihsel Temelleri

İslam dini iki ana unsur üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki vahiy, ikincisi ise vahyi insanlara ulaştırıp anlaşılır kılınmasını sağlayan peygamberlerdir. Din ile alakalı ne varsa bu iki kaynaktan doğup beslenmektedir. Bu sebeple dini öğrenmek ve anlamak esasen vahyin ilk muhatabı ve aynı zamanda fiiliyatta onu anlaşılır kılan, uygulanış noktasında ki en güzel örneği olan peygamberi bilmek, tanımak ve anlamaktan geçer.

Hz. Muhammed'in yaşantısı, sözleri, düşünceleri, olaylar karşısında ki tutum ve davranışları, her Müslüman nezdinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü, Hz. Muhammed; İslam dininin emir ve yasakları çerçevesinden çıkmadan yaşamış yegâne örnektir. O, Kur'an-ı Kerim üzerine ant içerek zikredilen, Allah'a kavuşmayı umanlar için en güzel örnek olduğu ifade edilen kişidir.⁵⁶ Yüce Allah, Kuran-ı Kerim'de “Kim Resule itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur”⁵⁷ buyurmaktadır. Bunun dışında Allah Resulüne itaati emreden birçok ayet de bulunmaktadır. Resule itaat etmek şüphesiz onu iyi tanımak ve anlamaktan geçmektedir. Hz. Muhammed veda hutbesinde insanlara kurtuluşa erebilmek için Kur'an-ı Kerim'e ve kendi sünnetine bağlı kalmalarını tavsiye etmiştir.⁵⁸

Hz. Muhammed Hz. Aişe'nin de işaret ettiği üzere, Kur'an-ı Kerim'in yaşayan bir örneğiydi.⁵⁹ Hz. Muhammed'in hayatının kurtuluş rehberi olduğunun bilincinde olan sahabeler de peygamberi daha iyi tanımak ve anlamak adına O'nun her hareketini

⁵⁵ Özdemir, 2007:150.

⁵⁶ el-Ahzâb, 33/21.

⁵⁷ en-Nisâ, 4/80.

⁵⁸ Malik, Muvatta, Kader, 3.

⁵⁹ Müslim, Salâtu'l Müsafirîn, 139.

gözlemlemişlerdir. Peygamber henüz hayatta iken önemli görülen bu konu üzerinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Peygamberin vefatı ile birlikte yapılan çalışmalar gerek şifahi gerek yazılı olarak nesillere aktarılmıştır. Başlangıcından günümüze birçok müellif, Hz. Muhammed'in hayatını ele alan bilgileri derlemiş ve bu bilgiler çerçevesinde yeni eserler ortaya çıkarmıştır.

Peygamberimizin hayatına dair yapılan araştırma ve çalışmalar zaman içerisinde siyer adı verilen müstakil bir ilim dalını oluşturmuştur. Siyer, sözlükte; “tavır, hareket, hayat tarzı, tutulan yol, gidişat, tabiat, tedbir ve irade” gibi anlamlara gelen siret sözcüğünün çoğuludur.⁶⁰ İslam dininden önce hüküm sürenlerin savaş ve barış zamanlarındaki uygulamalarını ifade eden siyer kavramı, İslam dininin yerleşmesi ile Hz. Muhammed'in hal tercümesi anlamında hayatını anlatmak için kullanılmıştır.⁶¹ Zaman içinde bütünüyle Hz. Muhammed'in hayatının her merhalesini dâhilinde tutan bir kavram olarak kullanılır hale gelmiştir. Siyer, İslami ilimler içerisinde kendisine bir payda bulmuştur.

Siyer ilminin başlangıcı Hz. Muhammed zamanına kadar gitmektedir. Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler henüz Hz. Muhammed hayatta iken onunla hemhal olan ve her sözünü, davranışını kayıt altına alma gayretinde olan sahabenin nakillerine dayanmaktadır. Hz. Muhammed'in hayatının farklı yönlerine dair malumatların elde edildiği kaynaklar her ne kadar sahabe döneminden kalma bazı sahifelerin varlığına dayandırılrsa da önemli ölçüde tabiun döneminde bu faaliyetlerin hız kazandığını söyleyebiliriz. Özellikle Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'i Müslümanlara örnek göstermesi ve ona uymaya davet etmesi peygamberi görmemiş tabiun kuşağında peygamberi tanıma noktasında büyük bir arzu ve gayret sebebi olmuştur. Bu sebeple, Hz. Muhammed'in nübüvvetinden sonra hayatının bir bölümüne şahitlik eden Medine, peygamberin vefatıyla birlikte O'nun hayatının her merhalesini öğrenme hevesi içinde olanlar için merkez konumunda olmuştur.⁶²

Hz. Muhammed'in hayatına dair edinilen haberler, herhangi bir tertip ve düzen olmaksızın özellikle Medine'de bir araya getirilip toplanmıştır. Zaman içerisinde bu rivayetler muhtevasına göre gruplandırılmış, Hz. Muhammed'in hususi hayatını konu alan rivayetler de ayrı bir grupta toplanmıştır. Bab diye adlandırılan bu grupların en meşhurları

⁶⁰ İslam Ansiklopedisi, “Siyer”.

⁶¹ Bekir Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 7.

⁶² Mehmet Özdemir, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal* 4/3, (Aralık 2007), 130.

“megazi ve siyer” babları olmuştur. Daha sonra siyer ve megazi babları hadisten ayrılmış ve bu konularda müstakil kitaplar telif edilmeye başlamıştır. Fakat hadisçiler, bu konulara kitaplarında yer vermeye devam etmiştir. Bu kanaate karşı, söz konusu eserlerin telif tarihlerinin dikkate alınmasıyla bir geçerliliğe sahip olmadığı görüleceği kanısında olan, ilk siyer eserlerinden önce kapsamlı hadis külliyatlarının mevcut olduğuna dair işaretlerin bulunmadığını savunan, olası en büyük ihtimalin siyer ve hadis eserlerinin paralel zamanlı ortaya çıktığını savunan görüşler de mevcuttur.⁶³ Aynı zamanda konu üzerinde ihtisas yapmış Şaban Öz’e göre; siyer ve hadis ilimlerinin ikisinin de aynı metodolojiyi kullandıklarını iddia etmek güçtür. Ona göre;

*“Aralarındaki yöntem benzeşmesi sadece ortak kaynak şahıslar ve rivâyet formundaki benzeşmedir. Bu durumda, bütün İslâmî disiplinlerde haber nakil aracının isnâd sistemi olmasından kaynaklanan bir benzeşmedir. Ayrıca, tarihî haberlerin naklinde tesâhül gösterildiğinin itirafı dahi, Hadis’le Siyer’in isnâd sistemi açısından bile farklı olduklarına işarettir. Urve, Zührî gibi ortak kaynak şahısların hem Hadiste hem Siyerde önemli mevkilerde bulunmaları, bu iki ilmin birinin diğerinin şubesi olduğu anlamına gelmediği gibi, Siyer ve Hadisin eş zamanlı olarak geliştiğine delildir.”*⁶⁴

İster hadis ilmi çerçevesin de ister müstakil olarak zuhur etmiş olsun, Hz. Muhammed’in vefatından sonra İslam tarihinde siyer türünde birçok eser verilmiştir. Başlarda şifahi olarak sürdürülen çabalar da zaman içinde tedvin faaliyetleri ile devam etmiştir.

Hz. Peygamberin hayatını Hz. Adem’ den başlayarak dünya tarihinin bir zincirine denk gelen kısmı ile anlatması bakımından kendinden sonrakilere öncülük eden isim İbn İshak’tır. İbn-i İshak’tan sonrakilerde bu çerçevede bir seyir izlemişlerdir.⁶⁵

Siyer hakkında başlarda hadis ilmi dahilinde sonra ise belli bir metodoloji ile birçok eser yazılmıştır. Hz. Muhammed’in hayatını öğrenmek isteyen için kaynakların oldukça zengin olduğu bir gerçektir. Nitekim Muhammed Hamidullah’ın da dediği gibi; Hz. Muhammed’in hayatını öğrenip anlamak isteyen bir kişi için kaynaklarda yer alan bilgilerin yetersizliği söz konusu değildir. Aksine kaynaklar o kadar fazladır ki eğer bu merhalede bir kişi sıkıntı çekiyorsa sıkıntının sebebi kaynakların fazla olması ile alakalıdır.

⁶³ Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 41.

⁶⁴ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 42.

⁶⁵ MEB İslam Ansiklopedisi, “İslam Alemi Tarih, Coğrafya Lügatı” (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966 Cilt 10), s.669-670.

Dünya tarihinde diğer peygamberler de dahil olmak üzere hiç kimsenin yaptıkları ve yaşadıkları Hz. Muhammed kadar ayrıntılarıyla tespit edilebilmiş değildir. Dini ve sosyal yaşantısının dışında yemesi, içmesi, oturması, kalkması, aile ilişkileri vb. birçok konu ayrıntılarıyla bilinmektedir.⁶⁶

Ortaya çıkan eserlerden bazıları eğitim tarihi içerisinde ders kitabı olarak öğrencilere de okutulmuştur. Osmanlı döneminde Hz. Muhammed'in hayatı, hadis ilminin bir alt dalı olarak görüldüğü için genellikle hadis kitaplarının "siret" kısımlarından veya Peygamberimizin beden yapısını, günlük yaşayışını inceleyerek yazılan "hilye" kısımlarından "Şemail-i Şerif" dersleri kapsamında anlatılmıştır.⁶⁷ Siyer, başlı başına bir ders olarak 1915 yılında, Darul-muallimlerin İptidai kısımlarında ilk defa okutulmaya başlanmıştır.⁶⁸ Yakın tarihte ise Tevhidi Tedrisat Kanunu ile kapatılan medreselerin yerine açılan İmam-Hatip mekteplerin de 1951 yılında "Siyer ve İslam Ahlakı" adı ile dört yılda haftada birer saat olmak zere okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama 1972 yılına kadar devam etmiş, 31 Temmuz 1972 yılında dersin ismi benzer şekilde kalarak sadece birinci sınıflarda haftada iki saat okutularak devam etmiştir. 1992 yılında dersin ismi sadece siyer olmuş ve birinci sınıflarda haftada iki saat okutulmaya devam etmiş, 2005-2006 yılından itibaren de dört yıla çıkartılan lise öğreniminin 2. sınıfında okutulması kararı ile öğretim programı dâhilinde kalmaya devam etmiştir.⁶⁹

Hz. Muhammed'in hayatına dair ilk eserlere ulaşabilmek için büyük çabalar gösterilmekte fakat çalışmaların birbirinden bağımsız ve kopuk oluşu ne yazık ki buna engel olmuştur.⁷⁰ Son yıllar da gerek siyer yazıcılığı gerek siyer ilminin gelişimine katkı sağlayabilmek adına çalışmalar sürdürülmektedir. Mevcut kaynaklar değerlendirilerek problemleri tespit ve nihayetinde çözüm için öneriler oluşturulmaktadır. Bu önerilerin en başında belirli bir metodoloji izlenmesi gerekliliği gelmektedir. İsrail Balcı'ya göre; siyer yazımında "Hz. Muhammed" algısı bir problem teşkil etmektedir ve bu problemin kaynağı da metodik bir siyer bilincinin kazanılmamış olmasıdır.⁷¹ Bu bağlamda Hz. Peygamberin hayatına Kur'an-ı Kerim merkezinden bakmak sunulan önerilerin başında gelmektedir.

⁶⁶ Muhammed Hamidullah, *Resulullah Muhammed* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1973), 18.

⁶⁷ Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, 11.

⁶⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001), 256.

⁶⁹ Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, 13.

⁷⁰ Siyer Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, 13.

⁷¹ İsrail Balcı, "Sorunlu Mirasımız Siyer Yazıcılığı ve Siyer Algımız", *Türkiye'de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları* 1/2 (9-12 Nisan 2015), 85.

1.3. Günümüzde Hz. Muhammed'in Hayatına Dair Okutulan Dersler

Modern anlamda üniversitelerin kurulması Osmanlı döneminde XIX. asra denk gelmektedir. İlk üniversite 'Darülfünun' adı ile 1864 yılında kurulmuştur. 1900 yılında ise "Ulûmu'ş-Şer'iyye" şubesinin "Ahlâk-ı Şer'iyye ve Siyer" kısmında Siyer-i Nebevî dersi okutulmaya başlanmıştır.⁷²

Türkiye Cumhuriyeti döneminde İstanbul da Darülfünun çatısı altında bir İlahiyat Fakültesi açılmıştır. 1924 yılında açılan bu fakülte de Ahlak ve Türk Tarih-i Dinisi derslerine yer verilmiştir.⁷³

Millî Mücadele Dönemi'nde asıl amaç "dini ve milli" bir eğitim düzeni tesis etmektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, dinini öğrenmenin insanların temel hakkı olduğu vurgulanmış ve bu öğrenme faaliyetinin gerçekleşeceği yerlerin mektepler olması gerektiği söylenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve akabinde çıkan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte (3 Mart 1924) ile tekke, zaviye ve medreseler kapatılarak Türkiye'deki bütün eğitim ve öğretim kurumları dönemin Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Bu kanunun 4. Maddesi ile de İmam-Hatip okulları ve İlahiyat Fakültelerinin açılması ile ilgili yetkilerde yine Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu dönemde medreseler kaldırılmış ve sadece İmam-Hatip yetiştirmek üzere hususi okullar açılmıştır. Ne yazık ki bu amaçla açılan okullar da yeteri ilgiyi görmedikleri için mevcut noksanlığı sebebi ile belli bir müddet sonra kapatılmışlardır.⁷⁴

1924 yılında açılan İmam-Hatip mekteplerinin öğretim programında siyer dersinin adı geçmemektedir.⁷⁵ 1930 yılında kapatılan bu okulların, 1951 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine tekrar açılması ile Siyer ve İslam Ahlakı adı altında öğretim programına yeni bir ders eklenmiş ve bu ders dört yıllık olan bu okulların her kademesinde haftada birer saat okutulmaya başlanmıştır. 1972 yılına kadar bu şekilde uygulanan siyer dersi, 31 Temmuz 1972 yılında gidilen öğretim programı değişimi ile aynı isimle sadece birinci sınıflarda haftada iki saat okutulmaya başlanmıştır. 11.09.1992 yılında ise dersin ismi sadece Siyer olarak kalmış ve birinci sınıflarda haftada iki saat okutulmaya devam

⁷² H. Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1992), 141-146.

⁷³ Münir Koştaş, "İlahiyat Fakültesi Kuruluş Tarihçesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/2 (Ankara, 1989), 2-4.

⁷⁴ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1977), 1742.

⁷⁵ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi (1920-1998)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1999), 35.

edilmiştir. 2005-2006 yılından itibaren liselerin dört yıla çıkması ile birlikte siyer dersi de birinci sınıf kaldırılarak öğretim programından ikinci sınıf öğretim programına dahil edilmiştir.⁷⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana en çok tartışılan konulardan biri de laiklik ilkesinin gereği olarak, din eğitimi ve öğretiminin devlet eli ile yerine getirilmesi sürecinde yaşananlar olmuştur. Siyasi iktidarların değişmesi ile sahip oldukları laiklik anlayışları neticesinde eğitim-öğretim faaliyetlerinde de paralel bir değişim yaşanmıştır.

Türkiye'de din eğitimi ve öğretimine ilişkin temel düzenlemeler Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na dayanmaktadır. Bu süre zarfında dini eğitim veren hususi kurumlar açılmış, kapanmış sonra tekrar açılmış ve verilen din derslerinin muhteva ve işleyişinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1982 Anayasası ile ilk kez din öğretimi anayasal bir güvenceye kavuşmuş ve din eğitimi ve öğretiminin devletin kontrolünde gerçekleşmesi amacıyla Anayasası'nın 24'üncü Maddesi'yle din eğitimi ve öğretimi zorunlu hale getirilerek, bugünlere gelinmiştir.⁷⁷

Okullarda verilen din eğitimi her zaman güncel tartışma konularına dahil olan bir mesele haline gelmiştir. Bu derslerin okullarda neden okutulduğu, amacı, yöntemi, içeriği vb. meseleler tartışıla dursun ülkemizde yaklaşık seksen yıllık bir zaman diliminde verilen din eğitimi ortalama bir düzene oturmuştur.

Okullarda toplum değerlerinden bağımsız bir eğitimin verilmesi mümkün değildir. Ülkemizde de yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinde, toplum genelinde hâkim olan İslam dini ve ahlakı hakkında kazandırılması gerekli davranışları kazandırmak, hayatın bazı boyutlarının dini açıdan nasıl yorumlandığına dair bilgiler vermek okulun görevleri arasındadır. Okulların kurumsal açıdan dini bir tavır takınmaları da doğru değildir. Aynı zaman da öğrencilerin dini bilgi ve sorularının da farklı derslerin öğretim programları ile karşılanması da mümkün değildir. Bu ihtiyacın hususi bir branş dersi ile karşılanması tabii olanıdır. Günümüzde okutulan DKAB dersleri de bu ihtiyaca binaen okutulan bir derstir.⁷⁸

2012-2013 öğretim yılında uygulamaya geçirilen 222 sayılı ve 1739 sayılı kanunlarda yapılan değişikliklerle sekiz yıldan 12 yıla çıkarılan zorunlu eğitim süreci ile din öğretimi, ahlak ve değerler alanı ile ilgili derslerinin kademe ve öğretim programı

⁷⁶ Yıldırım, *İmam-Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, 13.

⁷⁷ Derya Kap, "Türkiye'de Zorunlu Din Dersi Uygulaması", *Akademik Perspektif* 1/1 (2014), 59.

⁷⁸ Mustafa Önder, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Temelleri Üzerine", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Bahar 2013), 26.

uygulamalarında da değişiklik olmuştur. 4+4+4 şeklinde formüle edilen üç kademedeki oluşan yeni eğitim-öğretim sisteminin ilk kademesi olan dört yıllık ilköğretim sürecinde öğrenciler 4.sınıfta DKAB dersi görmektedir. Bu ders için okutulan kitabın 4. ünitesinde Hz. Muhammed'in Hayatı anlatılmaktadır. "Hz. Muhammed'i Tanıyalım" başlığı ile verilen ünite öğrencilerden Hz. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirmesi ve Hz. Muhammed'in Mekke ve Medine yıllarını özet bir şekilde öğrenmesi beklenmektedir.⁷⁹

İkinci dört yıllık süreci kapsayan ortaokullarda ise Hz. Muhammed'in hayatı dersi hem DKAB dersi kapsamında verilmekte hem de müstakil bir şekilde ahlak ve değerler alanında seçmeli ders olarak da isteğe bağlı okutulmaktadır. Ayrıca İmam-Hatip Ortaokullarında her kademedeki müstakil bir ders halinde zorunlu olarak okutulmaktadır. Bu bağlamda bütün ortaokullarda DKAB dersi içerisinde;

- 5. sınıfta "Hz. Muhammed ve Aile Hayatı" adı ile 4. ünite,
- 6. sınıfta "Hz. Muhammed'in Hayatı" adı ile 4. ünite,
- 7. sınıfta "Allah'ın Kulu ve Elçisi Hz. Muhammed" adı ile 4. ünite,
- 8. sınıfta "Hz. Muhammed'in Örnekliliği" adı ile 4. ünite

Üçüncü dört yıllık süreç kapsamında verilen temel lise eğitimin de ise yine DKAB dersi içerisinde;

- 10. sınıfta "Göre Hz. Muhammed ve Gençlik" adı ile 2. ünite
- 11. sınıfta "Kur'an'a Göre Hz. Muhammed" adı ile 2. ünite

Hz. Muhammed'in hayatı öğrencilere anlatılmaktadır. 9-10-11-12 sınıflarında isteğe bağlı olarak "Peygamberimizin Hayatı" ismi ile ahlak ve değerler alanında seçmeli ders olarak sunulmaktadır.

1.4. Peygamberimizin Hayatı Dersinin Teorik Temelleri

Peygamberimizin Hayatı dersi haftalık 2 ders saati ve her sınıf düzeyinde (5-8) 4 kez alınabilen bir derstir. İmam hatip ortaokullarında zorunlu, ortaokullarda ise seçmeli olarak verilmektedir. Peygamberimizin Hayatı dersi, ders çizelgelerinde belirlenen 21 ders

⁷⁹T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Erişim 18 Temmuz 2021, <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/TTKB/%C4%B0lkokul/4/Din%20K%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC%20ve%20Ahlak%20Bilgisi/dkab-4.pdf> .

içerisinde en fazla seçilen derslerden biridir. Peygamberimizin Hayatı dersi 2012-2013 eğitim-öğretim yılında seçmeli dersler arasında en fazla tercih edilen 4. ders iken liselerde seçilen dersler arasında ilk sırada bulunmaktadır.⁸⁰

Derslerin eğitim programlarında yer almasına ve programı oluştururken dayanan felsefeyi teorik temeller olarak nitelendirmektedir. Teorik temel, hangi ders olursa olsun program geliştirme aşamasında, o derste okutulacak kitapların yazılma aşamasında, öğrencilere aktarımda bulunma sırasında, sergilenmesi gereken tutum ve davranışları belirlemesi, öğrencilerin olayları ve olguları kavrama gayretlerine fayda sağlaması ve düşüncelerin arka planını görmeye teşvik etmesi açısından önemlidir.⁸¹

Din öğretimi kapsamında yer alan bütün derslerin teorik temelleri, “Niçin din eğitimi ve öğretimi” sorusuyla geliştirilen temellere dayanmaktadır.

1.4.1. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programının Amaçları

2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programının amaçları şu şekilde belirlenmiştir;

- Peygamberlik kavramını ve peygamberlerin özelliklerini açıklaması,
- Peygamberimizin doğduğu çevrenin genel özelliklerini tanınması,
- Peygamberimizin beşerî ve nebevi yönlerini fark etmesi,
- Peygamberimizin örnek kişiliğini bireysel ve toplumsal açılardan kavraması,
- Peygamberimizi severek kendisine örnek alması,
- Sahabi kavramını ve sahabenin örnekliğini kavraması,
- Kültür ve medeniyetimizdeki peygamber sevgisinin tezahürlerini fark etmesi,
- Peygamberimizin hayatını bütüncül bir yaklaşımla tanınması amaçlanmaktadır

Ortaokul Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında öncelikle öğretim programının temelini Kur'an-ı Kerim, hadisler, siyer ve tarih kaynaklarının teşkil ettiği

⁸⁰ Okan Çelik, *Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 51.

⁸¹ Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4/1 (1997), 146.

belirtilmiş, peygamberlik ile ilgili kısa bir genel bilgi verilerek kronolojik olarak Hz. Peygamber'in hayatı bir bütün olarak anlatılmıştır. Bu anlatımda genel hedef Kur'an-ı anlama ve yaşama konusunda Hz. Peygamberin insanlara en güzel örnek oluşuna vurgu yapılmasıdır. Bu dersin öğretim programı ile; Peygamberlik kavramı, Peygamberimizin ve doğduğu çevrenin özellikleri, Peygamberimizin o toplumun bir ferdi olarak insani yönü, bir elçi olarak peygamberlik yönü, Peygamberimizin örnek kişiliği Peygamber sevgisi ve kültürümüzde yansımaları anlatılmaya çalışılmıştır.⁸²

H. Muhammed 'in Hayatı dersi seçmeli din dersleri arasında öğretimin yanı sıra dinin duygu ve sevgi boyutunu yansıtan ve öğrencilere hayatlarında örnek alabilecekleri bir rol model sunan önemli bir derstir. Dersin işlevleri ve kazanımları açısından düşündüğümüzde birçok dersten farklı olarak öğrencilerin duygu dünyalarına hitap eden, öğrencilerin hayatlarına dokunabilen, davranışlarında olumlu değişiklikler sağlayabilen ve ibadet hayatlarını düzenlemelerine ve kendilerini daha huzurlu hissetmelerini sağlayabilen bir derstir. H. Muhammed 'in Hayatı dersi öğrencilerin manevi gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu önemli kazanımların bir sonucu olarak öğrencilerin derse olan ilgi ve alakaları olumlu yöndedir.⁸³

Peygamberimizin Hayatı ders içeriği toplam beş öğrenme alanından oluşmaktadır. Bu öğrenme alanları;

Ana Hatlarıyla Peygamberimiz'in Hayatı Öğrenme Alanı; (Bu öğrenme alanında 5. sınıfta Peygamberimiz'in çocukluk yılları, 6. sınıfta gençlik yılları, 7. sınıfta Mekke yılları, 8. sınıfta Medine yılları ele alınmıştır.)

Peygamberimizin Nebevi Yönü; (Bu öğrenme alanında 5. sınıfta Peygamberlik ve Peygamberimiz, 6. sınıfta Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz, 7. sınıfta Peygamberimiz'in Evrensel Mesajları, 8. sınıfta Peygamberimiz'in Dindeki Konumu adlı üniteler yer almaktadır.)

Sosyal Hayatta Peygamberimiz Öğrenme Alanı; (Bu öğrenme alanı, 5. sınıfta "Peygamberimiz ve Çocuklar", 6.sınıfta "Peygamberimiz ve Gençler", 7.sınıfta "Peygamberimiz ve Yakın Çevresi", 8.sınıfta "Peygamberimiz ve Sosyal Hayat" adlı üniteler yer almaktadır)

⁸² Fatih Çakmak, "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2/2 (Aralık 2019), 120.

⁸³ Çelik, *Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi*, 53.

Peygamberimizin Örnekliğı Öğrenme Alanı;

Peygamberimizin Ashabı Öğrenme Alanı; (Bu öğrenme alanında 5. sınıfta “Peygamberimiz ve Sahabe”, 6. sınıfta “Sahabenin Fazileti”, 7. sınıfta “Sahabeden Örnek Davranışlar”, 8. sınıfta “İslam Daveti ve Sahabe” üniteleri yer almaktadır.)⁸⁴

Tablo 1. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 5. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

Üniteler	Kazanım Sayıları	Ders Saati	Ders Saati Yüzdesi
Peygamberimizin Çocukluk Yılları	7	8	25
Peygamberlik ve Peygamberimiz	6	14	16.66
Peygamberimiz ve Çocuklar	5	12	16.66
En Güzel Örnek Peygamberimiz	6	14	16.66
Peygamberimiz ve Sahabe	6	14	16.66
Toplam	30	72	100

Tablo 2. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 6. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

Üniteler	Kazanım Sayıları	Ders Saati	Ders Saati Yüzdesi
Peygamberimizin Gençlik Yılları	7	18	25
Kur'an'ı Kerimde Peygamberimiz	8	22	27.77
Peygamberimiz ve Gençler	3	10	13.88
En Güzel Örnek Peygamberimiz	5	12	16.66
Sahabenin Fazileti	4	12	16.66
Toplam	27	72	100

Tablo 3. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 7. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

Üniteler	Kazanım Sayıları	Ders Saati	Ders Saati Yüzdesi
Peygamberimizin Mekke Hayatı	9	24	33.33
Peygamberimizin Evrensel Mesajları	6	12	16.66
Peygamberimiz ve Yakın Çevresi	6	12	16.66
En Güzel Örnek Peygamberimiz	5	14	19.44
Sahabeden Örnek Davranışlar	4	10	13.88
Toplam	30	72	100

Tablo 4. İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi 8. Sınıf Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

⁸⁴ Çelik, *Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi*, 103.

Üniteler	Kazanım Sayıları	Ders Saati	Ders Saati Yüzdesi
Peygamberimizin Medine Yılları	8	24	33.33
Peygamberimizin Dindeki Konumu	3	12	16.66
Peygamberimiz ve Sosyal Hayat	5	12	16.66
En Güzel Örnek Peygamberimiz	5	2	16.66
İslam Daveti ve Sahabe	4	12	16.66
Toplam	25	72	100

1.4.2. En Güzel Örnek Peygamberimiz Öğrenme Alanı Üniteleri

Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında yer alan Peygamberin örnekliliği öğrenme alanına dair 5. 6. 7. ve 8. sınıflarda yer alan “En Güzel Örnek Peygamberimiz” ünite adı ortak olarak verilmiştir. Ünitelerinin konuları aşağıdaki gibidir.

1.4.2.1. 5. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi

5. sınıf Peygamberimizin Hayatı ders kitabında yer alan 5 ünitenin 4'üncüsüdür. Ünitenin konuları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Peygamberimizin Allah Sevgisi
2. Peygamberimizin Samimiyeti
3. Peygamberimizin Hayatında Temizlik
4. Peygamberimizin Hayatında Namaz
5. Peygamberimizin Beşerî Özellikleri
6. Bir Hadis Öğreniyorum

Bu ünitenin sonunda ise öğrencilerden bilişsel ve duyuşsal şu kazanımlara ulaşması hedeflenmektedir.

1. Peygamberimizin Allah sevgisini örneklerle açıklar.
2. Peygamberimizin samimiyetini kendisine örnek alır.
3. Peygamberimizin temizlik ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur.
4. Peygamberimizin hayatında namazın yerini fark eder.
5. Peygamberimizin beşerî özelliklerini açıklar.
6. Amel-niyet ilişkisiyle ilgili bir hadisi yorumlar

1.4.2.2. 6. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi

6. sınıf Peygamberimizin Hayatı ders kitabında yer alan 5 ünitenin 4'üncüsüdür. Ünitenin konuları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Peygamberimizin Kararlılığı ve Cesareti
2. Peygamberimizin Allah’a Güvenmesi ve Sabrı
3. Peygamberimizin Hayatında Dua ve Tevekkül
4. Peygamberimizin Yeme İçme Adabı
5. Bir Hadis Öğreniyorum

Bu ünitenin sonunda ise öğrencilerden şu bilişsel kazanımlara ulaşması hedeflenmektedir.

1. Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar.
2. Peygamberimizin kararlılığını ve cesaretini örnek olaylarla açıklar.
3. Peygamberimizin hayatında duanın yerini fark eder.
4. Peygamberimizin yeme içme konusundaki ölçülerini açıklar.
5. Peygamberimizin duanın önemi ile ilgili bir hadisini yorumlar

1.4.2.3. 7. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi

7. sınıf Peygamberimizin Hayatı ders kitabında yer alan 5 ünitenin 4'üncüsüdür. Ünitenin konuları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Peygamberimizin İbadet Hayatı
2. Peygamberimizin Hayatında Ramazan ve Oruç
3. Peygamberimizin Giyim Kuşam Adabı
4. Peygamberimizin Nezaketi ve Hilmi
5. Bir Hadis Öğreniyorum

Bu ünitenin sonunda ise öğrencilerden şu bilişsel ve duyuşsal kazanımlara ulaşması hedeflenmektedir.

1. Peygamberimizin kulluk hayatındaki ölçülerini fark eder.
2. Peygamberimizin hayatında Ramazan ayının ve orucun yerini fark eder.
3. Peygamberimizin hayatındaki giyim kuşam ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur.
4. Peygamberimizin hilm ve nezaketini örnek olaylarla açıklar.
5. Ramazan ayı ve oruç ile ilgili bir hadisi yorumlar

1.4.2.4. 8. Sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünitesi

8. sınıf Peygamberimizin Hayatı ders kitabında yer alan 5 ünitenin 4'üncüsüdür. Ünitenin konuları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Peygamberimizin Hayatında Dünya ve Ahiret
2. Peygamberimizin Hayatında İnfak ve Sadaka
3. Peygamberimizin Hayatında Sadelik
4. Peygamberimizin Affedici Olması
5. Bir Hadis Öğreniyorum

Bu ünitenin sonunda ise öğrencilerden şu bilişsel ve duyuşsal kazanımlara ulaşması hedeflenmektedir.

1. Peygamberimizin hayatındaki dünya ve ahiret dengesi ile ilgili örnekler verir.
2. Peygamberimizin hayatında infak ve sadakanın yerini kavrar.
3. Peygamberimizin sade yaşamına örnekler verir.
4. Peygamberimizin affediciliğini kendisine örnek alır.
5. Salih amel ile ilgili bir hadisi yorumlar

1.4.3. En Güzel Örnek Peygamberimiz Öğrenme Alanının Ders Kitabında İşlenişi ile İlgili Değerlendirmeler

5. sınıf “En Güzel Örnek Peygamberimiz” ünite de Hz. Muhammed’in hür, köle, kadın, erkek, çocuk, yaşlı, Müslüman, gayrimüslim ayrımı yapmadığı belirtilmektedir. Bu da uluslararası insan hukukunun temel standartlarından birisi olan ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesini destekleyen bir ifadedir. Hatta Hz. Muhammed’in ağaç kesme ve avlanma yaşağını desteklemesinden bahsedilmektedir.⁸⁵

5. sınıf ders kitabında Peygamberimizin temizlik yönünden örnek olması ile ilgili konu anlatımı ve ilgili hadisler verildikten sonra değerlendirme adlı etkinlikte peygamberimizin temizlik ile ilgili özellikleri “Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak”, “Ağız ve diş sağlığına dikkat etmek” vb. özellikleri verilmiştir.

6. sınıf “En Güzel Örnek Peygamberimiz” ünitesinde Peygamberimizin Allah’a Güvenmesi ve Sabrı”, “Peygamberimizin Kararlılığı ve Cesareti”, “Peygamberimizin Hayatında Dua ve Tevekkül”, “Peygamberimizin Yeme İçme Adabı” ve “Bir Hadis

⁸⁵ Özgür Heval Çınar, *Seçmeli Din Dersleri ve Kitapları Hakkında İnsan Hakları Temelli Bir Değerlendirme* (İstanbul: Seçkin Yayınları, 2011), 60.

Öğreniyorum” başlıkları yer almaktadır. Bu ünitenin sonunda öğrencilerin edineceği kazanımlar şöyle sıralanmıştır: “1) Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar. 2) Peygamberimizin kararlılığını ve cesaretini örnek olaylarla açıklar. 3) Peygamberimizin hayatında duanın yerini fark eder. 4) Peygamberimizin yeme içme konusundaki ölçülerini açıklar. 5) Peygamberimizin duanın önemi ile ilgili bir hadisini yorumlar.” 3. kazanım işlenirken Hz. Muhammed’in günlük hayatında sıkça yaptığı dualardan örnekler verilmektedir. 4. kazanım işlenirken nimete şükür, helal ve temiz gıdalarla beslenme, ölçülü beslenme, israftan kaçınma ve Hz. Muhammed’in mütevazı sofraları tercih etmesi konularına değinilmektedir. 5. kazanım işlenirken, konu edilen hadisin anlamı ve mesajı üzerinde durulmakta, öğrencilerin bu hadiste verilen mesajları kavramasına yönelik etkinliklere yer verilmektedir.⁸⁶

6. sınıf ders kitabında “En Güzel Örnek Peygamberimiz” öğrenme alanında peygamberimizin sabrı ile ilgili örneklği aktarılmıştır. Peygamberimizin Mekke’de İslam’ın ilk yıllarında yaşanan boykot yıllarında zorluklara sabretmesi verilmiştir. Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemile’nin peygamberimize yaptıkları eziyet ve peygamberimizin bu eziyetler karşısında isyan etmeden sabırla beklediği aktarılmıştır. Konu Leheb suresi ve meali ile desteklenmiştir. Konu ile ilgili 90. sayfada “Peygamberimizin Dilinden” adıyla bir hadis paylaşılmıştır. Peygamberimizin oğlu İbrahim vefat ettiğinde üzüntüden ağlaması ama yine de “Allah’ın razı olmadığı şeyi söyleyemeyiz” sözleri verilmektedir.⁸⁷

6. sınıfta, En Güzel Örnek öğrenme alanındaki ünite “Hz. Muhammed’in İnancı” başlığıyla verilmiştir. Ünite açılımında Hz. Muhammed’in Allah sevgisi, inanca bağlılığı, Allah’a güvenmesi, sabrı ve Allah’ı çok anması konuları işlenmektedir. Kazanımlar konusunda “fark eder” ve “kavrar” kelimeleri ile yine öğrencilerin Hz. Muhammed’in örneklğini içselleştirmelerinin beklenmediği görülmektedir. Kazanımlarda en azından “takdir eder”, “önemsediğini ifade eder” veya “bilincinde olur” gibi daha fazla kabullenme içeren ifadelerin kullanılabileceği tavsiye edilmiştir.⁸⁸

7. sınıf; en güzel örnek peygamberimiz ünitesinde öğrenciler: “1) Peygamberimizin kulluk hayatındaki ölçülerini fark eder. 1. kazanım işlenirken kulluğun Hz. Muhammed’in hayatındaki yeri ayet ve hadislerden örneklerle açıklanmakta ve hayatının her alanında Allah’ın rızasını gözeterek hareket ettiğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca onun kulluğunun

⁸⁶ Çınar, *Seçmeli Din Dersleri ve Kitapları Hakkında İnsan Hakları Temelli Bir Değerlendirme*, 30.

⁸⁷ Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 35.

⁸⁸ Çelik, *Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi*, 115.

temelinde hakkı söylemenin ve hakkı savunmanın bulunduğuna vurgu yapılmaktadır. 2) Peygamberimizin hayatında Ramazan ayının ve orucun yerini fark eder. 3) Peygamberimizin hayatındaki giyim kuşam ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur. 3. kazanım işlenirken sadelik, temizlik, israf ve gösteriştten kaçınma gibi hususlar ön plana çıkarılmaktadır. Moda kavramının olumsuz boyutlarına da değinilmektedir. 4) Peygamberimizin hilm ve nezaketini örnek olaylarla açıklar. 5) Ramazan ayı ve oruç ile ilgili bir hadisi yorumlar.” 5. kazanım işlenirken, konu edilen hadisin anlamı ve mesajı üzerinde durulmakta, öğrencilerin bu hadiste verilen mesajları kavramasına yönelik etkinliklere yer verilmektedir.⁸⁹

Bu üniteye Hz. Muhammed’in ibadet anlayışı, farz ibadetleri, farz olmayan ibadetleri ve ibadetlerdeki devamlılığı vurgulanmıştır. Ünitenin açıklamalarında Hz. Muhammed’in ibadet anlayışının hayatın bütün alanlarını kapladığı vurgusu yapılmaktadır. Bu şekliyle ibadet kavramının geniş olarak yorumlanması uygun görünmektedir. Ünite açıklamalarında “Dua adabı şekillerini vurgulanmalıdır.” ifadesinin neyi kastettiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Ancak kazanımlarda da öğrencinin Hz. Muhammed’in dua adabını fark etmesinin vurgulanmış olması üniteye buna özel önem verildiğini göstermektedir.⁹⁰

Görüldüğü gibi 7. sınıfta peygamberimizin ibadet hayatında namaz, oruç, kurban gibi ibadetlere verdiği önem örneklerle aktarılmıştır. Burada tavsiye edilen husus, peygamberimizin örneğinden hareketle öğrencileri teşvik edecek bazı ifadeler kullanılması gerekliliğidir.

7. sınıf dördüncü üniteye “*Peygamberimizin Hayatında Dünya ve Ahiret Dengesi*”, “*Peygamberimizin Hayatında İnfak ve Sadaka*”, “*Peygamberimizin Hayatında Sadelik*”, “*Peygamberimizin Affedici Olması*” ve “*Bir Hadis Öğreniyorum*” başlıkları bulunmaktadır. Bu ünite sonunda öğrenciler:

“1) *Peygamberimizin hayatındaki dünya ve ahiret dengesi ile ilgili örnekler verir.* 2) *Peygamberimizin hayatında infak ve sadakanın yerini kavrar.* 3) *Peygamberimizin sade yaşamına örnekler verir.* 4) *Peygamberimizin affediciliğini kendisine örnek alır.* 5) *Salih amel ile ilgili bir hadisi yorumlar.*”

3. kazanım işlenirken Hz. Muhammed’in peygamberlik, liderlik, ordu komutanlığı vasfına rağmen yaşamında hiçbir aşırılığa gitmediği vurgulanmaktadır. 4. kazanım

⁸⁹ Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 33.

⁹⁰ Çınar, *Seçmeli Din Dersleri ve Kitapları Hakkında İnsan Hakları Temelli Bir Değerlendirme*, 32.

işlenirken öğrencilerin Hz. Muhammed'in affediciliğini örnek almalarını teşvik edici bir dil kullanılmaktadır. 5. kazanım işlenirken salih amel işleyenlerin cennetle ödüllendirileceğini ifade eden bir hadis verilmekte, hadisin anlamı ve mesajı üzerinde durulmakta, öğrencilerin bu hadisteki mesajları kavramasına yönelik etkinliklere yer verilmektedir.⁹¹

8. sınıf “En Güzel Örnek” ünitesinde peygamberimizin sadeliğe verdiği önem anlatıldıktan sonra “Sıra sizde” adlı etkinlikte *“Peygamberimizin sade yaşantısını göz önüne alarak kendi hayatımıza nasıl yön vermemiz gerekmektedir?”* sorusu sorularak bu konuda bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Peygamberimizin örnekliğini sadece anlatmakla kalmayıp bu etkinlikte olduğu gibi öğrencilerin kendi yaşamlarında örnek almalarını sağlayacak bir yol izlenmelidir. Aksi takdirde “kendi hayatında uygulamaya istekli olur” şeklinde verilen kazanım gerçekleşmemiş olacaktır.⁹²

⁹¹ Çınar, *Seçmeli Din Dersleri ve Kitapları Hakkında İnsan Hakları Temelli Bir Değerlendirme*, 33-34.

⁹² Çelik, *Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İncelenmesi*, 116-117.

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ ÖĞRENME ALANI ÜZERİNDE ETKİSİ OLAN UNSURLARA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında yer alan “Peygamberin Örnekliliği” öğrenme alanı üzerinde etkisi olduğu düşünülen, hazırbulunuşluk düzeyi, öğrencilerin farklı kaynaklardan edinmiş oldukları bilgilerin düzeyi ve dersi okuyan öğrencilerin zihinlerde oluşan peygamber düşüncesi üzerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bulgular ele alınmıştır. Bu çalışmada verilerin betimsel analizi araştırmanın alt problemleri doğrultusunda yapılmış ve “Peygamberimizin Hayatı” dersi için; “Peygamberin Örnekliliği”, “Ders Dışı Öğrenme Kaynakları”, “Peygamber Düşünceleri”. “En Güzel Örnek Peygamberimiz Üniteline İlişkin Düşünceler”, “Peygamberimizin Hayatında Temizliğin Önemi”, “Peygamberimizin Yeme İçme Adabı”, “Peygamberimizin Giyim-Kuşam Adabı”, “Peygamberimizin Allah’a Teslimiyeti” ekseninde genel bir yapı oluşturulmuştur. Söz konusu alt problemlerden hareketle “Hazırbulunuşluk Düzeyi, Ders Dışı Öğrenme Ortamları, Peygamber Düşünceleri, Ünite Konuları, Peygamberimizin Hayatında Temizliğin Önemi, Peygamberimizin Yeme İçme Adabı, Peygamberimizin Giyim-Kuşam Adabı, Peygamberimizin Allah’a Teslimiyeti” olmak üzere toplam 8 tema elde edilmiştir.

2.1. Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeyi

Hazırbulunuşluk, eğitim süreci için son derece önemlidir. Eğitimde yeni bir davranış değişikliğinin meydana gelebilmesi öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyine bağlıdır. Hazırbulunuşluk düzeyi yüksek olan öğrenciler konuları daha çabuk kavrayarak yorum yapabilir.⁹³ Öğrenme öğretme sisteminin önemli bir girişi olan hazırbulunuşluk düzeyini öğrencinin özgeçmişi olarak da nitelendirebiliriz. Öğrenciye sunulan hedef kazanımlar ile ilgili, öğrencinin genel ve özel yetenekleri, bilgi ve becerilerinin niteliği, ilgisi, konu hakkındaki tutum ve güdülenmişliği hazırbulunuşlukla ilgilidir.⁹⁴

Hiz. Muhammed’in hayatına dair hazırbulunuşluk düzeylerini tespit edebilmek için öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

⁹³ Gonca Harman, Dilek Çelikler, Eğitimde Hazırbulunuşluğun Önemi Üzerine Bir Derleme Çalışması”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1/3 (Ağustos, 2012), 141.

⁹⁴ Benjamin S. Bloom, *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (Çeviren: Durmuş Ali Özçelik), (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995), 15.

Tablo 5. *Peygamberimizin Hayatı Dersini Okumadan Önce Hz. Muhammed'in Hayatı Hakkında Bilgi Sahibi Miydin?*

	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Toplam	
Bilgi Sahibiydim	13	%86,6	15	%100	14	%93,3	15	%100	57	%95
Bilgi Sahibi Değildim	2	%13,4	-	%0	1	%6,7	-	%0	3	%5

İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerini tespit etmek için görüşmeye katılan öğrencilere yöneltilen “Peygamberimizin Hayatı dersini okumadan önce Hz. Muhammed’in hayatı hakkında bilgi sahibi miydin?” sorusuna 57 öğrenci (%95) “bilgi sahibiydim” cevabı vermiştir. 5. sınıflardan 2 (%13,4), 7. sınıflardan 1 (%6,7) öğrenci ise “bilgi sahibi değildim” cevabını vermiştir. Böylelikle toplamda 3 (%5) öğrenci Hz. Muhammed’in hayatına dair okul dışında daha önce herhangi bir bilgi edinmediklerini ifade etmiştir.

Hz. Muhammed’in hayatı hakkında daha önceden bilgi sahibi olduğunu ifade eden öğrencilerden, Hz. Muhammed hakkında neler bildiklerini özet bir şekilde anlatmaları istenmiştir. Buna göre, okulda ilgili dersi almadan önce Hz. Muhammed’in hayatına dair öğrencilerin genel olarak; doğum yılı doğum yeri ve doğduğu zaman gerçekleştiği söylenen bazı mucizevi olaylar, aile fertlerinin isimleri ve ilk vahyin gelişi sırasında yaşadıklarına dair bazı bilgilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunun yoğunlukla ifade ettiği bu bilgilere ilave olarak verilen bazı cevaplar ise şu şekildedir; 8. sınıf öğrencisi Ö46 Hz. Muhammed’in güvenilirliğinden bahsederek “*O çok güvenilir bir insan olduğu için onu el-Emin olarak çağırmışlardır.*” demiştir. Yine 8. sınıf öğrencisi Ö53 “*Namaz kılarken çocuklar üzerine çıksa bile onlara kızmaz sabırla beklermiş*” diyerek peygamberin çocuklarla olan ilişkisine dikkat çekmiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö40 “*Cebrail, Peygamberimize ilk vahyi getirdiği zaman O’da ilk olarak Hz. Hatice’ye anlatmış, Hz. Hatice de O’nu akrabasına götürerek başına gelen şeyin ne olduğunu anlamaya çalışmıştır. Başına gelen bu önemli olayı ilk olarak Hz. Hatice’ye anlatması ona verdiği değeri de göstermektedir.*” diyerek Peygamberimizin kadınların değer görmediği bir zamanda onlara vermiş olduğu değere de atıfta bulunmuştur. 7. sınıf öğrencisi Ö44 “*Savaşlara bizzat kendisi de katılmıştır. Hatta bir savaşta dişi kanamıştır.*” diyerek, 8. Sınıf öğrencisi Ö56 da “*Peygamberimiz İslam’ı her fırsatta insanlara anlatmaya çalışmıştır. Bunun için başka şehirlere de gitmiştir. Taife Allah’ı anlatmak için gittiğinde ise Taif halkı tarafından taşlanmıştır.*” diyerek Hz. Muhammed’in İslam’ı tebliğ

noktasında verdiği mücadeleler ve bu mücadelelerde karşılaştığı zorlukları dile getirmişlerdir.

Öğrencilere Hz. Muhammed'in hayatı hakkında edindikleri bilgileri okul dışı hangi kaynaklardan öğrendikleri sorulmuştur. Bu soruya büyük çoğunluk, yakın aile çevresindeki aile fertlerinin sözlü anlatımlarından öğrendiklerini belirterek cevap vermiştir. Bir kısım öğrenci ise yaz tatillerinde camilerin bünyesinde veya müstakil olarak hizmet veren Kur'an Kurslarında öğrendiklerini ifade etmiştir. Bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunlukla tatil zamanlarında dini eğitim veren kurumlarda eğitim almış oldukları da tespit edilmiştir.

5. sınıflardan 3 (%20), 6 ve 7. sınıflardan 1 (%6,7) öğrenci, duydukları bazı şiir ve şarkılar ile Hz. Muhammed hakkında bazı bilgileri öğrendiklerini dile getirmiştir. Öğrenciler özellikle "571'de Bir Güneş Doğdu" isimli çocuk şarkısı ile, Hz. Muhammed'in doğum yılı, annesinin babasının sütannesinin isimleri, dedesi ve amcası ile kalışı, 40 yaşındayken peygamberlik verilmesi gibi bazı bilgileri kalıcı şekilde öğrenebildiklerinden bahsetmiştir. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler içeren çocuk şarkılarının da öğrencilerin öğrenmesi ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığı noktasında etkili bir rol üstlendiği gözlemlenmiştir.

2.2. Öğrencilerin Ders Dışı Öğrenme Kaynakları

Bu başlık altında, görüşmeye katılan öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatını, Peygamberimizin Hayatı dersinde kullanılan kaynaklar dışında farklı bir kaynaktan öğrenme düzeylerini tespit etmeye yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır.

2.2.1. Kitaplar

Görüşmeye katılan öğrencilere ders kitabı dışında Hz. Muhammed'in hayatı ile alakalı bir kitap okuyup okumadıkları sorulmuştur. Öğrencilerden elde edilen bulgular Tablo 6'dan izlemek mümkündür.

Tablo 6. *Peygamberimizin Hayatı Ders Kitabı Dışında, Hz. Muhammed'in Hayatını Anlatan Bir Kitap Okudunuz Mu?*

	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Toplam	
Kitap Okuyanlar	11	%73,3	10	%66,7	15	%100	15	%100	51	%85
Kitap Okumayanlar	4	%26,7	5	%33,3	-	%0	-	%0	9	%15

"Peygamberimizin hayatı ders kitabı dışında Hz. Muhammed'in hayatını anlatan bir kitap okudunuz mu?" sorusuna 51 (%85) öğrenci "kitap okuduğunu", 9 (%15) öğrenci ise "herhangi bir kitap okumadığı" cevabını vermiştir. Görüşme yapılan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tamamı daha önce Hz. Muhammed'in hayatını anlatan bir kitap okuduklarını ifade etmiştir.

Ders kitabı dışında Hz. Muhammed'in hayatını anlat bir kitap okuduğunu söyleyen öğrencilere hangi kitap veya kitapları okudukları sorulmuştur. Öğrencilerin tamamı özel bir vakfın düzenlemiş olduğu geleneksel bilgi yarışması için hazırlanmış Hz. Muhammed'in hayatını anlatan kitapları yarışmaya katıldıkları farklı yıllarda okuduklarını belirtmiştir. 11 öğrenci yazın katıldıkları Kur'an-ı Kerim kurslarında tavsiye edilen çeşitli kitapları okuduklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu Hz. Muhammed'in hayatına dair belirli kısımları anlatan hikâye formatında hacmi küçük kitaplar okuduklarını ifade etmiştir. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tamamı ise ders kitabına ilave olarak derse giren öğretmenleri tarafından tavsiye edilen bir kitabı sınıf ortamında okuduklarını belirtmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda öğrencilerin okumuş oldukları kitaplar okuma sıklığına göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Hz. Muhammed'in Hayatı ile İlgili Okunan Kitaplar

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Topla m
“Ufka Yolculuk” isimli yarışma için hazırlanmış farklı isimlerde ki kitaplar (Server Yaşam Vakfı)	11	10	15	15	51
365 Günde Sevgili Peygamberim (Nurdan Damla)	2	10	15	15	33
40 Adımda Muhteşem Peygamberim (Nurdan Damla)	-	1	15	15	31
Peygamberimi Öğreniyorum (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları)	9	4	7	11	31
Peygamberimizin Hayatı- Herkes O'nu Bekliyor (Salih Suruç)	5	3	-	2	10
Sorularla Hz. Muhammed'in Hayatı-Siyeri Anlamaya İlk Adım- (Eyüp Kirpitci)	4	-	-	4	8
Çocuklar İçin İslam Tarihi – Peygamberin Hayatı Serisi (Seyyid Kutup)	-	7	1	-	8
Hz. Muhammed'in Hayatı (Mikail Okumuş)	3	2	-	2	7
Kutlu Peygamberim (Vural Kaya)	-	-	-	3	3
Sevgili Peygamberimi Tanıyorum (Abdulkadir Fidan)	-	1	-	-	1
Güneşe Yolculuk- Hz. Muhammed'in Hayatı (Ayşe Sevim)	1	-	-	-	1
Hz. Muhammed'in Hayatı (İlknur Günay Apak)	-	-	-	1	1
Peygamberim- Çocuk Diliyle Peygamberimizin Hayatı (Esmâ Budak- Handan Yalvaç Arıcı)	-	-	1	-	1

Tablo 7’de görüldüğü gibi, Server Yaşam Vakfı tarafından düzenlenen “Ufka Yolculuk” isimli yarışma için her sene farklı formatta düzenlenen ve Hz. Muhammed’in hayatını anlatan kitaplar görüşmeye katılan öğrenciler tarafından 51 öğrencinin okuduğunu ifade etmesiyle en fazla okunan kitap olmuştur.

Öğretmen tavsiyesi ile sınıf ortamında okunan Nurdan Damla’ya ait “365 Günde Sevgili Peygamberimiz” ve “40 Adımda Muhteşem Peygamberim” kitapları ise en sık okunan 2. ve 3. kitaplardır.

10 öğrenci Salih Suruç’un “Peygamberimizin Hayatı- Herkes O’nu Bekliyor” isimli kitabı okuduğunu belirtmiştir. Sekizer öğrenci ise, Eyüp Kibritçi’nin “Sorularla Hz. Muhammed’in Hayatı-Siyeri Anlamaya İlk Adım” ve Seyyid Kutup’un “Çocuklar için İslam Tarihi-Peygamberin Hayatı Serisi” kitaplarını okuduklarını belirtmiştir. 7 öğrenci Mikail Okumuş’un Hz. Muhammed’in Hayatı isimli kitabını okurken, 3 öğrenci Vural Kaya’nın “Kutlu Peygamberim” isimli kitabını okuduğunu ifade etmiştir.

“Sevgili Peygamberimi Tanıyorum” (Abdulkadir Fidan), “Güneşe Yolculuk- Hz. Muhammed’in Hayatı” (Ayşe Sevim), “Hz. Muhammed’in Hayatı” (İlknur Günay Apak), “Peygamberim- Çocuk Diliyle Peygamberimizin Hayatı” (Esmâ Budak- Handan Yalvaç Arıcı), kitaplarının her birini ise birer öğrenci okuduğunu ifade etmiştir.

H. Muhammed’in hayatına dair daha önce bir kitap okuduğunu belirtip, kitabın adını veya yazarını hatırlamadığını ifade eden 10 öğrenci olmuştur.

2.2.2. Filmler

Görüşme yapılan öğrencilere, H. Muhammed’in hayatını anlatan bir film izleyip izlemedikleri sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. *H. Muhammed’in Hayatını Anlatan Bir Film/Filmler İzlediniz mi?*

	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Toplam	
Film İzleyenler	9	%60	14	%93,3	15	%100	15	%100	53	%88,3
Film İzlemeyenler	6	%40	1	%6,7	-	%0	-	%0	7	%11,7

“H. Muhammed’in hayatını anlatan bir film/filmler izlediniz mi?” sorusuna toplamda 53 (%88,3) öğrenci “filmi izlediğini”, 7 (%11,7) öğrenci ise “film izlemediği” cevabını vermiştir. Tabloda görüldüğü üzere 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tamamı H. Muhammed’in hayatı ile alakalı bir film izlediklerini belirtmiştir. H. Muhammed’in hayatı ile alakalı en az film izleyenler ise 5. sınıf öğrencileridir.

H. Muhammed’in hayatını anlatan film/filmler izleyen 53 öğrenciye hangi film/filmleri izledikleri sorulmuştur. Öğrencilerin bu konuda izlemiş olduğu filmler ise izlenme sıklığına göre Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. *H. Muhammed’in Hayatı ile İlgili İzlenen Filmler*

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
H. Muhammed’in Hayatı (Çizgi Film)	9	14	15	15	53
Çağrı	1	9	15	15	40
H. Muhammed: Allah’ın Elçisi	-	1	10	9	20
Vahyin İzinde	-	-	-	15	15
Çöle İnen Nur (Çizgi Film)	9	1	-	-	10

H. Muhammed’in hayatına dair film izlediğini belirten öğrencilerin tamamı bu konuda hazırlanan farklı çizgi filmleri izlediklerini dile getirmiştir. H. Muhammed’in

Hayatı ismi ile farklı çizgi filmlerin mevcudiyetinden bahsetmişlerdir. Yine bu kategoride Çöle İnen Nur isimli bir çizgi filmi izlediğini belirten 10 öğrenci olmuştur. Çizgi filmler dışında en çok izlenen film “Çağrı” olmuştur. Toplam 40 öğrenci Çağrı filmini izlediğini belirtmiştir. Öğrenciler televizyon kanallarında bilhassa ramazan ayında sıklıkla tekrarlanmasından dolayı Çağrı filmini birçok kez izlediklerini dile getirmiştir. Çağrı filmini izleme oranı ise üst sınıflarda daha yüksektir.

2015 yılında çıkan Hz. Muhammed: Allah’ın Elçisi filmi ise görüşme yapılan öğrenciler tarafından 20 öğrencinin izlemesiyle en çok izlenen 3. film olmuştur. 8. sınıf öğrencilerinin tamamı ise ders saatleri içerisinde farklı zamanlarda Hz. Muhammed’in hayatını anlatan 8 bölümden oluşan Vahyin İzinde: Hz. Muhammed’in Hayatı isimli TRT belgeselini izlemişlerdir.

5. sınıf öğrencileri genellikle Hz. Muhammed’in Hayatını konu alan çizgi filmleri izlediklerini belirtmiştir. Çağrı filmini izleyen 1 tane 5. sınıf öğrencisi vardır. 8. sınıf öğrencisi Ö60 *“Çizgi filmler artık bana hitap etmiyor fakat Hz. Peygamberin hayatını anlatan çizgi filmleri izlemek, O’nun hayatı ile ilgili çekilmiş diğer filmleri izlemekten daha çok hoşuma gidiyor. Çünkü diğer filmleri biraz daha ağır buluyorum.”* ifadesiyle kendi yaş grubuna uygun bir film olmadığı eleştirisinde bulunmuştur. Ö60’ın bu eleştirisini yine 8. sınıf öğrencisi olan Ö 52 şu şekilde desteklemiştir; *“Öğretmenimiz yıl sonuna yaklaşınca Hz. Muhammed’in hayatını anlatan bir film izleyeceğimizi söyledi. Birkaç alternatif sundu bize seçme hakkı tanıdı. Çağrı filmi çok uzun ve yorucu bence, önceki yıllarda izlemiş olsak da yine bir çizgi film tercih etmiştik hepimiz. 7. sınıf öğrencisi Ö38 ise “Ramazan ayında Çağrı filmini izlemiştim. Öğretmenimiz de ara ara sınıfta Çağrı filminden bazı sahneleri izletiyor. Bu şekilde konuyu daha iyi öğreniyorum. Filmler çok güzel fakat Çağrı filmi biraz uzun. Bir de çizgi filmler var onları izlemek biraz daha keyifli”* şeklinde ifadesiyle Ö52 ve Ö60’ın değindiği noktaya değinmiştir.” 6.sınıf öğrencisi Ö22 de *“Çağrı filmini televizyondan izlemiştim. Güzel bir filmdi ama çok eski bir film sanırım. Bu konuda yeni bir film olsa çok daha güzel olur.”* şeklindeki ifadesiyle yeni bir film beklentisi olduğunu ifade etmiştir.

Görüşme yapılan öğrencilere okul ortamında Peygamberimizin Hayatı veya herhangi bir derste Hz. Muhammed’in hayatına dair bir film izleyip izlemedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin tamamı ders ortamında bir filmi baştan sona izlemeseler bile anlatılan konu ile alakalı film den kesitler izlediklerini söylemiştir.

Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin ders dışındaki kaynaklardan Hz. Muhammed'in hayatını öğrenme düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

2.3. Öğrencilerin Peygamber Düşüncelerine Dair Bulgular

Çalışmanın önemli aşamalarından birini de İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin peygamber düşüncelerine ilişkin elde edilen bulgular oluşturmaktadır. Görüşmeye katılan öğrencilere, Peygamber düşüncelerinin tespitine yönelik sorulan sorulara dair elde edilen bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. *Aşırı Yüceltmeci Peygamber Düşüncesine Tespitine Yönelik Sorular (Genel Tablo)*

	Evet	Hayır
Peygamberler çok uzun süre uyumadan veya yemek yemeden yaşayabilirler mi?	19	41
Peygamberler diledikleri anda istediklerini yapabilme gücüne sahip midirler?	15	45
Peygamberler dünya hayatına önem vermeyen sürekli ibadet eden kişiler midir?	11	49
Peygamberler özellik olarak insanlardan çok meleklerle mi benzerler?	9	51
Toplam	54	186

Aşırı yüceltmeci peygamber düşüncesi, temelinde peygamberin beşerî yönünün göz ardı edilerek insanüstü vasıflar yüklenmesi suretiyle ortaya çıkan bir düşüncesidir. 5. sınıf öğretim programında yer alan 'En Güzel Örnek Peygamberimiz' ünitesinde peygamberimizin beşerî özellikleri isminde bir konu bulunmaktadır. Konuyla verilen kazanımlar sayesinde İmam Hatip Ortaokul öğrencilerinden peygamberin beşerî ve nebevi yönlerinin farkında olmaları beklenmektedir. Öğrencilerin bu konudaki farkındalığını değerlendirebilmek için tabloda yer alan dört soru Görüşmeye katılan 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin her birine yöneltilmiştir. Bu soru grubuna toplamda 54 öğrenci "evet", 186 öğrenci ise "hayır" cevabını vermiştir. Sorulara verilen cevapların sınıf seviyelerine göre dağılımı ise Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. *Peygamberler Çok Uzun Süre Uyumadan veya Yemek Yemeden Yaşayabilirler mi?*

	Evet		Hayır	
5. Sınıf	10	%66,7	5	%33,3
6.Sınıf	6	%40	9	%60
7.Sınıf	2	%13,3	13	%86,7
8.Sınıf	1	%6,7	14	%93,3
Toplam	19	%31,7	41	%68,3

“Peygamberler çok uzun süre uyumadan veya yemek yemeden yaşayabilirler mi?” sorusuna “evet” cevabı veren 19 (%31,7) öğrenci bulunmaktadır. Bu soruya en fazla “evet” cevabı veren 10 (%66,7) öğrenci ile 5. sınıflardır. Yaş düzeyinin artması ile soruya verilen “evet” cevabı arasında orantılı bir azalma gözlenmiştir. Bu durumda en az “evet” cevabı 1 (%6,7) öğrenci ile 8. sınıflardan gelmiştir. 7. sınıflardan 2 (%13,3), 6. sınıflardan 6 (%40) öğrencinin “evet” cevabını verdiği bu soru için toplamda 41 (%68,3) öğrenci de “hayır” diyerek soruyu yanıtlamıştır.

Tablo 12. *Peygamberler Diledikleri Anda İstediklerini Yapabilme Gücüne Sahip Midirler?*

	Evet		Hayır	
5. Sınıf	9	%60	6	%40
6.Sınıf	5	%33,3	10	%66,7
7.Sınıf	1	%6,7	14	%93,3
8.Sınıf	-	%0	15	%100
Toplam	15	%25	45	%75

"Peygamberler diledikleri anda istediklerini yapabilme gücüne sahip midirler?" şeklinde yönelttiğimiz ikinci soruya ise; toplamda 15 (%25) öğrenci “evet”, 45 (%75) öğrenci “hayır” cevabını vermiştir. Bu soruya da en fazla “evet” cevabı yine 5. sınıflardan gelmiştir. Yaş düzeyindeki artışla soruya verilen “evet” cevabı arasındaki ters orantı bu soruda da kendisini göstermiştir. 8. sınıf öğrencilerinden bu soruya “evet” cevabını veren olmamıştır.

Tablo 13. *Peygamberler Dünya Hayatına Önem Vermeyen Sürekli İbadet Eden Kişiler Midir?*

	Evet		Hayır	
5. Sınıf	5	%33,3	10	%66,7
6.Sınıf	5	%33,3	10	%66,7
7.Sınıf	1	%6,7	14	%93,3
8.Sınıf	-	%0	15	%100
Toplam	11	%18,3	49	%81,7

“Peygamberler dünya hayatına önem vermeyen sürekli ibadet eden kişiler midir?” sorusuna toplam 11 (%18,3) öğrenci “evet” yanıtı verirken, 49(%81,7) öğrenci “hayır” diyerek soruyu yanıtlamıştır. 5. ve 6. sınıflardan 5 (%33,3) öğrencinin “evet” dediği bu soruya 7. sınıflardan 1(%6,7) öğrenci “evet” derken 8. sınıflardan ise soruya “evet” cevabını veren öğrenci olmamıştır.

Tablo 14. *Peygamberler Özellik Olarak İnsanlardan Çok Meleklerle mi Benzerler?*

	Evet		Hayır	
5. Sınıf	8	%53,3	7	%46,7
6.Sınıf	1	%6,7	14	%93,3
7.Sınıf	-	%100	15	%0
8.Sınıf	-	%100	15	%0
Toplam	9	%15	51	%85

İmam Hatip öğrencilerinin peygamber düşüncelerini tespit edebilmeye yönelik sorduğumuz soru grubunda son olarak; "Peygamberler özellik olarak insanlardan çok meleklerle mi benzerler?" sorusunu öğrencilere yönelttik. Bu soruya; 7. ve 8. sınıflardan “evet” cevabını veren öğrenci olmamıştır. 6. sınıflardan 1 (%6,7) öğrencinin 5. sınıflardan ise 8 (53,3) öğrencinin “evet” dediği soruya toplamda 9 (%15) öğrenci “evet”, 51 (%85) öğrenci ise “hayır” cevabını vermiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin zihinlerinde ne tür bir peygamber tasavvuru olduğunu değerlendirebilmek amacıyla Hz. Muhammed’in hayatından en çok etkilendikleri olayın ne olduğu sorusu da öğrencilere yöneltilmiştir. Bu bağlamda verilen cevaplardan Hz. Muhammed’in karakterine veya sosyal hayatında yaşamış olduğu herhangi bir olaya atıfta bulunan cevapları Hz. Muhammed’in beşerî yönünü vurgulayan cevaplar, olağanüstü olaylara atıfta bulunarak verilen cevapları ise Hz. Muhammed’in nebevi yönünü vurgulayan cevaplar şeklinde iki grupta incelenmiştir. Bu soru kapsamında elde edilen bulgular ise Tablo 15’ de yer almaktadır.

Tablo 15. *Peygamberimiz Zamanında Sizi En Çok Etkileyen Olay Nedir?*

	5.SINIF		6.SINIF		7.SINIF		8.SINIF		TOPLAM	
Mucizeleri veya olağandışı sayılabilecek olaylar	10	%66,7	6	%40	1	%6,7	2	%13,3	19	%31,7
Karakteri ile ilgili olaylar veya hayatında karşılaştığı durumlar karşısında verdiği tepkiler	5	%33,3	9	%60	14	%93,3	13	%86,7	41	%68,3

Tablo 15’te belirtildiği şekliyle öğrencilere yöneltilen bu soruda 5. sınıflardan 10 (%66,7), 6. sınıflardan 6 (540), 7.sınıflardan 1 (%6,7), 8. sınıflardan ise 2 (13,3) kişi Hz. Muhammed’in hayatında en çok etkilendikleri olayın mucizeler veya olağandışı sayılabilecek olaylar olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda görüşmeden elde edilen neticeler sonucunda en çok hatırlanan olayları şu şekilde sıralanabilir;

1. Hz. Muhammed’in Ay’ı ortadan ikiye ayırması olayı (İnşikāku’l Kamer)
2. Hz. Muhammed’in Cebrail aracılığı ile vahiy alması
3. Hz. Muhammed’in bir gecede Mescid-i Haram’dan, Mescidi Aksa’ya gitmesi ve oradan da Allah’ın katına yükselmesi (İsra ve Miraç)
4. Gündelik yaşantısında meydana gelen bazı olağandışı olaylar

Görüşmede değerlendirilen cevaplar arasında Hz. Muhammed’in hayatına dair olağanüstü olaylara vurgu yaparak bu soruya cevap veren 19 öğrenciden 11 öğrenci İnşikāku’l kamer olayını anlatarak soruyu cevaplamıştır.

5 öğrenci Hz. Muhammed’in Allah tarafından vahiy almasından çok etkilendiklerini dile getirmiştir. Öğrenciler ders kitabında, 610 yılının Ramazan ayında Kadir gecesinde Cebrail tarafından, Hz. Muhammed Nur Dağı Hira Mağarasında iken “Oku!” emrinin geldiği⁹⁵ ifade edilen olayı anlatarak soruyu cevaplamıştır. 6. sınıf öğrencileri Ö19, Ö24, Ö29 ilk vahiy alması beni çok etkilemiştir şeklinde cevaplar vermiş, 7. sınıf öğrencisi Ö46 “Allah tarafından peygamber seçilmesi ve ondan vahiy alması beni çok etkilemişti”, 8. sınıf öğrencisi olan Ö54 ise “Beni en çok etkileyen Kur’an-ı Kerim’in indirilişidir.” ifadelerini kullanmıştır.

Öğretim programında farklı kademelerde değişik ünitelerde işlenen konulardan biri de isra ve miraç olayıdır. 7. sınıf öğrencilerinden Ö34 ve Ö45 ders kitabında, Hz. Muhammed’in nübüvvetinin on birinci yılında, Recep ayının yirmi yedinci gecesinde Peygamberimizin Mekke’den Kudüs’te bulunan Mescid-i Aksa’ya götürülüşünü (isra), oradan da Allah’ın katına yükselişini (miraç) ona verilen bir mucize olarak zikredilen,⁹⁶ bu olayı anlatarak soruyu cevaplamıştır.

Genel olarak mucize ve olağandışı sayılabilecek olaylar hakkında ise öğrencilerden farklı cevaplar gelmiştir. Örneğin; 8. sınıf öğrencisi Ö48 “Hz. Muhammed süt anneye

⁹⁵ Bekir Pınarbaşı, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (6) Ders Kitabı* (Ankara: Tutku Yayıncılık 2019), 26

⁹⁶ Pınarbaşı, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (6) Ders Kitabı*, 26

verildiği zaman uzunca bir müddet çölde gitmek zorunda kalmıştır. Fakat Yüce Allah daha bekken dahi bunalmaması için çöldeki seyahati boyunca O'nu gölgeleyecek bir bulut göndermiştir.” şeklinde bir cevap vermiştir.

5. sınıf öğrencisi Ö7 ilgili soruya “Bir eliyle güneşi, bir eliyle ayı tutması beni çok etkilemiştir.” 7. sınıf öğrencisi Ö40 “Sadece bir kap süt ile onlarca sahabenin karnını doyurması beni çok etkilemiştir” 6. sınıf öğrencisi Ö20 ise “yaptığı yağmur duası ile birden kuraklığın bitirmesi beni çok etkilemiştir.” cevaplarını vererek yine olağandışı olaylara işaret etmiştir. Bu soruya 7. sınıflardan Ö44 genel bir ifade kullanarak “mucizeleri beni çok etkiler” cevabını vermiştir. 8. sınıf öğrencisi olan Ö59 “Müşriklerden kaçarken sığındığı mağaranın girişine örümceklerin birden ağ yapması” Yine 8. sınıf öğrencisi Ö60’ın ise “Hendek savaşında Peygamber Efendimizin dışının kırılması, alnını az da olsa kanaması ve alnından akan kan için Allah’ın “Yetiş ya Cebrail!” emriyle hızlı bir şekilde Cebrail’in kanatlarını açarak Hz. Muhammed’in kanının yere düşmesini engellemesi beni çok etkilemiştir.” şeklindeki cevapları da olağanüstü olaylara vurgu yapılarak verilen cevaplara örnektir.

Hz. Muhammed’in kişilik yapısıyla alakalı veya hayat serüveninde başına gelen olaylara işaret eden farklı cevapları ise şu başlıklar altında gruplandırabiliriz;

1. Annesiz ve babasız olması, dedesi ve amcasının himayelerinde büyümesi
2. Affediciliği, merhameti
3. Sabrı
4. Kız çocuklarına verdiği değer
5. Hiçbir zaman putlara tapmaması
6. Güvenilirliği
7. Adaleti
8. İstişareye verdiği önem

5. sınıflardan; Ö1 “Mekke’nin fethinde kendisine ve inananlara o kadar eziyet etmiş olmalarına rağmen müşrikleri affetmesi”, Ö14 “Taif’te O’nu taşıyanlara beddua etmek yerine affedip onlar için iyilik istemesi”, Ö3 ve Ö8 “Zorluklara karşı göstermiş olduğu sabrı” Ö9 “Her ne olursa olsun herkese adaletli davranması”, Ö11 “Merhametli ve dürüst olması.” şeklindeki cevapları ile soruyu yanıtlamışlardır.

6. sınıflardan; Ö25 “*Annesiz babasız olması, sürekli farklı kişilerin elinde büyüüp kaderine isyan etmemesi*”, Ö18 “*Veda hutbesinde söyledikleri*”, Ö20, Ö22, Ö23 “*Putperest bir ortamda olmasına rağmen putlara tapmaması*” Ö26 “*Kız çocuklarına verdiği önem.*” şeklinde cevaplar vermiştir.

7. sınıflardan Ö35 “*Açık davet emri gelince safa tepesine çıkıp, bu tepenin arkadaşından düşman ordusu geliyor desem bana inanır mısınız? Sorusuna herkesin “evet” diyecek kadar çok ona güvenmesi*” cevabını vermiştir.

8. sınıflardan Ö47 “*Kâfirlerin yollarına taşlar dikenler koymasına rağmen onlara kötü davranmaması*” Ö51 “*Herkese merhamet etmesi*” Ö52 “*Peygamberimizin Taif’te taşlanması*”, Ö53 “*Hendek savaşında bir komutan olarak tek başına karar almaması ve savaşa katılan sahabelerden fikir alması*”, Ö57 “*Dedesinin vefatıyla yetimliğinin artması*” Ö58 “*Her şeye rağmen asla putlara tapmaması*” Ö59 “*Kız çocuklarının hiç değer görmediği zamanda onlara değer vermesi*” Ö60 “*Anne babası olmamasına rağmen hayattan kopmaması*” şeklinde cevaplar vermiştir. Ö46 ise “*Fil olayı çok etkileyicidir.*” şeklinde bir cevap vermiştir. Kendisine fil olayı yaşanırken Hz. Muhammed hayatta mıydı? şeklinde yönelttiğimiz soruyu ise “evet” diyerek yanıtlamıştır.

2.4. En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünite Konuları İçin Öğrenci Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında öğretim programı dahilinde 5. 6. 7. ve 8. sınıfların öğretim programında yer alan “En Güzel Örnek Peygamberimiz” ünitelerine dair seçilen belli başlı konuların, öğrenciler üzerindeki görüşlerini tespit edebilmek amacıyla yöneltilen sorulardan elde edilen bulgular sunulmuştur.

2.4.1. Peygamberimizin Beşerî Özelliklerini Kavrama Düzeyi

Peygamberimizin Beşerî Özellikleri konusu, öğretim programında 5. sınıf En Güzel Örnek Peygamberimiz ünitesi dahilinde yer almaktadır. Öğretim programında konuyu öğrenen öğrencilerden, Peygamberimizin az, öz ve muhatabının anlayacağı bir üslupla konuşması, karşısındaki insanı incitecek ifadelerden kaçınması, kendisini hiçbir zaman ümmetinden üstün görmemesi ve her yönüyle içimizden biri olması, şakaları, mimikleri, yürümesi, oturması kalkması, uyuması, mutluken ve öfkeliyken dengeli davranması gibi özelliklerinin açıklayabilmesi beklenmektedir.

2.4.1.1. Konuşma Adabı

Bu başlık altında “Peygamberimiz insanlarla konuşurken nelere dikkat ederdi?” sorusuyla öğrencilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Üniteye yer alan Peygamberimizin Beşerî Özellikleri konusunun kavranma düzeyini tespit edebilmek amacıyla öğrencilere ilk olarak “Peygamberimi insanlarla konuşurken nelere dikkat ederdi?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 16’da görüşmeye katılan öğrencilerin bu konuda vermiş olduğu cevaplar izlenmektedir.

Tablo 16. *Peygamberimiz İnsanlarla Konuşurken Nelere Dikkat Ederdi?*

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Az ve öz konuşurdu	10	6	9	7	32
Muhatabının anlayacağı üslupla konuşurdu	9	5	8	9	31
Kötü sözler söylemezdi	12	7	4	8	31
Muhatabın yüzüne bakardı	5	8	7	9	29
Yalan konuşmazdı	10	5	10	-	25
Muhatabını incitecek ifadelerden kaçınırdı	7	-	7	4	18
TOPLAM	53	31	46	37	166

Araştırmaya katılan öğrencilerin Hz. Muhammed’in konuşma adabı hakkında en sık hatırladıkları davranışlar Tablo 12’de gözüktüğü gibidir. Tabloya göre; Hz. Muhammed’in konuşma adabında en çok hatırlanan davranışı az ve öz konuşmasıdır. Hz. Muhammed’in bu davranışını hatırlayan toplam 32 öğrenci vardır. 31 öğrenci ise Hz. Muhammed’in muhatabının anlayacağı üslupla konuştuğunu dile getirerek soruyu cevaplamıştır. Yine 31 öğrenci Hz. Muhammed’in konuşurken yalan söylemediğini ifade etmiştir. 29 öğrencinin Hz. Muhammed’in biriyle konuşurken yüzüne baktığını hatırlayarak cevap verdiği bu soruya 25 öğrenci yalan konuşmadı diyerek 18 öğrenci de karşısındakini incitecek ifadelerden kaçınırdı diyerek cevap vermiştir.

5. sınıf öğrencisi Ö3 “Peygamberimiz herkesle anlayacağı şekilde konuşurdu. Büyükle büyük gibi çocukla çocuk gibi konuşurdu.”, Ö7 ise “Peygamberimiz insanlara akılları nispetinde konuşun buyurmaktadır.” ifadeleriyle peygamberimizin muhatabının anlayacağı şekilde konuştuğunu belirtmişlerdir.

6.sınıf öğrencisi Ö17 “Peygamberimiz asla yalan konuşmazdı, insanlarla şakalaşırken dahi yalan konuşulmaması gerektiğini bize öğütlemiştir.” şeklindeki ifadesiyle, Peygamberimizin konuşurken yalan ifadelerden kaçındığını belirtmiştir.

7. sınıf öğrencisi Ö40 “Peygamberimizin konuşmasından kırılan kimse olmazdı. O karşısındaki insanı üzecek kırıcı ve kötü sözlerden her zaman uzak durmuştur.” diyerek, Peygamberimizin konuşurken karşısındaki insana vermiş olduğu değeri ve kötü sözlerden sakındığını ifade etmiştir.

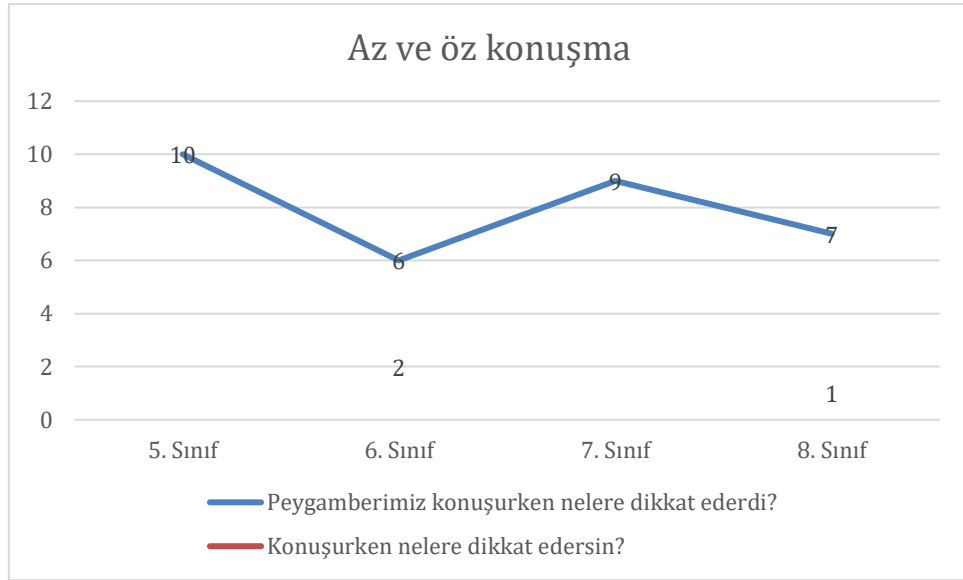
8. sınıf öğrencisi Ö60 “Peygamberlerin bazı kişisel özellikleri olduğunu öğrendim. Hz. Muhammed de konuşma konusunda yetenekleri olan bir peygamberdi. Az söz ile çok şey anlatabiliyordu. Hatta bu özelliğe cevâmiu’l- kelim denilmektedir.” ifadesiyle Hz. Muhammed’in az ve öz konuştuğunu vurgu yapmıştır. Ö60 verdiği bu cevapla 5. sınıf ders kitabında yer alan cevâmiu’l- kelim terimini öğrenmiş olduğunu da göstermiştir.

Tablo 12’deki bulgular incelendiğinde Peygamberimiz insanlarla konuşurken nelere dikkat ederdi sorusuna 5. sınıfların daha kapsamlı cevap verdiği görülmektedir.

Peygamberimizin beşerî özellikleri konusunda yer alan konuşma adabıyla ilgili kazanımların öğrenciler üzerindeki düşüncelerini değerlendirebilmek için öğrencilere “insanlarla konuşurken nelere dikkat edersin?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler konuşurken nelere dikkat ettiklerini Tablo 17’de gösterildiği şekilde ifade etmişlerdir.

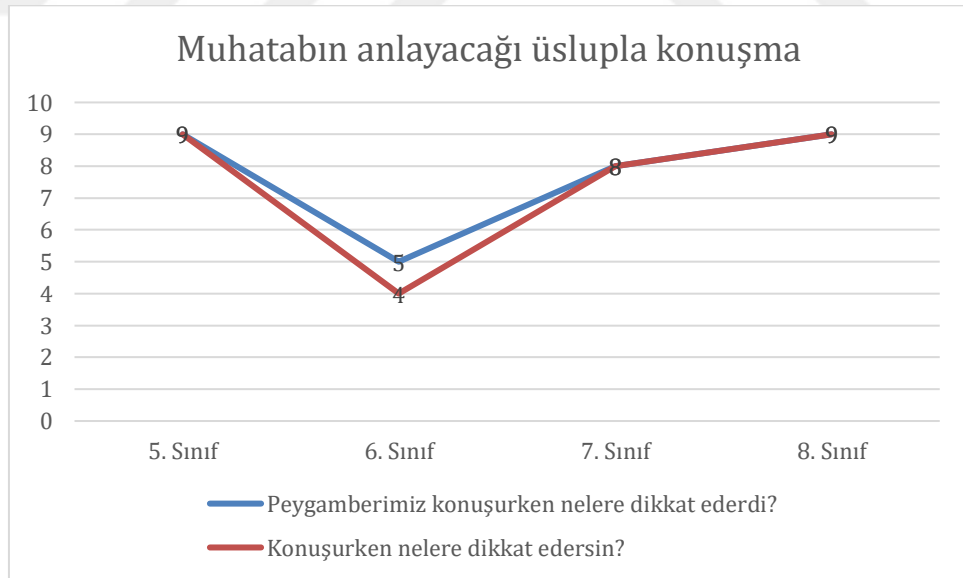
Tablo 17. İnsanlarla Konuşurken Nelere Dikkat Edersiniz?

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Az ve öz konuşurdu	-	2	-	1	3
Muhatabının anlayacağı üslupla konuşurdu	9	4	8	9	30
Kötü sözler söylemezdi	11	5	4	8	28
Muhatabın yüzüne bakardı	5	7	7	9	28
Yalan konuşmazdı	8	5	10	-	23
Muhatabını incitecek ifadelerden kaçınırdı	6	2	7	4	19
TOPLAM	39	25	36	31	131

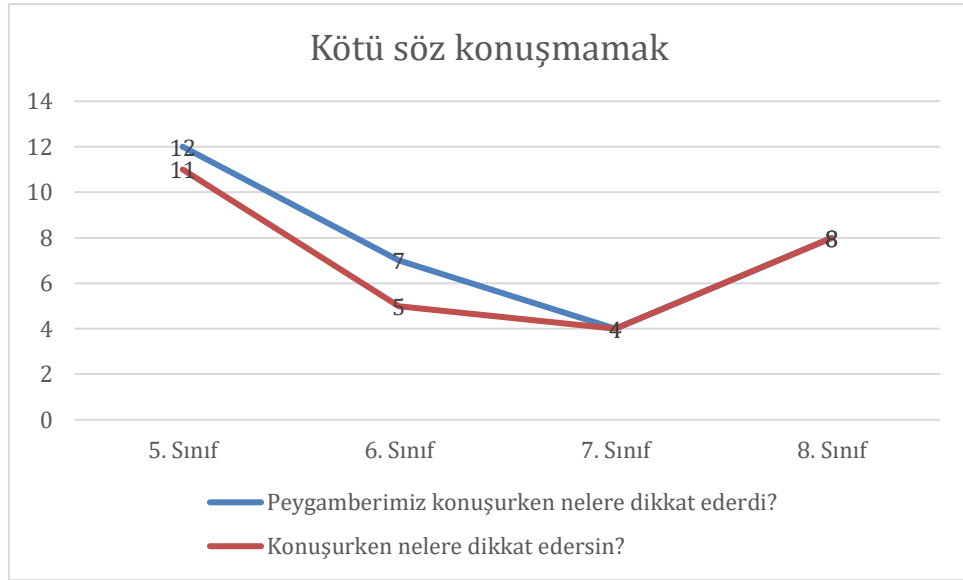
Şekil 1. Az ve öz konuşma

Peygamberimizin konuşma adabı konusunda az ve öz konuştuğunu hatırlayan 5. sınıflardan 10, 6. sınıflardan 6, 7. sınıflardan 9, 8. sınıflardan 7 olmak üzere toplam 32 öğrenci olmasına rağmen, kendisinin az ve öz konuştuğunu ifade eden 6. sınıflardan 2, 8. sınıflardan 1, toplam 3 öğrenci olmuştur. 5. ve 7. sınıf öğrencilerinin cevapları arasında az ve öz konuştuklarına dair ifadeler rastlanmamıştır.

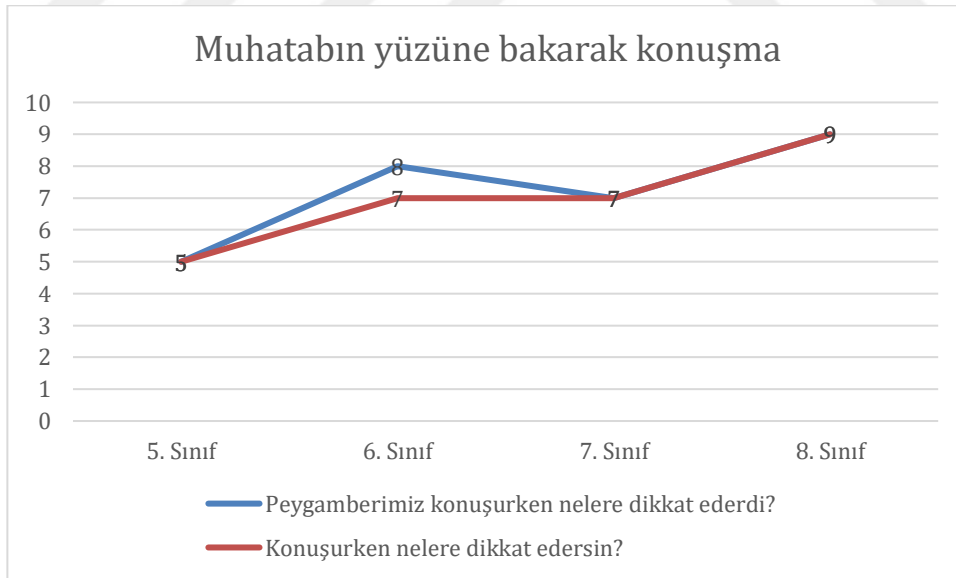
Şekil 2. Muhatabın anlayacağı üslupla konuşma

Hz. Muhammed'in karşısındaki insanla anlayacağı şekilde konuştuğunu ifade eden 5. sınıflardan 9, 6. sınıflardan 5, 7. sınıflardan 8, 8. sınıflardan 9 toplam 31 öğrenci olmuştur. Bu öğrencilerden 6. sınıfta bulunan 1 öğrenci dışında kalanların tamamı konuşurken muhatabının anlayacağı şekilde konuşmaya özen gösterdiklerini belirtmiştir.

Şekil 3. Kötü söz söylememek

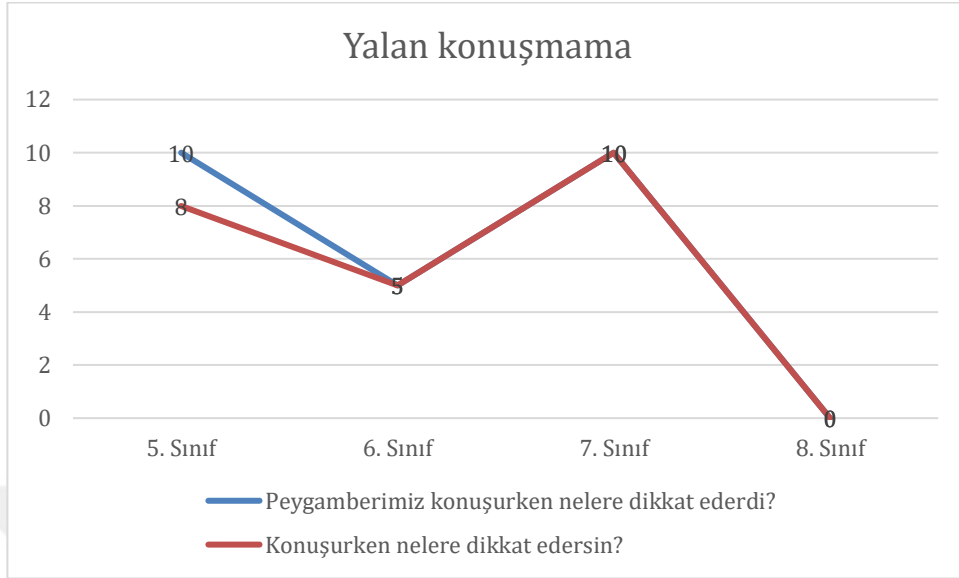
Peygamberimizin konuşurken kötü söz söylemediğini belirten toplam 31 öğrencinin, 12 tanesi 5. sınıf, 7 tanesi 6. sınıf, 4 tanesi 7. sınıf, 8 tanesi ise 8. sınıf öğrencisidir. Konuşurken peygamberimizin kötü sözlerden kaçındığını ifade eden 5. sınıflardan 1 öğrenci, 6. sınıflardan 2 öğrenci dışında kalan öğrenciler aynı zamanda kendilerinin de konuşurken kötü sözlerden kaçındıklarını belirtmiştir.

Şekil 4. Muhatabın yüzüne bakarak konuşma

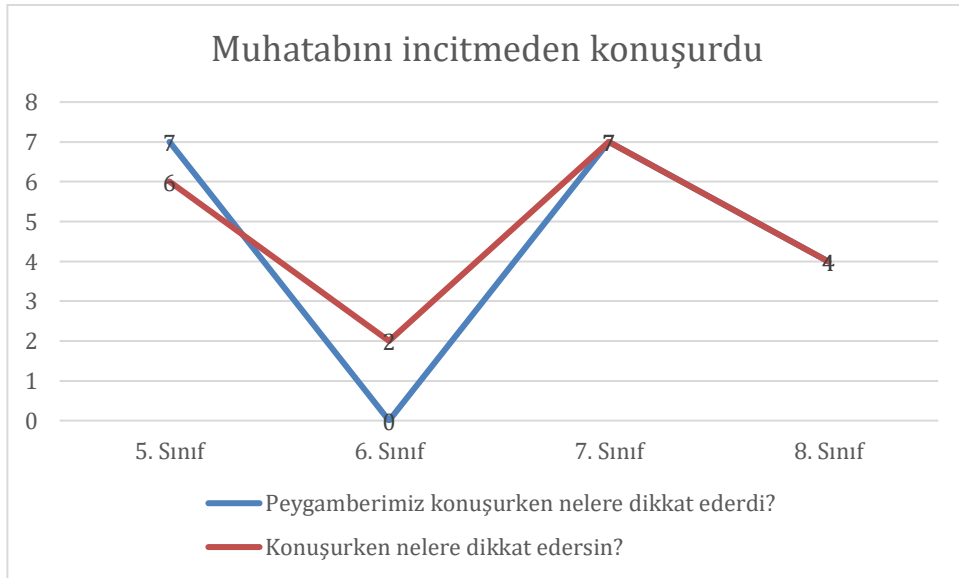
Hız. Muhammed'in biriyle konuşurken o kişinin yüzüne bakarak konuştuğunu belirten toplam 29 öğrenci olmuştur. Bu öğrencilerin dağılımı Tablo'da gösterildiği şekilde; 5. sınıflardan 5, 6. sınıflardan 8, 7. sınıflardan 7, 8. sınıflardan 9 öğrencidir. Hız. Muhammed'in bu özelliğini dile getiren öğrencilerden 28'i ise kendilerinin de konuşurken

muhatapın yüzüne bakarak konuştuklarını dile getirmiştir. Hz. Muhammed'in bu özelliğini dile getirdiği halde kendi için bu özelliği belirtmeyen 6. sınıflardan 1 öğrencidir.

Şekil 5. Yalan konuşmama

Şekil 5'te gözüktüğü gibi Hz. Muhammed'in konuşurken yalan söylemediğini ifade eden toplam 25 öğrenci olmuştur. 8. sınıf öğrencilerinden Hz. Muhammed'in bu özelliğini dile getiren olmamıştır. Hz. Muhammed'in konuşurken yalan söylemediğini ifade edip kendisi için aynı özelliği dile getirmeyen 5. sınıflardan 2 öğrenci vardır. 8. sınıf öğrencileri Hz. Muhammed'in yalan söylemediğine dair bir ifade kullanmadıkları gibi kendilerinin de bu konuda hassasiyet gösterdiklerini belirten bir ifade kullanmamışlardır.

Şekil 6. Muhatabını incitmeden konuşma

Hız. Muhammed'in muhatabını incitecek ifadelerden kaçındığını belirten 18 öğrenci vardır. 5. ve 7. sınıflardan 7, 6. 8. sınıflardan 4 öğrenci Hız. Muhammed'in bu konuda ki hassasiyetini dile getirirken 6. sınıflardan bu konuda bir yanıt gelmemiştir. Buna rağmen 6. sınıflardan 2 öğrenci kendisinin konuşurken kimseyi kırmamaya özen gösterdiğini dile getirmiştir. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden Hız. Muhammed'in muhatabını incitmeden konuştuğunu ifade eden öğrencilerin tamamı aynı zamanda kendileri için de bu özelliği dile getirmiştir. 5. sınıf öğrencilerinden ise 1 öğrenci dışında kalanlar aynı özelliğe kendilerinin de sahip olduğunu belirtmiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerden 5. sınıf öğrencisi Ö12 *“Peygamberimiz asla yalan söylemezdi, fakat ben bazen öğretmenimin ya da ailemin üzülmemesi için küçük yalanlar söylüyorum.”* şeklindeki ifadesiyle öz eleştiride bulunmuştur. 7. sınıf öğrencisi Ö31 *“İnsanlar konuşurken yüzlerine bakarım ve yüz ifadelerimle de duygularımı anlatmaya çalışırım.”* diyerek konuşurken muhatabına değer verdiğini mimiklerini de kullandığını ifade etmeye çalışmıştır. 8. sınıflardan Ö59 ise *“Peygamberimiz biri onunla konuştuğu zaman konuşan kişiye saygı gösterir ve onu dinlerdi, ben konuşunca birinin beni dinlemediğini hissedersen o zaman onunla konuşmam.”* şeklindeki ifadesiyle Hız. Muhammed'in konuşurken başkasına duyduğu saygının yanı sıra kendisinin de konuşan kişiye duymuş olduğu saygıyı belirtmiş ve bu konudaki kendi tutumunu dile getirmiştir.

2.4.1.2. Doğru Sözlü Olma

Öğretim programı 5. sınıf öğretim programında yer alan Hız. Muhammed'in beşerî özellikleri konusunda, Peygamberimizin ne kadar güvenilir ve doğru sözlü biri olduğu anlatılmış, insan ilişkilerinde şakalaşma adabına da yer verilmiştir. Ders kitabında, Hız. Muhammed'in şaka dahi olsa asla yalan söylemediği vurgulanmış hatta bunu ifade eden bir hadis-i şerif de paylaşılmıştır.⁹⁷ Hız. Muhammed'in şakalaşırken dahi yalan ifadelerden uzak durma noktasındaki hassasiyetinin öğrencilerin düşüncelerini değerlendirebilmek amacıyla, *“karşılaştığın olumsuz durumlarda sevdiklerimizi koruyabilmek için veya şakalaşırken yalan konuşabilir miyiz?”* sorusu yöneltmiştir. Bu soru ile elde edilen bulgulara Tablo 18'de sunulmuştur.

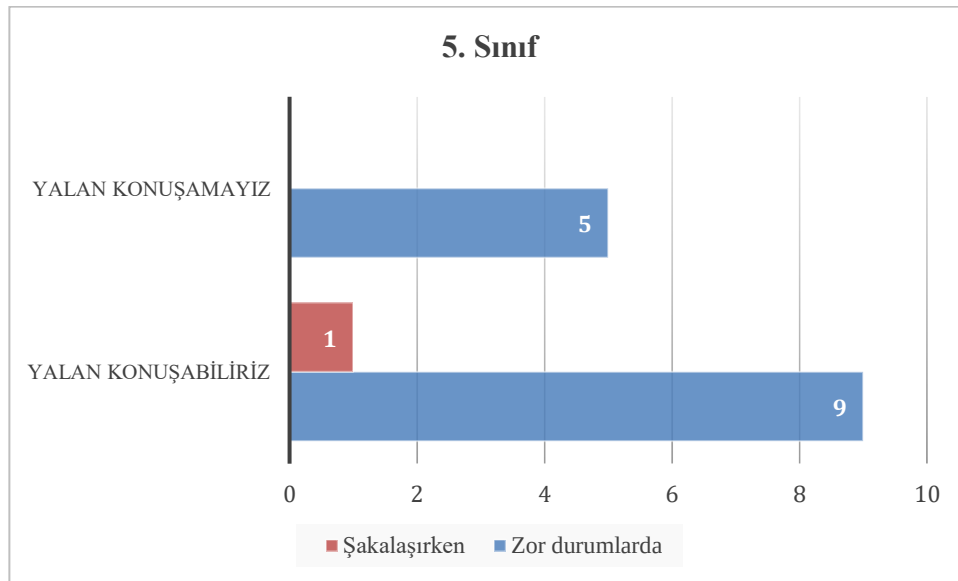
⁹⁷ Pınarbaşı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı, 110

Tablo 18. Karşılaştığın Olumsuz Durumlar Da Sevdiklerimizi Koruyabilmek İçin Veya Şakalaşırken Yalan Konuşabilir Miyiz?

	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Toplam	
Konuşabiliriz	10	%66,6	8	%53,3	6	%40	7	%46,7	31	%51,6
Konuşamayız	5	%33,4	7	%46,7	9	%60	8	%53,3	29	%48,4

Görüşme yapılan öğrenciler kendilerine yöneltilen bu soruya tabloda görüldüğü şekilde cevaplar vermiştir. Toplamda 60 öğrencinin 31'i (%51,6) bu soruya yalan konuşulabileceğini ifade ederken, 29 (%48,4) öğrenci ne olursa olsun yalan ifade etmiştir. İki grup arasındaki en büyük farkın 5. sınıf öğrencileri arasında olduğu gözlemlenmiştir. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ise bu soruya birbirine yakın cevaplar vermiştir.

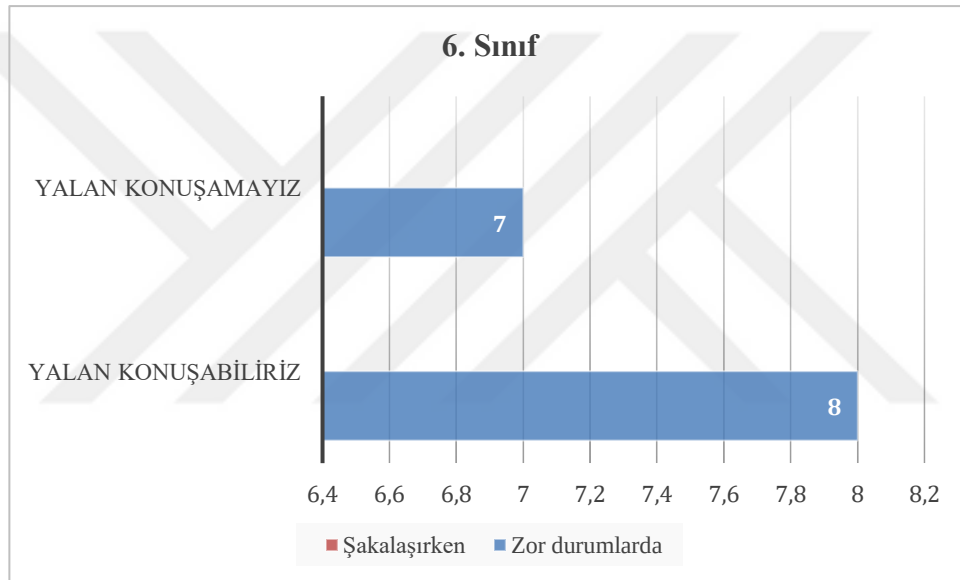
Soruya yalan söylenebileceğini ifade eden öğrencilerin büyük çoğunluğu sevdiklerini korumak için, geçerli bir nedenimiz varsa, zor durumda kaldığımızda, baskı altındayken, karşımızdaki insanı üzmemek için ve iki kişinin arasını yapmak için gibi ifadeleri kullanarak bazı durumlarda yalan söylenebileceği vurgusuyla bu cevabı vermiştir. Sadece 5. sınıflardan 1 öğrenci şakalaşırken yalan konuşulabileceğini dile getirmiştir. Hiçbir durumda yalan konuşulamaz cevabını veren öğrencilerin büyük çoğunluğu ise Peygamberimizin şaka dahi olsa yalan söylemediğini ifade eden hadis-i şerifini delil göstermiştir.

Şekil 7. 5. Sınıf

5. sınıflarda 10 (%66,6) öğrenci bazı durumlarda yalan söylenebileceğini ifade etmiştir. 10 öğrenciye ne gibi durumda yalan söylenebileceği sorusu yöneltilmiş ve öğrenciler yukarıdaki grafikte gösterilen şekilde cevaplar vermiştir. Grafikte de belirtildiği üzere şakalaşırken yalan söylenebileceğini ifade eden 1 öğrenci olmuş, kalan 9 öğrenci ise zor durumda kalırsa yalan söylenebileceğini dile getirmiştir. Şakalaşırken yalan söylenebileceğini ifade eden Ö7, şaka olduğunu daha sonra söylemek şartıyla yalan söylenebileceğini dile getirmiştir.

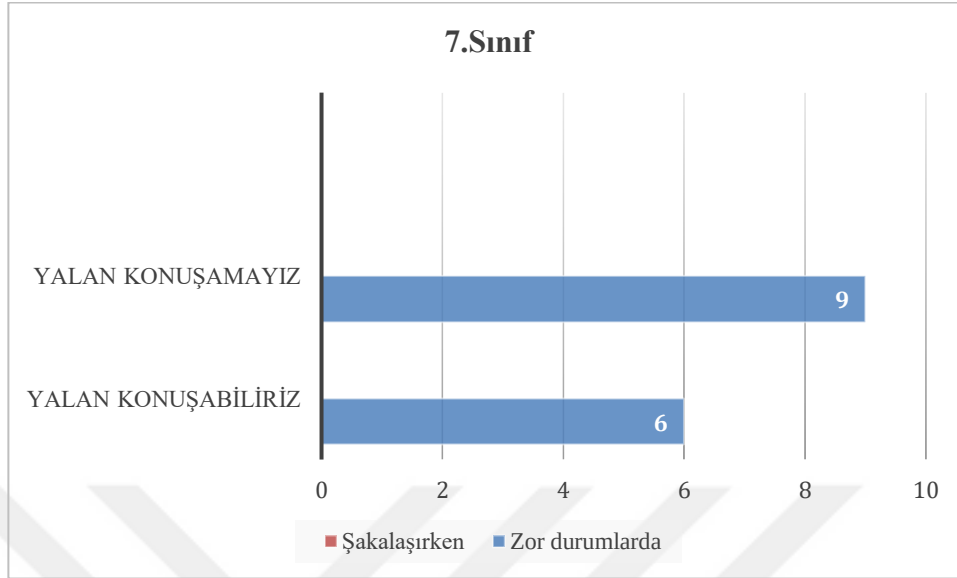
Soruya yalan konuşulmaması gerektiğini ifade eden 5 (%33,4) öğrencinin tamamı ise Hz. Muhammed’in bu konu hakkındaki tutumunu örnek göstermiş ve İslam dininin yalan söylemeyi yasakladığını belirtmiştir.

Şekil 8. 6. Sınıf

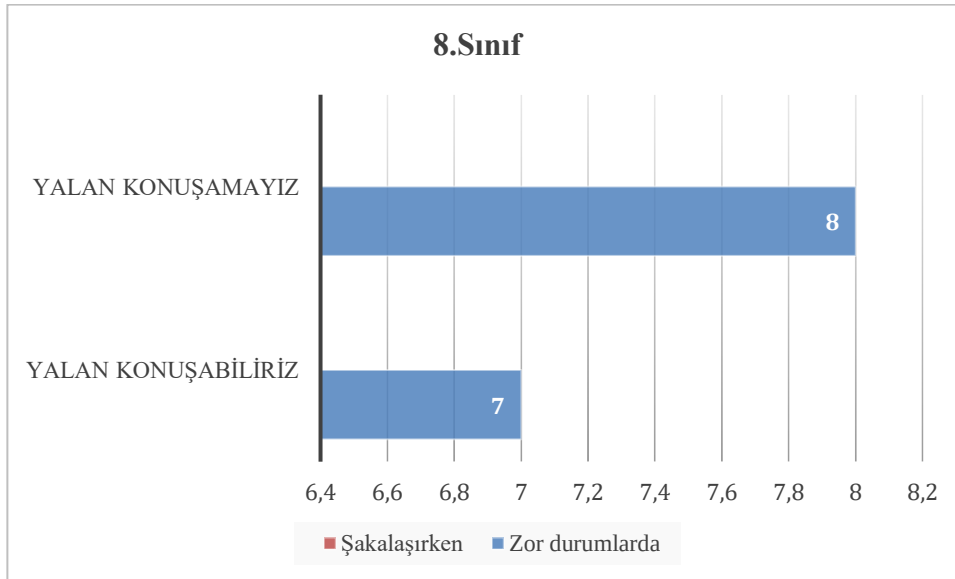
6. sınıflarda yalan konuşulabileceğini ifade edenlerin sayısı, yalan konuşulamayacağını ifade edenlerden 1 fazladır. 8 (%53,3) öğrencinin belli durumlarda yalan söylenebileceğini ifade ederken, hangi durumlarda yalan söyleyebiliriz sorusuna da aynı zamanda zor durumda kaldığında cevabını vermişlerdir. Ö17 bu soruyu cevaplarken “Zorluk ortadan kalktığı zaman doğruyu söylemek şartı ile zor durumlarda yalan söylenebilir” ifadelerini kullanmıştır. Ö22 ise yalanın bir sınırının olduğunu, aşırıya kaçmadıktan sonra zor durumlarda yalan söylenebileceğini dile getirmiştir. Ö23 iki insanın arasının bozulmaması için bazen yalan söylenebileceğini belirtirken, Ö29 ise “Kötü niyetli insanlar ailenizin peşinde ve sizden onlar hakkında bilgi istiyorsa, bu durumda pek ala yalan söyleriz ailemizin yerini onlarla paylaşmayız.” ifadesiyle bazı zor durumlarda yalan

söylenileceğini dile getirmiştir. 7 (%46,7) öğrenci ise yalan konuşmanın hangi şart ve durumda olursa olsun doğru bir şey olmadığını belirtmiştir.

Şekil 9. 7. Sınıf

Yalan konuşmanın hiçbir durumda doğru olmadığını belirten öğrencilerin sayısı en fazla 9 (%60) öğrenci ile 7. sınıflardadır. 6 (%40) öğrenci bazı durumlarda yalan konuşulabileceğini ifade ederken aynı zamanda hangi durumlarda yalan konuşulabilir sorusuna da zor durumlarda konuşulabilir cevabını vermişlerdir. Ö42 iki insanın arasında barış sağlamak için bazen yalan söylenileceğini dile getirirken Ö44 ise hayati bir mesele olduğunda bazen yalan söylenileceğini ifade etmiştir.

Şekil 10. 8. Sınıf

8.sınıflardan 7 (%46,7) öğrenci bazı durumlarda yalan konuşulabilir derken, 8 (%53,3) öğrenci hiçbir durumda yalan konuşmanın doğru olmadığını belirtmiştir. Yalan söylenebileceğini ifade eden öğrencilerden Ö49 “*Yalan söylemek günahıdır. Fakat içten söylemedikten sonra günah olmaz.*” şeklinde bir yorum yapmıştır. Ö55 “*Zor durumda kalıp da yalan söylersek sonra mutlaka bağışlanma dilemeli tövbe etmeliyiz.*” ifadesini kullanmıştır. Ö60 ise “*Sevdiklerim hakkında hayati bir konu varsa söyleyebilirim ama şakalaşmak için asla yalan söylemem.*” diyerek kendi tutumundan bahsetmiştir. Bu soruya yalan söylemenin doğru olmadığını belirten öğrencilerden Ö52 ise “*Peygamberimiz şaka dahi olsa yalan söylemezdi ve bizi aldatan bizden değildir demiştir o halde ne şartla olursa olsun biz de yalan söyleyemeyiz.*” ifadesiyle kendi düşüncesine Peygamberimizin bir hadisinden delil getirmiştir.

2.4.1.3. Duyguları İfade Etme

Hiz. Muhammed’in beşerî özellikleri kapsamında insani duyguları yaşayışıyla alakalı öğrencilerin bilgilerini ölçmeyi hedefleyerek, “Peygamberimizin üzüldüğü, ağladığı veya korktuğu bir olay var mıdır? Biliyorsanız örnek verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik bulgular Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. *Peygamberimizin Üzüldüğü, Ağladığı veya Korktuğu Bir Olay Var Mıdır? Biliyorsanız Örnek Verebilir Misiniz?*

	5. SINIF		6. SINIF		7. SINIF		8. SINIF		TOPLAM	
EVET	9	%60	12	%80	15	%100	15	%100	51	%85
HAYIR	4	%26,6	2	%13,3	-	%0	-	%0	6	%10
BİLMİYORUM	2	%13,3	1	%6,7	-	%0	-	%0	3	%5

Tablo 19’daki bulgular incelendiğinde, Hiz. Muhammed’in üzülen, ağlayarak veya korkarak duygusal tepkiler verdiğini ifade eden 51 (%85) öğrenci olduğu görülmektedir. Hiz. Muhammed’in duygusal tepkiler vermediğini ifade eden öğrencilerin ise 6 (%10) öğrenci, konu hakkında bir bilgilerinin olmadığını dile getiren ise 3 (%5) öğrenci olduğu görülmektedir.

Tablo da dikkat çeken husus 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tamamının aynı görüşte olmasıdır. Hiz. Muhammed’in duygusal tepkiler verdiğini dile getiren öğrencilerin sayısı yaş faktörüne doğru orantılı şekilde artmaktadır.

Öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme formları sunularak yapılan görüşmelerde, Hz. Muhammed’in korku, üzüntü, ağlama gibi duygusal tepkiler verdiğini ifade eden 51 öğrenciye, “Bu durumlara Hz. Muhammed’in hayatından bir örnek verebilir misiniz?” sorusunu yönelttik. Bu soruya öğrencilerin vermiş olduğu örnekler neticesinde elde edilen bulgular Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. *Peygamberimizin Üzüldüğü, Ağladığı Veya Korktuğu Olaylara Verilen Örnekler*

	5.Sını f	6.Sını f	7.Sını f	8.Sınıf	TOPLA M
İlk vahyin gelişi ile Hz. Muhammed’in endişelenmesi	4	7	8	14	33
Hüzün yılı (Hz. Hatice ve Amcası Ebu Talib’in vefatı)	6	6	-	10	22
Çocuklarının vefatı	5	-	1	3	9
Taif’te taşlanması	-	4	-	1	5

Öğrencilerin Hz. Muhammed’in korku, üzüntü, ağlama gibi duygusal tepkilerine vermiş olduğu örnekler yukarıda ki tabloda sıklık derecesine göre sıralanarak verilmiştir. Buna göre; 33 öğrenci, Hz. Muhammed’in vahiy meleği Cebrail ile ilk karşılaştığında korktuğunu ifade etmiştir. Konu ile alakalı 7. sınıf ders kitabında, kendisine ilk vahiy geldikten sonra Hz. Muhammed’in biraz endişelendiği sonrasında ise hızlıca evine gidip yatağına uzanarak eşi Hz. Hatice’den kendisini örtmesini istediği ve bir müddet dinlendikten sonra yaşadıklarını Hz. Hatice ile paylaştığı⁹⁸ şeklinde bilgi yer almaktadır. Soruya “İlk vahiy geldiğinde”, “Cebrail’i ilk defa gördüğünde”, “Hiranur mağarasında tek başına iken ilk vahiy kendisine bildirildiğinde” şeklinde cevap veren 33 öğrencinin, ders kitabında yer alan bu bilgiyi hatırlayarak cevap verdikleri görülmektedir.

Hz. Muhammed’in Cebrail ile görüşmesinin, O’nu neden korkutmuş olabileceğini sorduğumuz öğrenciler büyük çoğunlukla; daha önce hiç görmediği bir varlığı ilk defa üstelik sessiz ve ıssız bir ortamda görmüş olmasının buna sebep olabileceği düşüncesinde olduklarını ifade etmiştir.

8. sınıf öğrencisi Ö49; “Mağaraya gidip Azrail’i görüp battaniyeye sarılmıştı.” ifadesiyle Hz. Muhammed’in korktuğunu dile getirmiştir. Fakat olayı anlatırken bu ders

⁹⁸ Fikri Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı*, (Ankara: Tutku Yayıncılık, 2019), 16.

için edinmesi beklenen temel kavramlar noktasında eksiğinin olduğu tespit edilen öğrenciye, bu durumu teyit etmek için vahiy meleğinin kim olduğu sorusu yöneltilmiş fakat öğrenci tekrar vahiy meleğinin Azrail olduğunu ifade etmiştir.

Hiz. Muhammed'in hayatında korktuğı, üzüldüğü veya ağladığı bir zamana dair istediğimiz örneklerden en sık ifade edilen bir diğere olay ise, hüznün yılı olarak isimlendirilen, Hiz. Muhammed'in peş peşe eşini ve amcasını kaybettiğı yılın Hiz. Muhammed üzerindeki tesirleri olmuştur. 5. sınıf ders kitabında, 620 yılında Hiz. Muhammed'in maddi manevi en büyük destekçisi olan aynı zamanda ilk iman eden kişi sevgili eşi hayat arkadaşı Hiz. Hatice ve ufak yaşlardan beri O'nu koruyup kollayan kol kanat geren, müşriklere karşı her zaman savunan amcası Ebu Talib'i kısa aralıklarla kaybetmesiyle büyük üzüntü duyduğu bu sebeple bu yıla hüznün yılı denildiğı⁹⁹ anlatılmaktadır. 22 öğrenci *"Hüznün yılında çok üzülmüştür."* *"Amcasını ve eşini kaybettiğı zaman çok üzülmüştür."* *"Eşinin vefatı onu çok üzmüştür."* *"Amcasının vefat ettiğı yıl çok üzülmüştür."* şeklindeki ifadelerle ders kitabında da yer alan bilgiler dahilinde soruyu cevaplamıştır.

Öğrencilerden 9 tanesi bu soruya, Hiz. Muhammed'in çocuklarının vefatına çok üzüldüğü cevabını vermiştir. Bu konu hakkında ders kitaplarında farklı ünite ve konularda çeşitli anlatımlar mevcuttur. 7. sınıf ders kitabında Peygamberimizin oğlu İbrahim'i on sekiz aylıkken kaybettiğı, oğlunun vefatına çok üzülererek mezarı başında göz yaşları döktüğü sonrasında ise Peygamberimizin bu halini gören sahabilerin şaşırıp, ölmüş birinin arkasından ağlamanın doğru olup olmadığını peygamberimize sorduklarını ve peygamberimizin de *"Ben, ölüye feryad-ü figân ederek ağlamayı yasakladım. Bu benim ağlayışım ise rahmet eseridir. Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. Ey İbrahim! O (ölüm) hak bir emir ve vaat, mutlaka girilmesi gerekli bir yol olmasa, sonra gelenlerimiz ilk gidenlere katılacak olmasa elbette bundan daha fazla üzülerdik. Elbette sana üzüliyoruz. Göz ağlar, kalp üzüdür ama Rabbimizin gazap edeceği bir söz söylemeyiz."* dediğı¹⁰⁰ anlatılmıştır. Öğrenciler yine ders kitabında yer alan bu bilgiler dahilinde *"Çocuklarını erken yaşta kaybetmesi onu çok üzmüştür"* *"Çocukları vefat edince çok ağlamıştır."* gibi ifadelerle soruyu yanıtlamışlardır.

Taif seferinde Hiz. Muhammed'in yaşadıkları karşısında üzüldüğünü belirten 5 öğrenci olmuştur. 7. sınıf ders kitabında Hiz. Muhammed'in İslam'ı tebliğ için Taif'e

⁹⁹ Pınarbaşı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı, 35.

¹⁰⁰ Özdemir, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı, 67.

gittiği, Taif halkının kölelerini ve çocuklarını Peygamberimizin üzerine saldırttığı, ona kötü sözler söyleyip onu taşıdığı, atılan taşlardan dolayı Peygamber Efendimizin ayaklarının kanadığını ve yanında olan Zeyd bin Harise'nin vücudunu siper etmesine rağmen peygamberimizin yaralanıp vücudunda bazı yerlerin kanamasına engel olmadığı ve Hz. Muhammed'in çok üzgün bir şekilde Mekke'ye geri döndüğü¹⁰¹ ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Kitapta yer alan bu bilgiler dahilinde, *“Taifte taşlanınca canı çok acımış ve ağlamıştır.”* *“Taifte taşlanması O'nu çok üzmüştür.”* şeklinde ifadelerle öğrenciler Hz. Muhammed'in üzüldüğü durumlardan birine örnek vermiştir.

8. sınıf öğrencisi Ö55, bu soruya birden fazla olayı hatırlatarak cevap vermiş ve çoğunlukla dile getirilen olaylara ek olarak Hz. Hamza'nın şehit edilişinin Hz. Muhammed'i çok üzdüğünü belirtmiştir. 8. sınıf öğrencisi Ö60 *“Peygamber Efendimiz ve arkadaşları bir savunma savaşı olan Hendek Savaşı sırasında mücadelenin amansız ve çetin geçmesinden dolayı öğle, ikindi ve akşam namazlarını kılamamışlardı. Bu çok üzücü bir durumdu çünkü ne olursa olsun namazdan feragat edilmemeliydi. Bu durum Peygamber Efendimizi o kadar üzmüştür ki müşriklere beddua etmekten kendini alıkoyamamıştır. “Onlar nasıl güneş batıncaya kadar uğraştırıp bizi namazımızdan alıkoydularsa, Allah da onların evlerine, karınlarına ve kabirlerine ateş doldurdun!”* şeklinde bir cevap vermiştir. Yine 8. sınıf öğrencisi Ö54 ise *“Kur'an-ı Kerim'in indirilmesine az bir zaman kala Peygamberimiz Cebrail'e neden daha az geldiğini sormuş Cebrail'den ‘izin almaksızın gelemem’ cevabını alınca da çok üzülmüştür.”* şeklinde bir ifade ile soruyu cevaplamıştır. 7. Sınıf öğrencisi Ö44 ise *“Hz. Muhammed'in korktuğu, üzüldüğü, ağladığı bir olay illa ki vardır sonuçta O da bir insandı onun da duyguları vardı.”* şeklinde genel bir yargı ifadesi ile soruyu cevaplamış fakat bir örnek vermemiştir.

2.4.2. Peygamberimizin Hayatında Temizliğin Önemi Kavrama Düzeyi

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programının 5. sınıf öğretim programında yer alan “Peygamberimizin Hayatında Temizlik” konusu ile öğrencilerden Peygamberimizin hayatında uyguladığı temizlik ilkelerini kendi hayatlarında uygulamaya istekli olmaları beklenmektedir. Peygamberimizin hayatında temizliğin yeri ve önemini anlatırken de Peygamberimizin temizlik anlayışının maddi (beden, çevre gibi) ve manevi

¹⁰¹ Özdemir, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı, 24.

(günahlardan, kötülüklerden kaçınma gibi) yönlerine vurgu yapılması istenmektedir.¹⁰² Ders kitabında Hz. Muhammed'in ağız temizliğine verdiği önemden bahsedilmekte ve ağız temizliği için misvak kullandığı ifade edilmektedir.¹⁰³ Misvak kullanımının mahiyetinin kavranıp kavranmadığını değerlendirebilmek için öğrencilere, ağız bakımında misvak yerine diş fırçası kullanımının sünnet olup olmadığını sorusu yöneltilmiştir.

Diş fırçasının misvak yerine geçip geçmeyeceğine dair elde edilen bulguların analizi Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21. *Peygamberimiz Ağız Bakımına Dikkat Etmek İçin Misvak Kullanırdı. Sizce Ağız Temizliğinde Misvak Yerine Diş Fırçası Kullanmak da Sünnet Midir? Neden?*

	5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		8.Sınıf		Toplam	
Sünnettir	8	%53,3	10	%66,6	10	%66,6	8	%53,3	36	%60
Sünnet Değildir	3	%20	4	%26,7	5	%33,3	7	%46,7	19	%31,7
Bilmiyorum	4	%26,7	1	%6,7	-	-	-	-	5	%8,3

Tablo 21'de görüldüğü şekilde diş fırçası kullanımının misvak kullanımı ile aynı mahiyete sahip olduğunu ifade eden toplam 36 (%60) öğrenci vardır. 19 (%31,7) öğrencinin diş fırçası ve misvak arasında farklılık olduğunu ifade ettiği bu soruya 5 (%8,3) öğrenci cevap vermemiştir.

Peygamberimizin ağız bakımında kullandığı misvak ile günümüzde kullanılan diş fırçalarının aynı amaca hizmet ettiğini 5. ve 8. sınıflardan sekizer (%53,3) öğrenci, 6. ve 7. sınıflardan onar (%66,6) öğrenci ifade etmiştir.

Ağız bakımında misvak yerine diş fırçasının da kullanabileceğini ifade eden öğrenciler, temizliğin imandan olduğunu, ağız bakımında misvak kullanmanın şart olmadığını amaca hizmet eden araçların farklılık gösterebileceğini ifade etmişlerdir. Bu konuda 6. sınıf öğrencisi Ö19 "*Peygamberimiz ağız sağlığına dikkat edilmesini istemiştir. Bunu illa da misvak ile yapmalısınız dememiştir. Sonuçta dişlerimizi temizleyeceğiz. Bu işi neyle yaptığımızın bir önemi olmadığını düşünüyorum.*" şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. 7.sınıf öğrencisi Ö40 "*Diş fırçası kullanmak sünnettir çünkü şu an misvak kolay*

¹⁰² Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>

¹⁰³ Pınarbaşı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı, 98.

bulunmamaktadır. Diş fırçası ise kolay ulaşılabilen bir şeydir.” diye, 8. sınıf öğrencisi Ö46 ise “Misvak iklimsel olarak Arap yarımadasında üretilen bir araç. Günümüze de ulaşım çok rahat Arapların ürettiklerine bizler rahatlıkla ulaşabiliyoruz fakat eski zamanlarda bu iş bu kadar kolay değildi. Türkiye’ye Amerika’ya veya farklı ülkelere misvak ulaştırmak zordu. Peygamberimiz bize dişlerimizi temizlememizi söylemiştir. E misvak bulamıyorsak bu temizliği nasıl yapabiliriz? O halde misvak yerine kullanılan her şey aynı amaçla kullanıldığından sünnettir.” diye belirterek misvak ve diş fırçası arasında temin edilebilirlik konusunda bir kıyaslama yapmış ve temin edebileceğimiz araç ile ağız bakımını sağlamanın sünnet olacağını belirtmişlerdir.

Konu hakkında yapılan değişik yorumlardan biri de 8. sınıf öğrencisi Ö60’a aittir. Ö60 *“Abdest alırken dişleri de fırçalamak sünnettir. Bunu misvak ile yapmak müstehabdır, daha iyidir. Yani misvak kullanınca hem sünnet olur hem de ayrı bir sevabı olur ama parmak ya da diş fırçası ile diş temizliği yapılıncaya sadece sünnet yerine gelmiş olur.”* şeklinde bir cevap vermiştir.

Misvak ve diş fırçası arasında amaç birliği bulamayıp soruya “hayır” cevabı veren 7. sınıf öğrencisi Ö25 *“Misvağın insan vücuduna faydaları vardır. Peygamberimiz de bu yüzden diş temizliğinde misvak kullanmıştır. Ama diş fırçasının böyle bir özelliği yoktur.”* diyerek misvağın diş fırçasından farklı özelliklere sahip olmasının sünnet olmasına neden olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Yine benzer bir düşünceye ait yorum da *“Misvak ağaçtan yapılan bir araçtır, diş fırçasının ham maddesi ile plastiktir. İkisi aynı şey değildir. Bu yüzden sünnet olmaz.”* ifadesiyle 6.sınıf öğrencisi Ö17’den gelmiştir. 8. sınıf öğrencisi Ö49 ise diş fırçası ile misvak arasında amaç birliği olduğunu kavramış fakat misvakın herkesin kullandığı bir ürün olmadığını onun yerinin daha özel olduğunu söyleyerek, diş fırçası ile ağız bakımı yapmanın sünnet olmayacağı kanaatinde olduğunu bildirmiştir. 5. sınıf öğrencisi Ö7 ise bir şeye sünnet diyebilmek için o şeyin mutlak suretle Peygamberimiz tarafından yapılmış olması gerektiğine vurgu yapmış, Hz. Muhammed’in diş fırçası kullanmadığını söyleyerek, bu şekilde ağız bakımı yapmanın da sünnet sayılamayacağını söylemiştir.

Günümüzde diş fırçası kullanımının misvak kullanımı yerine geçmeyeceğini dile getiren öğrencilerin birçoğu diş fırçasının Hz. Muhammed’in kullanmadığı bir araç olması sebebiyle sünnet sayılamayacağını bildirmiş fakat ağız temizliğinin tavsiye edilen bir şey olduğunu, Müslüman kimsenin buna dikkat etmesi gerektiğini bu yüzden dişlerin fırçalanmasının dini açıdan bir gereklilik olduğunu da ifade etmişlerdir.

Misvak yerine diş fırçası kullanımının sünnet olup olmadığı noktasında sorduğumuz soruya cevap vermeyen 6. sınıf öğrencisi Ö30 ise “*Tam olarak sünnettir de diyemiyorum sünnet olmadığını da söyleyemiyorum. Fakat, eğer sünnetse sebebi aynı amaç için kullanılıyor olmasıdır.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

2.4.3. Peygamberimizin Yeme İçme Adabını Kavrama Düzeyi

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programına göre 6. sınıf öğretim programında yer alan yeme içme adabı konusu işlenirken nimete şükür, helal ve temiz gıdalarla beslenme, ölçülü beslenme, israftan kaçınma ve Peygamberimizin mütevazı sofraları tercih etmesi konularına değinilmesi gerektiği belirtilmiştir. Konu işlendikten sonra öğrencilerden Hz. Muhammed’in yeme içme konusundaki ölçülerini açıklayabilmeleri hedeflenmiştir.¹⁰⁴

Görüşmeye katılan öğrencilere, Hz. Muhammed’in yeme içme adabı konusuna dair kazanımların elde edilebilme düzeylerini tespit edebilmek amacıyla “Yeme içme konusunda Peygamberimiz nelere dikkat ederdi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu konuda elde edilen bulgular Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22. Yeme İçme Konusunda Peygamberimiz Nelere Dikkat Ederdi?

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Yemeğe besmele ile başlardı	8	11	11	12	42
Yemeği hamd ve dua ile bitirirdi.	7	10	11	12	40
Yemekten önce ve sonra ellerini yıkardı.	10	13	10	7	40
Sağ eliyle yemek yerd.	5	10	9	2	26
Midesini tam doldurmadan sofradan kalkardı.	3	10	10	3	26
İsraf etmezdi.	3	8	7	1	19
Suyu oturarak içerdi.	-	10	-	2	12
Helal ve temiz gıdalarla beslenirdi.	-	3	2	5	10
Ağzını şapırdatmaz, yemek yerken kimseyi rahatsız etmezdi.	-	3	-	2	5
Yemeği önünden yerd.	-	4	-	1	5

¹⁰⁴ Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.

Yemek seçmezdi.	-	1	-	-	1
İkramda bulunurdu.	-	-	-	1	1
Sofra hazırlanırken yardım ederdi.	1	-	-	-	1
Ağzında yemek varken konuşmazdı.	-	-	-	1	1
Acele etmeden yerdi.	-	1	-	-	1

Peygamberimizin yeme içme adabında öğretim programında yer alan kazanımları ve ders kitabında ifade edilen ilkeleri en az hatırlayan grup 5. sınıflar olmuştur. Tabloda görüldüğü üzere Hz. Muhammed'in; suyu oturarak içmesini, helal ve temiz gıdalarla beslendiğini, ağzını şapırdatmadan ve kimseyi rahatsız etmeden yemek yemeğe özen gösterdiğini, yemeği önünden yediğini, yemek ayrımı yapmadığını, etrafındakilere ikramda bulunduğunu, ağzında yemek varken konuşmadığını, yemeğini acele etmeden yediğini hatırlayarak ifade edebilen 5. sınıf öğrencisi olmamıştır.

6. sınıf öğrencileri görüşme yapılan sınıflar arasında Peygamberimizin yeme içme adabı ile alakalı öğretim programında yer alan kazanımları ve ders kitabında yer alan ilkeleri en fazla hatırlayan grup olmuştur. 6.sınıflar tarafından en çok hatırlanan ilke ise Hz. Muhammed'in yeme içme adabında temizliğe vermiş olduğu önemdir. Bunu sırasıyla; yemeğe besmele ile başlaması, yemeği hamd ve dua ile bitirmesi, sağ eliyle yemeği yemesi, midesini tam doldurmadan sofradan kalkması, suyu oturarak içmesi ve israftan kaçınması, yemeğini önünden yemesi takip etmektedir. Hz. Muhammed'in yemek yerken etrafında olanlara ikramda bulunduğunu, sofrta hazırlanırken yardım ettiğini, ağzında yemek varken konuşmadığını diğer sınıflardan ifade edenler olmasına rağmen 6. sınıf öğrencilerden ifade eden olmamıştır.

Tablo da yer bulan ilkelere ek olarak 6.sınıf öğrencilerinden Ö28 "*Hz. Muhammed sirkeye ekmek banarak yerdi.*" Ö17 "*Yemek yemeden önce ağzına bir miktar tuz alırdı.*" Ö20 "*Sofrada öncelikle büyüklere yer verirdi ve sofrta adabına uyardı.*" Ö26 "*Bir hurma ile bir gün idare eder yine de şükrederdi.*" şeklindeki ifadelerle Hz. Muhammed'in yeme içme adabı hakkında bildiklerini aktarmıştır.

Peygamberimizin yemek adabı hakkında neler bildiği sorulan 7. sınıf öğrencilerinin en çok hatırladığı ilkeler; yemeğe besmele ile başlaması, hamd ve şükür ifadeleriyle de bitirmesidir. Ö43 bu konuda "*Peygamberimiz besmele çekmeyi unutursa bismillahi fi evvelihi ve ahiri derdi*" diyerek Hz. Muhammed'in yemek adabında besmeleye verdiği

önemi hatırlatmıştır. Ö33 ise *“İsraf etmek demek sadece yiyeceği arttırmak onu çöpe atmak demek değildir. Fazla yemek de israf etmektir. Peygamberimiz her zaman ölçülü yer midesini tam doldurmadan sofradan kalkarmış. Fazla yemenin de mideye israf olduğunu söylemiş.”* ifadesi ile Hz. Muhammed’in yeme içme adabında israf etmemenin önemine değinmiş aynı zamanda sağlık için fazla yiyecek tüketiminin de israf sayılabileceğini ifade etmiştir.

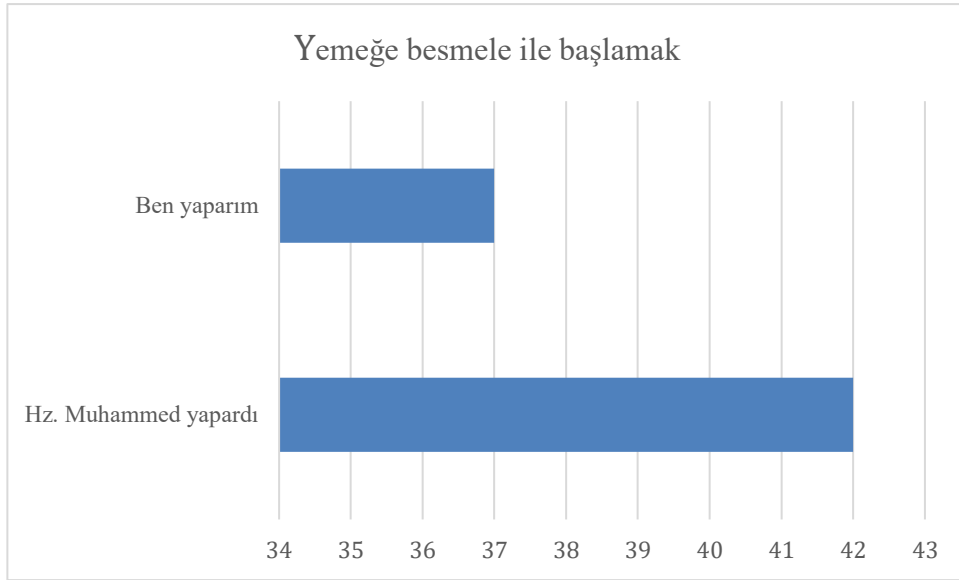
Görüşmeye katılan 8. sınıf öğrencileri en fazla nimete şükür kazanımında yer alan besmele ve hamd ilkelerini ifade ederek soruyu yanıtlamıştır. Nimete şükür kazanımından sonra en çok hatırlanan kazanım ise temizlik kazanımı olmuştur. Temizlik kazanımı ile alakalı Ö54 *“Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonra elleri yıkamaktır. Elinde yemek bulaşığı kaldığı halde yıkamadan uyuyan kimse herhangi bir zarara uğrarsa kendinden başka kimseyi suçlamasın.”* hadis-i şerifini hatırlatarak soruyu cevaplamıştır. Bir öğrenci, Hz. Muhammed’in yiyecekleri israf etmediğini, bir öğrenci, yemek yerken önünden yediğini, bir öğrenci de etrafındaki insanlara ikramda bulunduğunu ifade etmiştir. Ö60 *“yemekten evvel ve sonra ellerini yıkadı, yemeği kendi önünden yedi, sağ eli ile yedi, lokmayı ağzına göre alırdı ve iyice çiğnedikten sonra yutardı. Ağzında lokma ile konuşmazdı. Suyu bir solukta içmezdi. Tam acıkmadan yedi ve doymadan sofradan kalkardı.”* şeklindeki ifadesiyle soruya en kapsamlı cevap veren öğrenci olmuştur.

Tabloda yer bulan ilkelere ek olarak Hz. Muhammed’in yeme içme alışkanlıkları ile ilgili verilen bazı cevaplar ise şu şekildedir; Ö47 *“yemeğe tuz ile başlardı.”*, Ö48 *“yemek arasında mecbur kalmadıkça su içmezdi.”*, Ö49 *“zeytini tek sayıda yedi.”* Ö50 *“yemekleri ılık yedi.”*, Ö51 *“dizlerini karnına çekerek oturur yemeğini bu şekilde yedi çünkü bu şekilde yemek midenin çok dolmasını önlemektedir.”*

Görüşmede tespit edilmesi hedeflenen bir diğer husus ise, Hz. Muhammed’in yeme içme adabında uyguladığı ilkelerin öğrenciler tarafından ne kadar benimsenip hayata geçirildiğidir. Bu durumun tespiti için daha önce *“Peygamberimiz yeme içme konusunda nelere dikkat ederdi?”* şeklinde yönelttiğimiz soruyu *“Yeme içme konusunda nelere dikkat ediyorsunuz?”* sorusuyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye çalışılmıştır. Buna göre öğrencilerden elde edilen bulgular Tablo 23’te yer almaktadır.

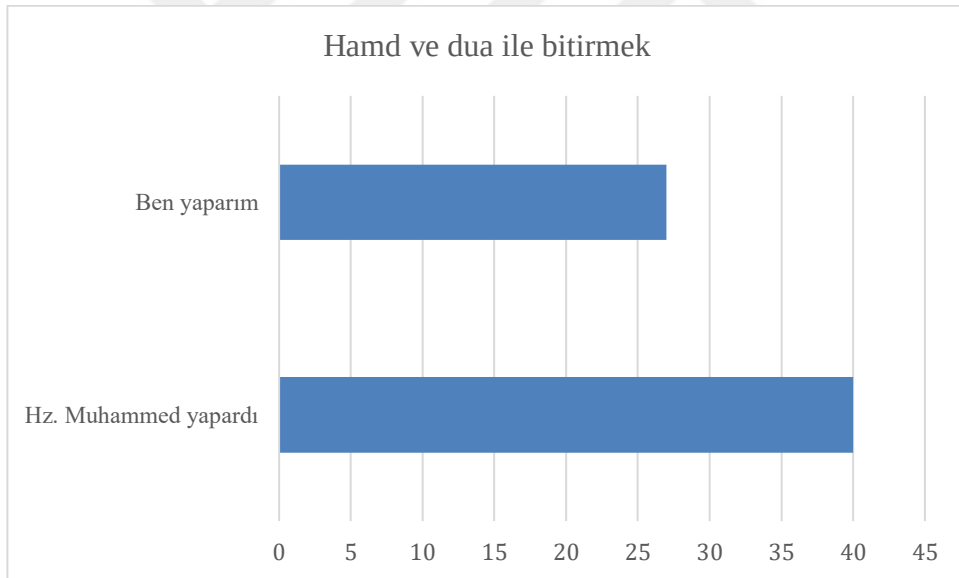
Tablo 23. *Yeme İçme Konusunda Nelere Dikkat Ediyorsunuz?*

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Yemekten önce ve sonra ellerimi yıkarım	10	13	9	9	41
Yemeğe besmele ile başlarım	5	9	11	12	37
Yemeği hamd ve dua ile bitiririm	3	2	10	12	27
Büyükler başlamadan yemeğe başlamam	3	7	6	5	21
Ağızda yemek varken konuşmam	4	9	7	7	17
Yemeği hazırlayana teşekkür ederim	3	9	3	2	17
İsraf etmem	2	4	6	2	14
Tıka basa yemem.	3	7	-	3	13
Sağ elimle yerim.	1	3	9	-	13
Suyu oturarak içerim	-	9	1	2	12
Helal ve temiz gıdalarla beslenirim	-	5	1	4	10
Ağızını şapırdatmam, yemek yerken kimseyi rahatsız etmem	1	5	3	-	9
Sofra hazırlanırken yardım ederim	3	5	-	-	8
Yemeği önümden yerim	-	4	2	1	7
Yemek seçmem	-	1	-	2	3
Yemek yerken acele etmem	-	2	-	1	3
Yemek yerken çatal bıçak kullanırım	-	-	-	2	2
İkramda bulunurum	-	-	-	1	1
Oturarak yemek yerim	-	-	1	-	1
Sofrada kötü sözler söylemem	-	1	-	-	1

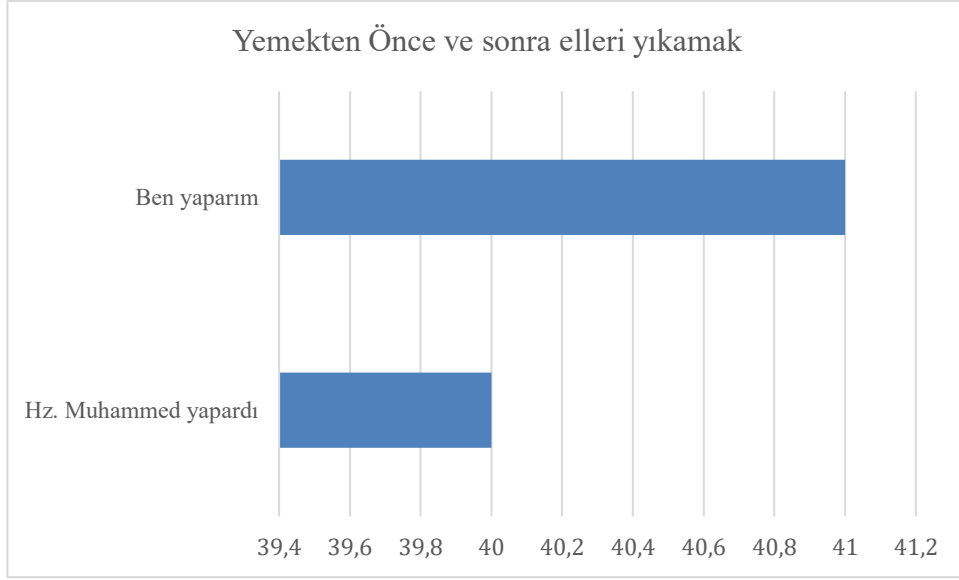
Şekil 11. Yemeğe besmele ile başlamak

Hz. Muhammed'in yemeğe besmele ile başladığını hatırlayan 42 öğrenci, kendisinin yemeğe besmele ile başladığını ifade eden 37 öğrenci olmuştur.

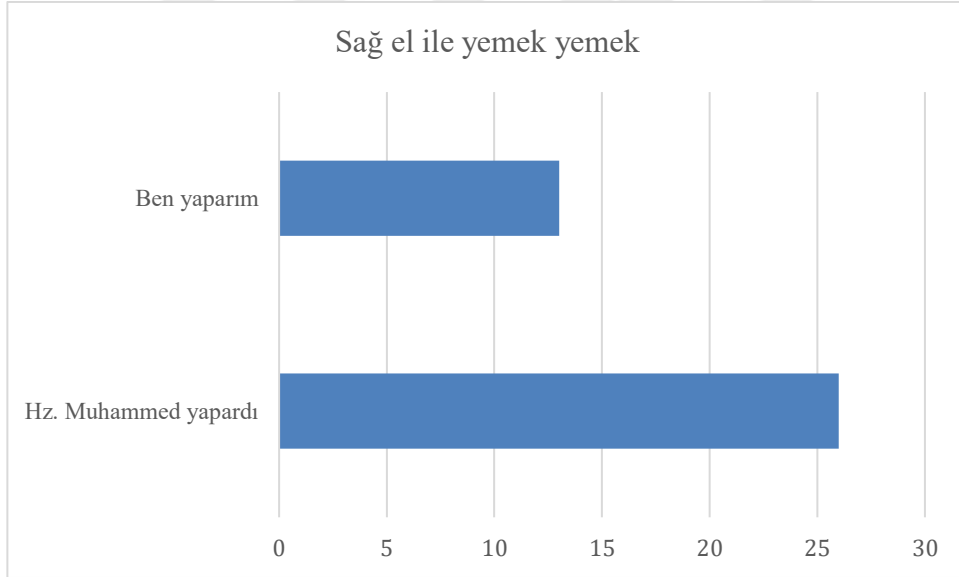
Şekil 12. Hamd ve dua ile bitirmek

Hz. Muhammed'in yemeği hamd ve dua ile bitirdiğini hatırlayan 40 öğrenci, kendisinin yemeği hamd ve dua ile bitirdiğini ifade eden 27 öğrenci olmuştur.

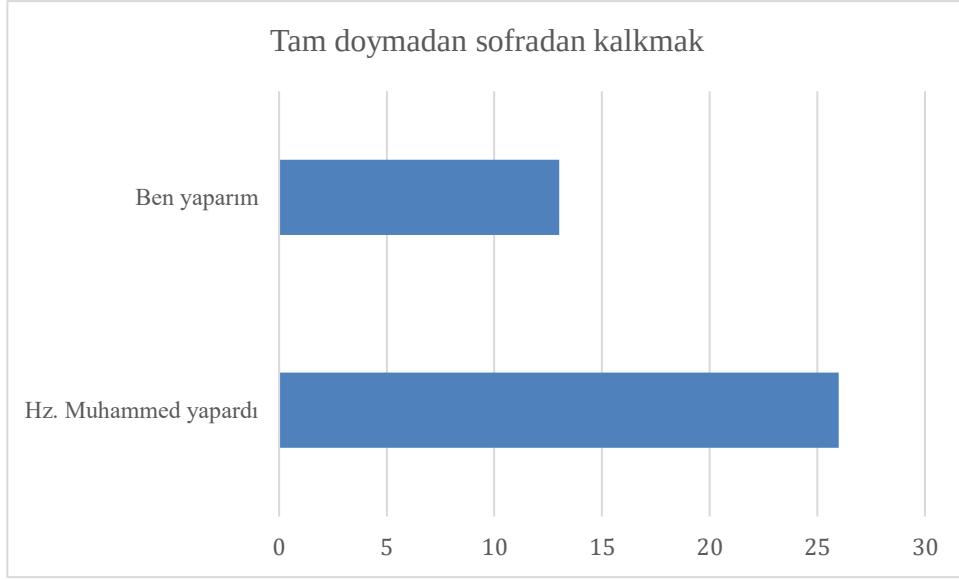
Şekil 13. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak

Hz. Muhammed'in yemekten önce ve sonra ellerini yıkadığını hatırlayan 40 öğrenci, kendisinin yemekten önce ve sonra ellerini yıkadığını söyleyen 41 öğrenci olmuştur.

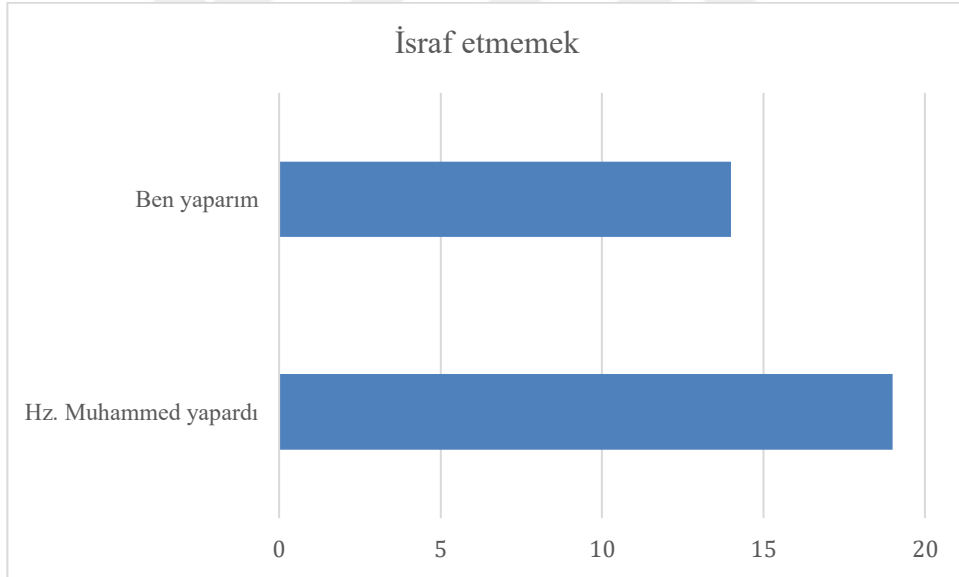
Şekil 14. Sağ el ile yemek yemek

Hz. Muhammed'in sağ eliyle yemek yediğini hatırlayan 26 öğrenci, sağ eliyle yemek yemeğe özen gösterdiğini ifade eden 13 öğrenci olmuştur.

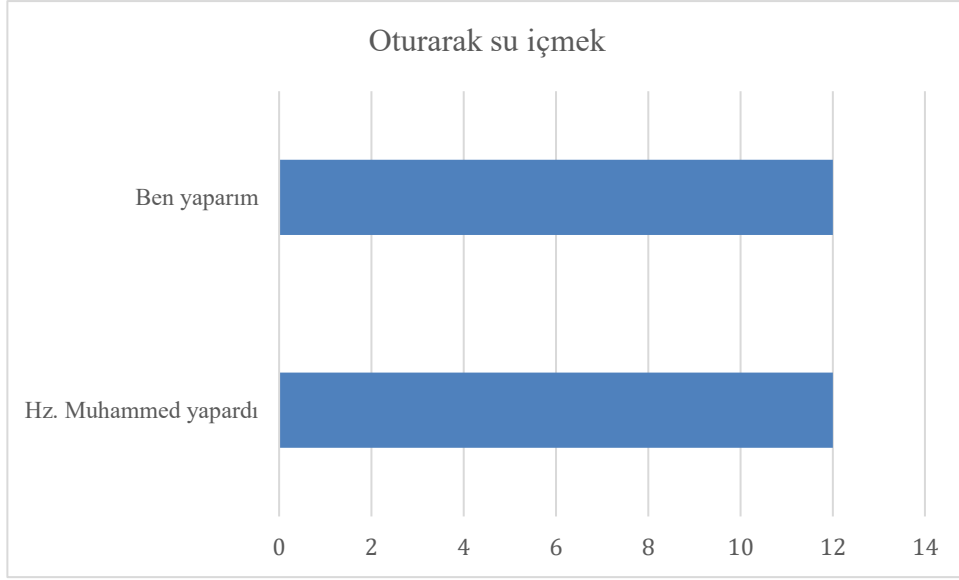
Şekil 15. Tam doymadan sofradan kalkmak

Hiz. Muhammed'in midesini tam doldurmadan sofradan kalktığını hatırlayan 26 öğrenci, midesini tam doldurmadan sofradan kalktığını ifade eden 13 öğrenci olmuştur.

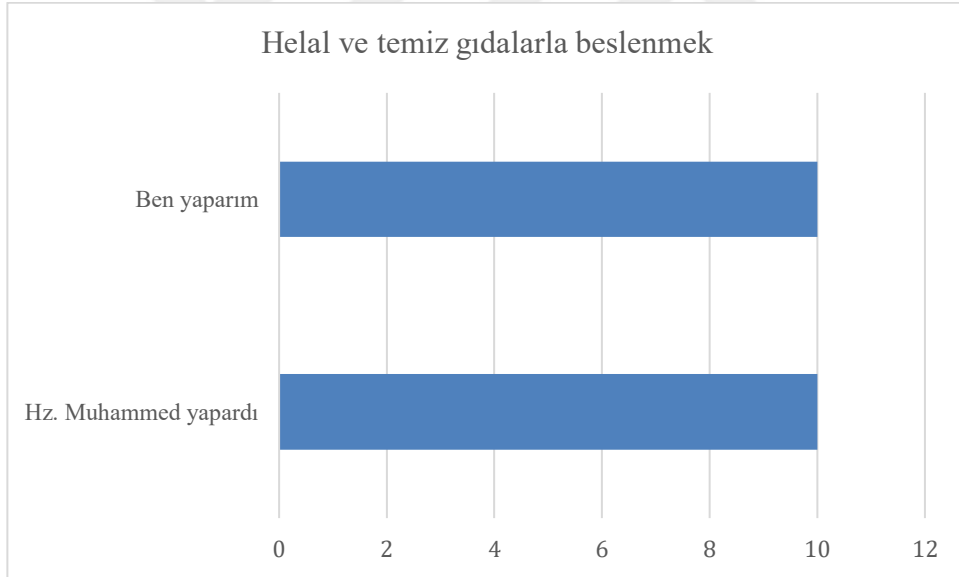
Şekil 16. İsraf etmemek

Hiz. Muhammed'in israf etmediğini hatırlayan 19 öğrenci, kendisinin israf etmediğini ifade eden 14 öğrenci olmuştur.

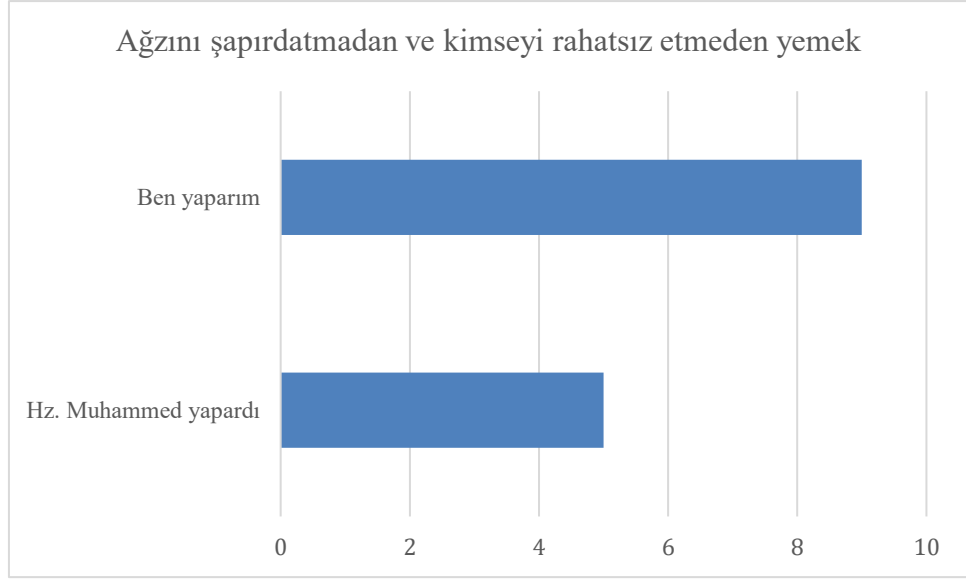
Şekil 17. Oturarak su içmek

H. Muhammed'in suyu oturarak içtiğini hatırlayan 12 öğrenci, kendisinin suyu oturarak içtiğini ifade eden 12 öğrenci olmuştur.

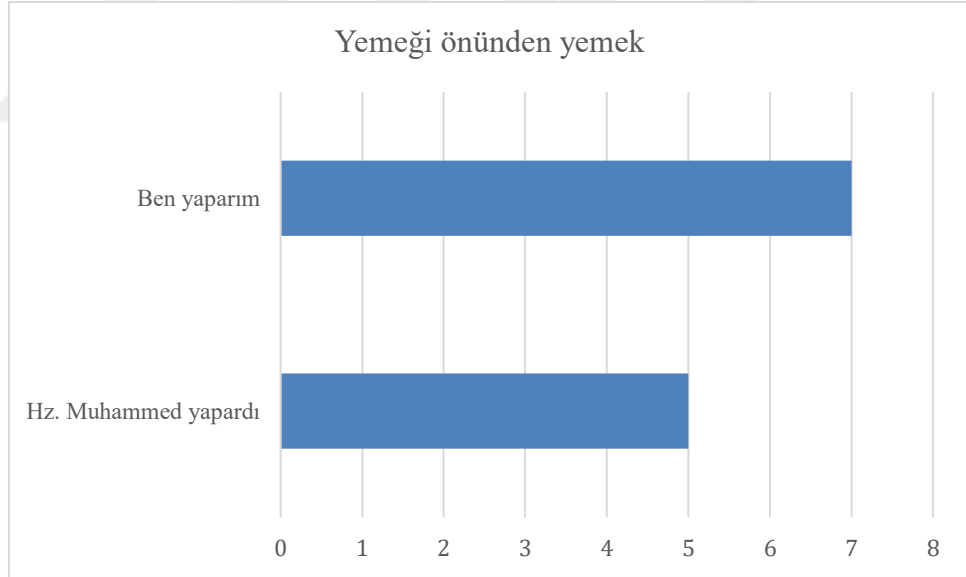
Şekil 18. Helal ve temiz gıdalarla beslenmek

H. Muhammed'in yiyeceklerin helal ve temiz olmasına dikkat ettiğini hatırlayan 10 öğrenci, kendisinin helal ve temiz beslendiğini ifade eden 10 öğrenci olmuştur.

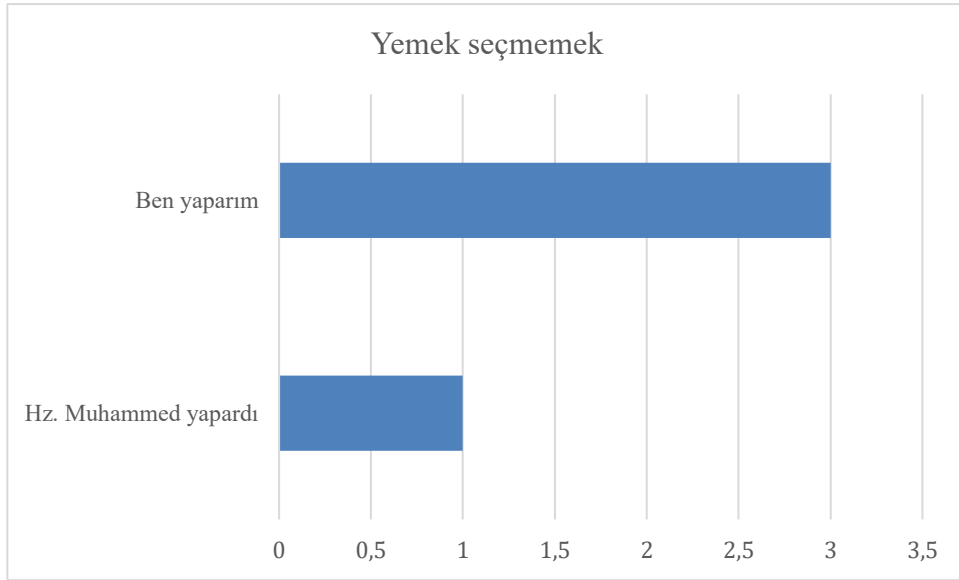
Şekil 19. Ağzını şapırdatmadan ve kimseyi rahatsız etmeden yemek

Hz. Muhammed'in ağzını şapırdatmadan ve kimseyi rahatsız etmeden yemek yediğini hatırlayan 5 öğrenci, kendisinin ağzını şapırdatmadan ve kimseyi rahatsız etmeden yemek yediğini ifade eden 9 öğrenci olmuştur.

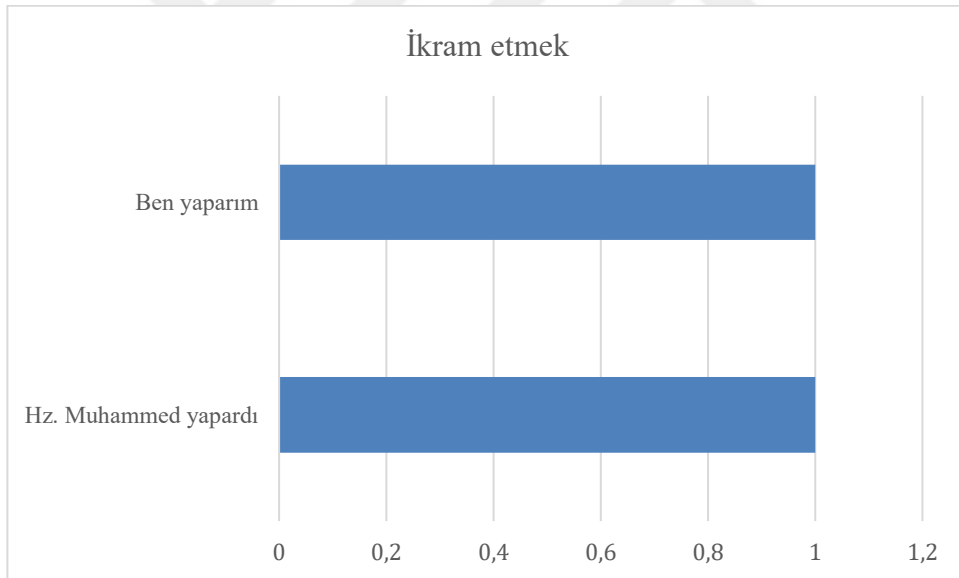
Şekil 20. Yemeği önünden yemek

Hz. Muhammed'in yemeği önünden yediğini hatırlayan 5 öğrenci, yemeği önünden yediğini ifade eden 7 öğrenci olmuştur.

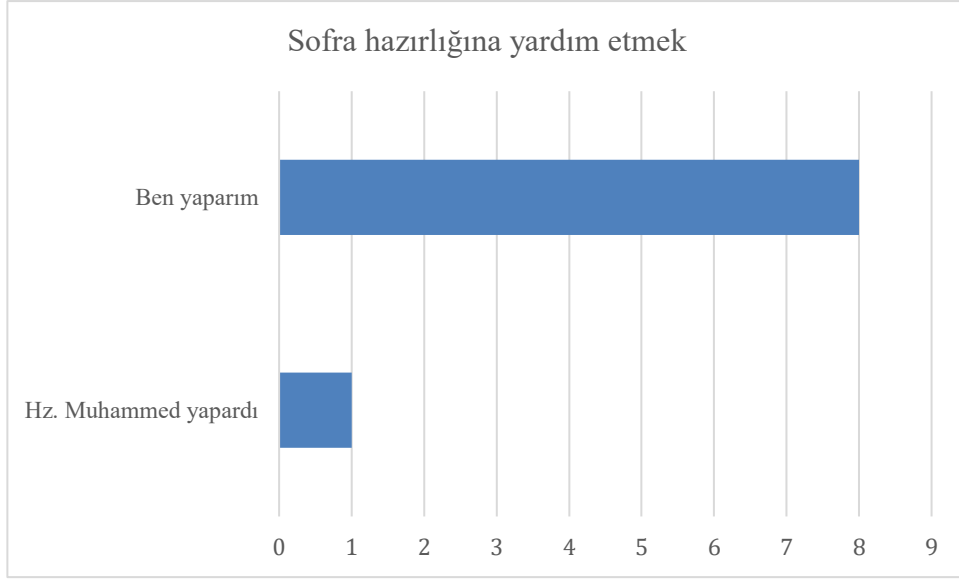
Şekil 21. Yemek seçmemek

Hz. Muhammed'in yemek seçmediğini hatırlayan 1 öğrenci, kendisinin yemek seçmediğini ifade eden 3 öğrenci olmuştur.

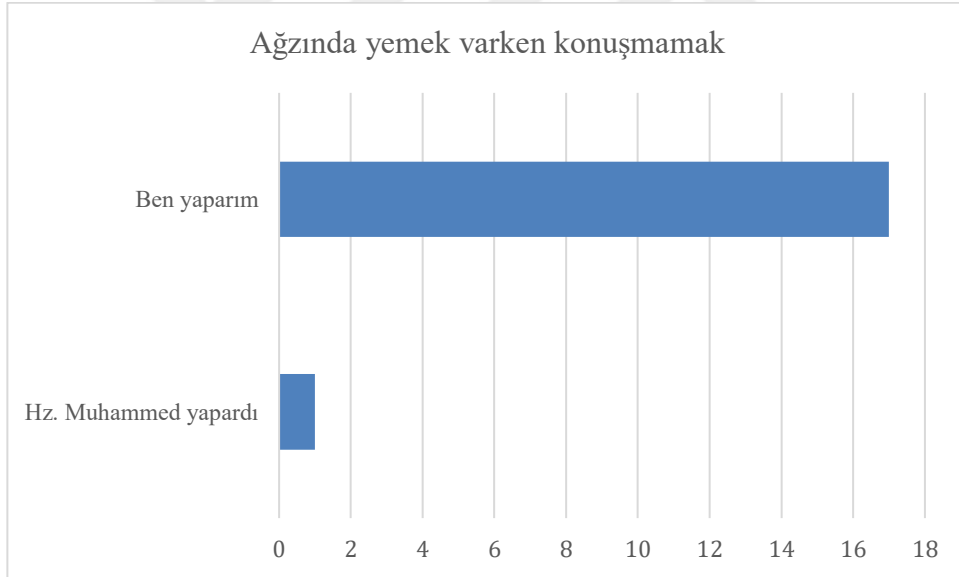
Şekil 22. İkram etmek

Hz. Muhammed'in ikramda bulunduğunu hatırlayan 1 öğrenci, kendisinin yiyeceği yemeği ikram ettiğini ifade eden 1 öğrenci olmuştur.

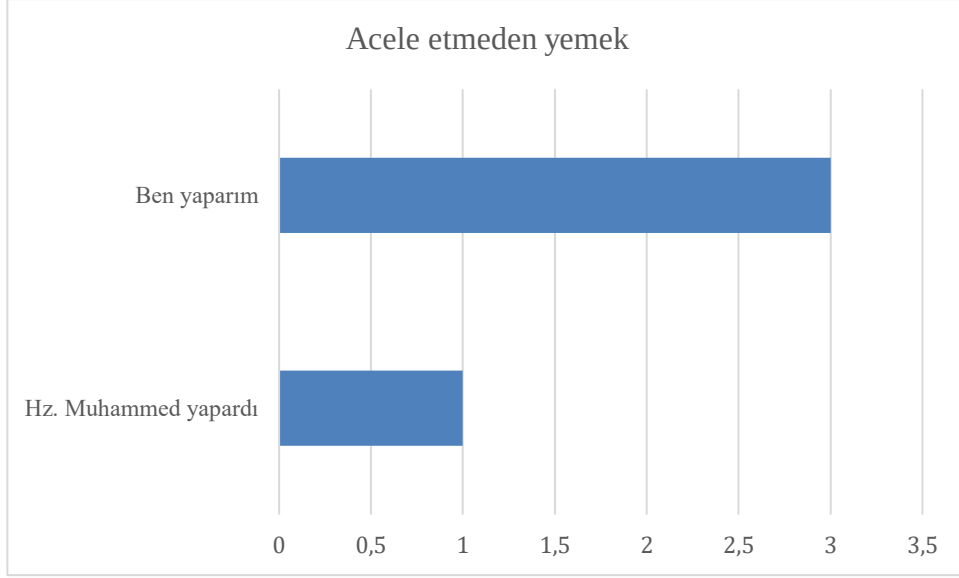
Şekil 23. Sofra hazırlığına yardım etmek

Haz. Muhammed'in sofrası hazırlanırken yardımda bulunduğunu hatırlayan 1 öğrenci, kendisinin sofrası hazırlanırken yardımda bulunduğunu ifade eden 8 öğrenci olmuştur.

Şekil 24. Ağzında yemek varken konuşmamak

Haz. Muhammed'in ağzında yemek varken konuşmadığını hatırlayan 1 öğrenci, kendisinin ağzında yemek varken konuşmadığını ifade eden 17 öğrenci olmuştur.

Şekil 25. Acele etmeden yemek

H. Muhammed'in acele etmeden yavaş yavaş yediğini hatırlayan 1 öğrenci, kendisinin yemeğini yavaş yediğini ifade eden 3 öğrenci olmuştur.

Görüşme yapılan öğrencilerden bazıları yemek yerken kötü söz söylemediğini, yemeği oturarak ve sağa sola yaslanmadan yediğini, yemek yerken çatal bıçak kullandığını, yemeği hazırlayana teşekkür ettiğini, büyükler başlamadan yemeğe başlamadığını da ifade etmiştir. İfade edilen bu davranışlar ise H. Muhammed'in yeme içme adabında nelere dikkat ettiğini sorduğumuz soruda ise hiçbir öğrenci tarafından belirtilmemiştir.

Şekil 25'ten de görüldüğü şekilde; öğrencilerin yeme içme adabında en çok dikkat ettiği husus temizlik kazanımı ile ilgilidir. Yemekten önce ve sonra ellerini yıkama alışkanlığı 5. ve 6. sınıf öğrencileri tarafından daha çok dile getirilmiş, 7. ve 8. sınıf öğrencileri ise bu konuda birbirine yakın cevaplar vermiştir.

H. Muhammed'in yeme içme adabında temizliğe verdiği önemi hatırlayan 40 öğrenciden 7. sınıflardan 1 kişi dışındakiler, kendilerinin de bu konuya dikkat ettiğini belirtmiştir. 8. sınıflardan 2 öğrenci ise H. Muhammed'in konu hakkındaki davranışı hakkında bilgi vermemiş fakat kendilerinin bu konuda özenli davrandıklarını bildirmiştir. Temizlik konusunda 8. sınıf öğrencisi Ö60 *"Yemekten önce ellerimizi yıkamamız gerektiğini bize Peygamberimiz bildirmektedir. Bu davranışa önceden dikkat etmeyen insanlar günümüzdeki virüs salgınından korktukları için şimdi çok daha fazla dikkat*

ediyorlar. Buradan da anlayabiliriz ki Hz. Muhammed her şeyin en iyisini tavsiye etmiştir.” şeklindeki bir yorum yapmıştır.

Temizlik kazanımından sonra en çok hatırlanan ve uygulanan kazanım ise, nimete şükür kazanımıdır. Öğrencilerin çoğu yemeğe besmele ile başlama alışkanlığı olduğunu söylemiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö19 “Ben besmeleyi yüksek sesle çekerim. Çünkü sofrada bulunanlar bazen besmele çekmeyi unutabilir. Eğer unutan olursa benim besmele çektiğimi duyup hatırlar ve sonra besmele çekmiş olur.” diyerek besmele konusundaki hassasiyetini dile getirmiştir.

Yemeğe besmele ile başlayıp aynı zamanda hamd ile bitirdiğini ifade eden 27 öğrenci bulunmaktadır. Yemeğe besmele ile başlayan 37 öğrenciden 10 tanesi ise yemek sonunda hamd ve şükür ifadeleri kullandığını belirten bir ifade kullanmamıştır. Hz. Muhammed’in yeme içme adabında besmeleye verdiği önemi hatırlayan 42, hamd ve duaya verdiği önemi hatırlayan 40 öğrenci olmasına rağmen bu öğrencilerin tamamı kendi hayatlarında bu hususlara dikkat ettiklerini belirtmemiştir. Genel olarak değerlendirdiğimizde öğrencilerin yarıya yakınının yemek öncesinde besmele çekmeyi sonrasında ise hamd etmeyi alışkanlık haline getirdiği söylenebilir.

Yemek yerken ölçülü olduğunu israftan kaçındığını açıklayan 14 öğrenci olmuştur. Hz. Muhammed’in bu konuya verdiği önemi hatırlayan 19 öğrencinin 10 tanesi bu konuda kendilerinin de hassasiyet gösterdiğini belirtmiş. Hz. Muhammed’in israf noktasındaki tutumunu belirtmeyen 4 farklı öncesi ise kendilerinin bu konuda hassas davrandığını dile getirmiştir. Öğrenciler genellikle tabaklarına yiyecekleri kadar yemek aldıklarını fazlasını alıp israf etmemeye özen gösterdiklerini dile getirmiştir.

Hz. Muhammed’in midesini tam doldurmadan sofradan kalktığını hatırlayan 26 öğrenciden 13 öğrenci, yemek yerken midelerini tıka basa doldurmadıklarını Peygamberimiz gibi karınlarını tam doldurmadan sofradan kalktıklarını söylemiştir. Karınlarını tam doyurmadan sofradan kalktığını belirten öğrenciler ise 5. 6. ve 8.sınıf öğrencileri olmuştur. 5. sınıf öğrencisi Ö11 “Her zaman midenin üçte birini boş bırakmak gerekir, çünkü bu hem sünnet hem de sağlık açısından iyi bir şeydir.” diyerek konu hakkındaki bilgisini dile getirmiştir.

Hz. Muhammed’in helal ve temiz beslendiğini hatırlayan 10 öğrenciden 7. ve 8. sınıflarda bulunan birer öğrenci bu konuda kendilerinin hassasiyet gösterdiğine dair bir ifade kullanmamıştır. 6. sınıftan 2 öğrenci ise Hz. Muhammed’in temiz ve helal

beslendiğini belirtmemiş olmasına rağmen kendilerinin bu konuda özenli olduklarını ifade etmişlerdir. 5. sınıf öğrencileri ise bu konuda Hz. Muhammed ve kendileri için herhangi bir bilgi vermemiştir.

Helal ve temiz gıdalarla beslendiğini dile getiren toplam 10 öğrenci bu konuda özellikle içeriğinde şüpheli maddeler olan paketli gıdaları tüketmekten uzak durduklarını belirtmiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö22 *“Haram kılınan şeyler bellidir. Müslüman olarak bunları zaten tüketmiyoruz. Fakat Peygamberimiz bize içerisinde ne olduğu belli olmayan şüpheli şeylerden de uzak durmamız gerektiğini söylemiştir. Bu yüzden içinde olduğunu bilmediğim yiyecekleri yemiyorum”* diyerek bu konu hakkındaki hassasiyetini dile getirmiştir.

26 öğrenci Hz. Muhammed’in yemeği sağ eli ile yediğini hatırlamışken bunlardan sadece 13 tanesi kendilerinin de yemek yerken sağ ellerini kullanmaya özen gösterdiklerini bildirmiştir. Hz. Muhammed’in bu davranışını hatırlayan 2 tane 8. sınıf öğrencisi olmasına rağmen, kendisinin sağ elini kullanarak yemek yemeğe özen gösterdiğini bildiren 8. sınıf öğrencisi olmamıştır. Hz. Muhammed’in sağ eli ile yemek yediğini hatırlayan 7. sınıflardan 9 öğrencinin tamamı, kendi yeme içme alışkanlıklarında bu konuya dikkat ettiklerini belirtmiştir. Bu konuda bir şey ifade etmeyen öğrencilere hangi elleri ile yemek yediklerini sorduğumuzda hepsi sağ ellerini kullanarak yemek yediklerini dile getirmiştir. Özellikle gündelik işlerinde ve yazı yazarken sol elini kullandığını ifade eden 2 öğrencinin yemek yerken sağ elini kullandığını belirtmesi, öğrencilerin ufak yaşlarından itibaren sağ elle yemek yemeği alışkanlık haline getirdiğini göstermektedir.

Hz. Muhammed’in yemeği önünden yediğini 6. sınıftan 4 öğrenci, 8. sınıftan 1 öğrenci hatırlayarak dile getirmiştir. Günümüzde her ne kadar bireysel yeme içme araçlarının kullanımı artmış olsa da sofrada ortak yenen yiyecekleri tüketirken kendi önünden almayı alışkanlık haline getirdiğini söyleyen toplam 7 öğrenci olmuştur. Bunların 5 tanesi Hz. Muhammed’in bu davranışı hatırlayan 6. ve 8. sınıf öğrencileri iken 2 tanesi ise 7. sınıf öğrencisidir. Bu davranış hakkında 5. sınıflardan bir cevap alınamamıştır.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu yukarıda ifade edilen davranışlara ek olarak; yemeğe büyüklerini beklemeden başlamadıklarını, yemek yerken başkalarını rahatsız edecek söz ve davranışlardan kaçındıklarını, özellikle ortadan yenen yiyeceklerde sofradaki diğer insanların payına saygı gösterecek şekilde yediklerini, çatal bıçak

kullanarak yemek yemeği tercih ettiklerini, sofraya uyduklarını ve sofrada bulunan diğer insanlara karşı saygılı ve anlayışlı davrandıklarını belirtmiştir.

Öğrencilere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları sonucunda, Hz. Muhammed'in yeme içme adabını en çok uygulayan sınıf seviyesinin 6. sınıflar olduğu görülmektedir. Yeme içme adabı ile ilgili davranışları uygulama noktasında 5. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara oranlara daha eksik olduğu tespit edilmiştir. Fakat buna rağmen öğrencilerin genel tabloları arasında çok büyük farklar bulunmamaktadır.

2.4.4. Peygamberimizin Giyim-Kuşam Adabını Kavrama Düzeyi

Hiz. Muhammed'in giyim kuşam konusunda ortaya koyduğu ilke ve davranışlar hakkında 5. sınıf öğretim programında yer alan Peygamberimizin hayatında temizlik konusunda bazı bilgiler verilmiştir.¹⁰⁵ Bu konuda daha ayrıntılı bilgiler ise 7. sınıf öğrencilerinin yıllık planına dahil edilmiştir. Hiz. Muhammed'in her zaman temiz kıyafetler giymeye özen gösterdiği, kıyafetlerinin eskimiş olsa bile her zaman temiz olduğu, bu konuda titiz davrandığı ve ashabını da uyardığına dair bilgiler verilmiştir.¹⁰⁶ Allah Resul'ünün giyim kuşamda daha temiz ve hoş durduğu için çok sık tercih ettiğine dair de ders kitabında bir bilgi verilmiştir.¹⁰⁷ Öğretim programında ise bu konuyu gören öğrencilerden Hiz. Muhammed'in giyim kuşam ilkelerini uygulamaya istekli olmasının beklendiği belirtilmiş ve kazanım işlenirken, sadelik, temizlik, israf ve gösterişten kaçınma gibi hususları ön plana çıkararak moda kavramının olumsuz boyutlarına değinilmesi gerektiği bildirilmiştir.¹⁰⁸

Peygamberin örnekliliği öğrenme alanı dahilinde bulunan bu hakkında ders kitabında yer alan bilgilerden hareketle öğrencilere Hiz. Muhammed'in kıyafetlerinde en çok beyaz rengi tercih ettiğini hatırlatarak bunun sebebi sorulmuştur. Bu soru ile elde edilen bulgular Tablo 24'te ele alınmıştır.

¹⁰⁵ Pınarbaşı, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı*, 99.

¹⁰⁶ Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı*, 92.

¹⁰⁷ Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı*, 92.

¹⁰⁸ Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.

Tablo 24. *Peygamberimiz kıyafetlerinde farklı renkleri kullanmasına rağmen en çok beyaz rengi tercih etmiştir. Sizce Peygamberimiz neden en çok beyaz rengi tercih etmiştir?*

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Temizliği simgelediği ve temiz olmayı sevdiği için tercih etmiştir.	3	5	8	10	26
En sevdiği renk olduğu için tercih etmiştir.	8	7	3	4	22
Gösteriştten uzak sade olmak için tercih etmiştir.	2	3	9	5	19
İklimsel olarak daha uygun olduğu için tercih etmiştir.	-	2	7	5	14
İyiliği ve tarafsızlığı simgelediği için tercih etmiştir.	-	4	1	5	10
Ahret hayatını unutmamak için tercih etmiştir.	-	-	-	2	2

Tablo 24 değerlendirildiğinde, konu Hz. Muhammed'in beyaz renk tercih etme sebebi olarak en çok temiz olmayı sevmesinin neden olarak sunulduğu görülmektedir. Sadece 10 öğrenci 8. sınıflardan 10 öğrencinin temizlik vurgusu yaptığı bu soru için toplam 26 öğrenci aynı doğrultuda cevaplar vermiştir.

5. sınıflardan 3 öğrenci, 6. sınıflardan 4 öğrenci, 7. sınıflardan 8 öğrenci, 8. sınıflardan 5 öğrenci beyaz renk üzerinde kirin çok daha kolay belli olduğunu ifade ederek, Hz. Muhammed'in temiz olmayı sevdiği ve kirlenen kıyafetleri daha rahat görmesini sağladığı için beyaz rengi tercih ettiğini söylemiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö42 "Hz. Muhammed eski kıyafet giyse bile onun temiz olmasına özen gösterirdi. Üzeri kirlenirse de onu hemen değiştirirdi." şeklindeki ifadesiyle, Hz. Muhammed'in kıyafetlerinde temizliğe verdiği önemi anlatmaya çalışmıştır. 8. sınıf öğrencisi Ö60 ise "Hz. Muhammed temiz olmayı sevdiği gibi Müslümanların da temiz olmasını istemiştir. Bir keresinde camiye üzerinde pis kıyafetler ile gelen bir adamı bu konuda uyarmış ve üzerindekiyi yıkayacak bir şeyin yok mu diye sormuştur." diye vermiş olduğu cevapla 7. sınıf ders kitabında yer alan hadiseyi örnek göstermiştir. Öğrencilerin çoğu Hz. Muhammed temizliği severdi, temiz olmaya özen gösterirdi, temizliğe dikkat ederdi gibi ifadeler kullanmıştır.

Temizlik vurgusu yaparak soruyu yanıtlayan 26 öğrenciden 6 tanesi özellikle beyaz renginin temizliği simgelediğini ve görenlerde temiz düşüncesi uyandırdığını ifade ederek Hz. Muhammed'in bu rengi tercih ettiğine dair cevaplar vermiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö17 bu görüşünü "Beyaz renk saflığı ve temizliği simgeler. Hz. Muhammed kıyafetlerinde

beyaz giyinerek insanlara temiz olmaları gerektiğine dair mesajlar vermiştir.” diyerek dile getirmiştir. 8. sınıflardan 5 öğrenci de buna benzer cevaplar vererek soruyu yanıtlamıştır.

H. Muhammed’in en çok sevdiği rengin beyaz renk olduğunu söyleyerek, kıyafetlerinde beyaz rengi tercih etmesinin nedeninin bu yönde olduğunu belirten öğrencilerin sayısı 22’dir. Tablo 20 incelendiğinde de, H. Muhammed’in sevdiği için beyaz renk tercih ettiğini ifade eden öğrencilerin çoğunlukla 5. ve 6. sınıf öğrencileri oldukları görülmektedir. 5. sınıf öğrencisi Ö3 *“H. Muhammed yeşili ve beyazı çok severdi kıyafetlerinde de en çok beyazı tercih ederdi çünkü bu onun hoşuna giderdi.”* şeklindeki ifadesiyle H. Muhammed’in kıyafetlerinde beyaz renk tercih etme sebebini açıklamıştır. 6. sınıf öğrencisi Ö21 *“Beyaz rengi herkes sever. Erkekler de rahat kullanır kadınlar da. Herkesin seveceği güzel bir renk olduğu için tercih etmiş olabilir.”* yorumu yapmıştır. Buna benzer bir yorum da yine 6. sınıf öğrencisi Ö19’dan gelmiştir. Ö19 *“Beyaz renk iç açıcıdır, görenlerin içine huzur verir. H. Muhammed de beyaz rengi severdi”* şeklindeki ifadesiyle soruyu cevaplamıştır.

19 öğrenci H. Muhammed’in gösteriştan uzak ve sade olmayı tercih etmesinin bir tezahürü olarak kıyafetlerinde beyaz renge ağırlık verdiğini ifade etmiştir. Bu öğrencilerin çoğu 7. ve 8. sınıf öğrencileridir. Öğrenciler bu konuda beyaz rengin diğer renklere göre daha sade ve gösteriştan uzak olduğunu ifade etmişler, H. Muhammed’in de her konuda olduğu gibi giyim kuşam konusunda da israftan fazlalıktan ve gösteriştan uzak olduğunu belirterek, bu sebeple kıyafetlerinde en çok beyaz rengi tercih ettiğini söylemişlerdir.

Bu soruya H. Muhammed’in yaşadığı dönemde iklim şartlarının beyaz giyinmeye daha elverişli olduğunu söyleyerek cevap veren toplam 14 öğrenci vardır. İklim şartlarının renk tercihi üzerinde etkili olduğuna dair bir açıklama yapan 5. sınıf öğrencisi bulunmamaktadır. İklimsel faktörü bir neden olarak en fazla sunan sınıf 7. sınıflardır. 2 öğrencinin iklim faktörünü neden olarak sunduğu 6. sınıflardan Ö25 ise *“Mekke’nin sıcak olması orada yaşayan insanları beyaz giyinmeye biraz da mecbur etmiştir. H. Muhammed farklı bir yerde yaşasaydı farklı renklerde tercih edebilirdi.”* şeklindeki ifadesiyle bunu bir gereklilik olarak gördüğünü de dile getirmiştir. 8. sınıflardan Ö59 *“Mekke de siyah giyerseniz güneşi içine çeker ve sizi bunaltır. Fakat beyaz renk giysiler güneş ışıklarını içine çekmez iletir. Bu da sizi biraz olsun rahatlatır. Peygamberimiz de bu sebeple beyaz elbiseler tercih etmiştir.”* şeklindeki ifadesiyle, renk ve iklim şartları arasındaki bağlantı sebebiyle H. Muhammed’in kıyafetlerinde beyaz rengi tercih ettiğini belirtmiştir.

Beyaz rengin iyiliği ve tarafsızlığı simgelediğini ve Hz. Muhammed'in de bu sebeplerden dolayı beyaz rengi tercih ettiğini dile getiren 10 öğrenci olmuştur. Beyaz rengin iyiliği ve tarafsızlığı simgelediğine dair bir açıklamada bulunan 5. sınıf öğrencisi bulunmamaktadır. 10 öğrenci genel olarak; Hz. Muhammed herkese karşı eşit olduğunu, beyaz rengin de tarafsızlığı ve adaleti simgelediğini bu sebeple Hz. Muhammed'in kıyafetlerinde beyaz rengi tercih ettiğini dile getirmiştir. Beyaz rengin iyilik ve barışın sembolü olduğunu da söyleyen öğrenciler olmuştur. 7. sınıf öğrencisi Ö49 *“Savaşlarda veya benzer durumlarda insanlar barış istedikleri zaman beyaz renkli bayrak sallarlardı çünkü beyaz renk barışın rengidir. Beyaz kuş da barışın temsilcisidir. Hz. Muhammed insanlar arasında barış olmasını isteyen, insanlara eşit davranan tarafsız biriydi. Beyaz renkli kıyafetleri tercih etme sebebi de bu olabilir.”* diyerek bilgilerinden hareketle soruyu yorumlamıştır. 8. sınıf öğrencisi Ö46 da beyaz rengin masumiyet ile alakalı olduğunu söylemiştir. Ö60 da *“Renklerin manaları vardır. Beyaz renk, iyilik, saflık, doğruluk gibi manalar taşır. Allah Resulü nurlu, iyi niyetli, temiz, güzel ahlaklı, sabırlı, anlayışlı, merhametli olduğu için beyaz rengi tercih etmiştir.”* diyerek soruyu cevaplandırmıştır.

Hz. Muhammed'in kıyafetlerinde beyaz rengi tercih etmeme sebebinin ne olduğunu sordığımız bu soruya verilen cevaplardan biri de ahiret hayatını temsil ettiği ve Hz. Muhammed'in ahireti unutmamak için beyaz renk giyinmeyi tercih ettiği yönünde verilen cevap olmuştur. Sadece 8. sınıflardan iki öğrencinin bu yönde verdiği cevaplar ise şu şekildedir; Ö56 *“Hac yaparken de beyaz ihram giyilir. Bunun sebebi beyaz rengin hem saflık ve temizliğin sembolü olması hem de bütün insanların eşit kılması çünkü beyaz renk ana renktir. Diğer renkler beyaz renkten oluşmuşlardır. Hac yapmanın amaçlarından birisi de ahireti hatırlamaktır. Beyaz renk bize birçok şeyi anlatır. Ölümü de hatırlatır. Çünkü kefen de beyazdır. Hz. Muhammed de dünyada yaşarken ahiretini de unutmamak için beyaz rengi daha çok tercih etmiş olabilir”*, Ö59 *“Bence ahirete giderken giyeceğimiz kefenin rengi de beyaz olduğu için. Ölümü unutmamak için.”*

Tablodan elde edilen bulgular incelendiğinde, Hz. Muhammed'in beyaz renk tercih etme sebebi için en çok temizlik, iyilik ve sadelik vurgusu yapıldığı görülmektedir.

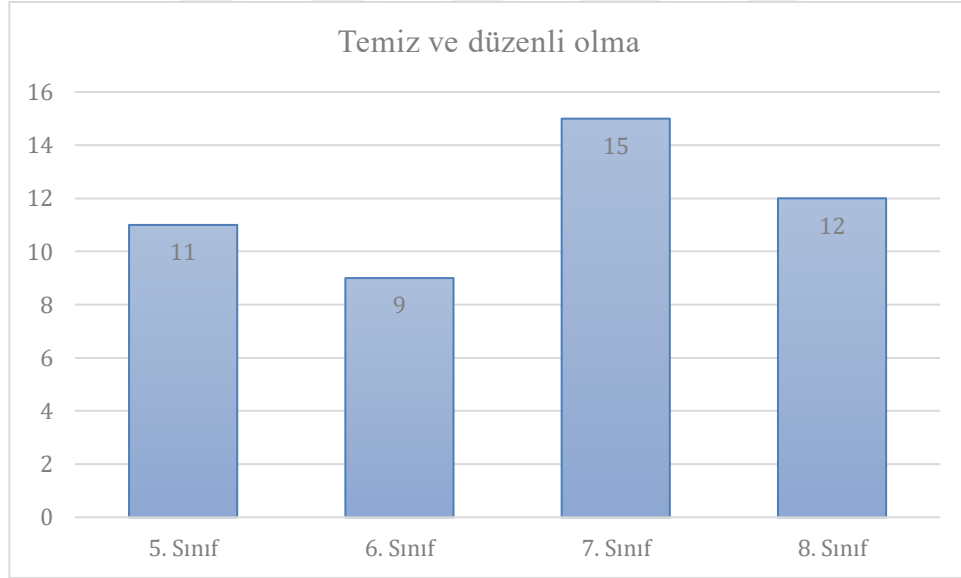
Ders kitabında Hz. Muhammed'in giyim kuşam ilkleri anlatılırken O'nun sadece temiz giysiler giymeye özen gösterdiğinden bahsedilmemiştir. Gösteriştan uzak, sade kıyafetler tercih ettiğine, eskiyen ve yıpranan kıyafetlerini hemen elden çıkarmak yerine deforme olan yerleri dikerek veya yama yaparak israftan kaçındığına, aynı zamanda günümüzde moda kavramı ile tabir edilen kıyafet çeşitlerini değer yargılarına uymuyorsa

tercih etmediğine de yer verilmiştir.¹⁰⁹ Araştırmada, ders kitabında yer alan bu bilgiler çerçevesinde öğretim programında yer alan “Peygamberimizin hayatındaki giyim kuşam ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur.” kazanımının öğrenciler üzerindeki verimliliğini değerlendirilmek istenmiştir. Bunun için öğrencilere kıyafetlerinde en çok nelere dikkat ettikleri sorulmuştur. Buna ilişkin bulgular Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 25. *Kıyafetlerinizde En Çok Neye Dikkat Ediyorsunuz?*

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Temiz ve düzenli olmasına.	11	9	15	12	47
İslami ilkelere uygun olmasına.	-	3	10	9	22
Sade ve gösteriştan uzak olmasına.	1	4	7	9	21
Modaya uygun olmasına.	7	-	1	5	13

Şekil 26’da yer aldığı şekliyle öğrencilerin kendi giyim kuşam ilkelerini verilen cevaplar doğrultusunda 4 ana başlık altında toplanmıştır.

Şekil 26. Temiz ve düzenli olma

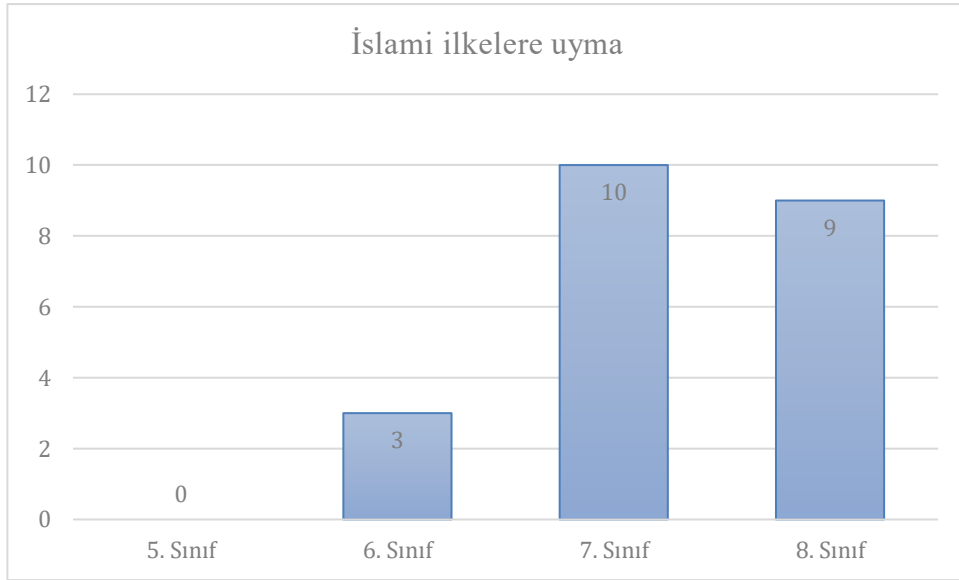
Öğrencilerin en sık uyguladığını belirttikleri ilkenin 5. sınıf öğretim programında “Peygamberimizin Hayatında Temizlik” konusunun içinde de anlatılan temizlik ilkesi olduğu görülmüştür. 5. sınıflardan 11, 6. sınıflardan 9, 7. sınıflardan 15, 8. sınıflardan 12 olmak üzere toplam 47 kıyafetlerinin temiz ve düzenli olmasına özen gösterdiklerini belirtmiştir.

¹⁰⁹ Özdemir, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı, 92-94.

Görüşme yapılan öğrenciler, kirlenmiş veya kötü kokan kıyafetlerle dururken bundan rahatsızlık duyduklarını, bir kıyafeti yıkamadan uzun süre giymemeye dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. 5. sınıf öğrencisi Ö7 bu konu hakkındaki hassasiyetini *“Okulda tek tip giyinmek zorundayız, okulda kıyafetlerimiz kolay kirleniyor, bazen resim dersinde boyalar leke yapıyor veya kantinde üzerimize bir şey dökülebiliyor, havalar soğuk olduğu zaman da bazen yıkasak bile kıyafetlerimiz kolay kurumayabiliyor. Okula temiz kıyafetlerle gelebilmek için bir tane de yedek okul kıyafeti aldık. Biri temizlenene kadar diğerini kullanıyorum.”* ifadeleriyle belirtmiştir.

Temiz olmanın İslam dinin emirleri arasında yer aldığını ve bunun dinin bir gereği olduğunu da ifade eden öğrenciler, Müslümanların hayatlarının her aşamasında geçirdikleri günün her vaktinde bu hususa dikkat etmeleri gerektiğini de belirtmiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö37 *“Kıyafetlerimizin temiz olması çok önemli bir şey Müslüman bir insan her an Allah’ın huzurunda durabilecek kıyafetlerle olmalı.”* diyerek, 8. sınıf öğrencisi Ö46 ise *“Özellikle camiye gideceğim vakitlerde en çok dikkat ettiğim şey kıyafetimin kötü kokmaması ve temiz olmasıdır. Çünkü bu hem Allah’a hem de camide ibadet etmeye gelen diğer insanlara karşı bir saygısızlıktır.”* diyerek düşüncelerini ve kendi ilkelerini dile getirmiştir.

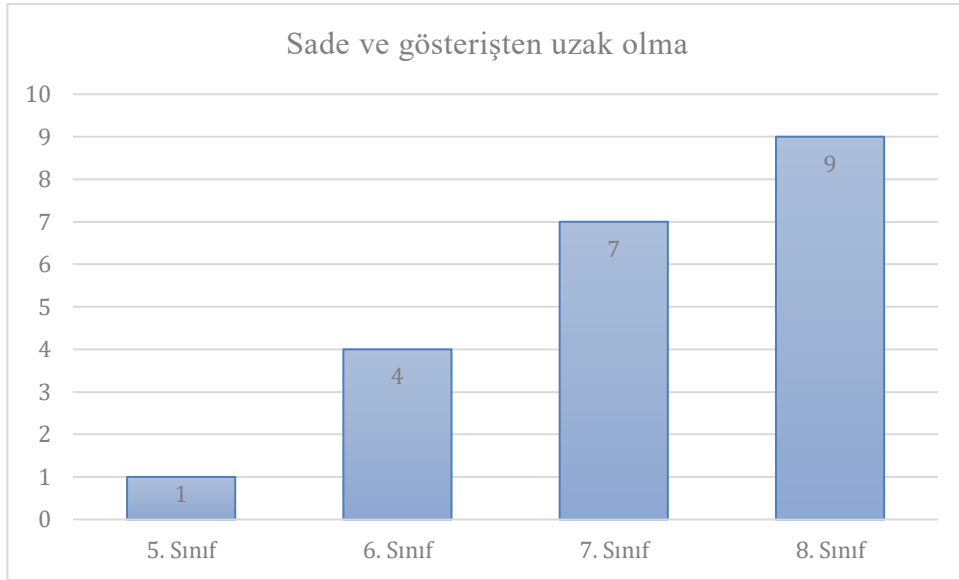
Temizliğin yanında kıyafetlerin düzenli olması gerektiğine de vurgu yapan bilhassa ütüsüz kıyafetlerle dolaşmaktan rahatsızlık duyduğunu belirten öğrenciler de olmuştur. 5. sınıf öğrencisi Ö8 *“Yırtık kıyafet giyinmekten hoşlanmam. Onların dikilmesini isterim. Dikmek zor olacaksa o kıyafeti bir daha giyinmem.”* diyerek kıyafetlerinin düzgün olmasına önem gösterdiğini belirtmiş aynı zamanda yırtık kıyafetin dikilmesini isterim ifadesi ile israftan da kaçındığını bize göstermiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö16 *“Bazı arkadaşlarım okul kıyafetlerini giyinmek istemiyor, fakat burada bir kural var buna uymak zorundayız. Bazı arkadaşlarımız okul eteği veya pantolonu giyinmesine rağmen üzerine okul gömleği veya hırkası yerine farklı şeyler giyiniyor. Bu da hoş bir görüntü olmuyor. Bazen de gömleklerinin bazı düğmeleri açık veya yarısı bellerinin içinde yarısı dışarıda oluyor. Bu da hoş bir görüntü olmuyor. Kıyafetlerimizi düzgün giyinmeye de özen göstermeliyiz.”* diyerek, giyim kuşamda düzenli olmaya özen gösterdiğini belirtmiştir.

Şekil 27. İslami ilkelere uyma

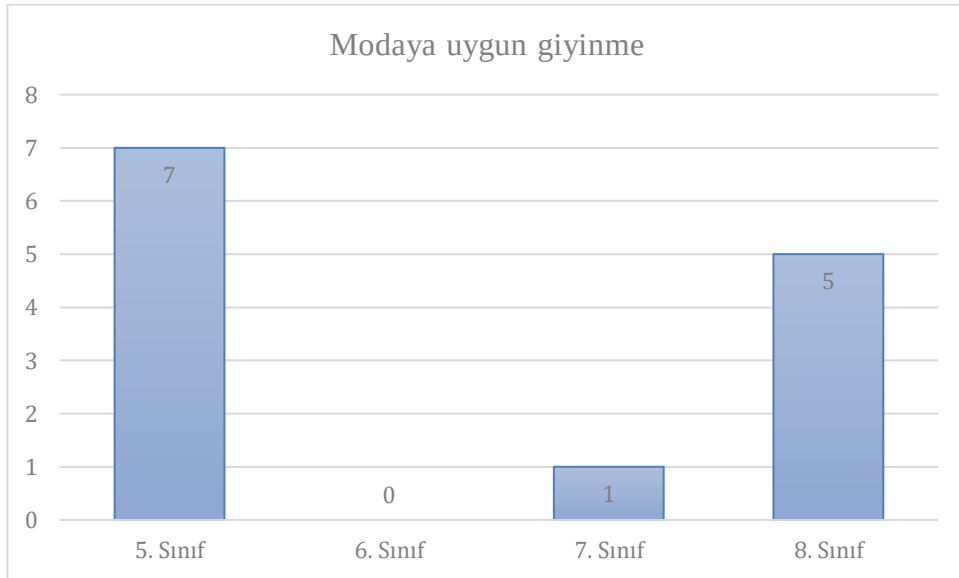
Temizlik ve düzen ilkesinden sonra en sık ifade edilen ilke, İslam dininin temel prensipleri dahilinde giyinmek olmuştur. İslami ilkelere uygun giyinmeye özen gösterdiğini ifade eden 5. sınıf öğrencisi bulunmamaktadır. 6. sınıflardan 3, 7. sınıflardan 10, 8. sınıflardan 9 öğrenci ile toplam 22 öğrenci bu konuda özenli olduklarını dile getirmiştir. Görüşme yapılan öğrencilerden 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin bu ilkeyi diğer sınıflara oranlara daha çok uyguladıkları görülmektedir.

İslami ilkelere uygun giyindiğini ifade eden öğrencilerin tamamı kız öğrencilerdir. Bu ilkeye dikkat ederek giyindiğini belirten erkek öğrenci olmamıştır. Soruyu yanıtlayan kız öğrenciler ise; kıyafetlerinde vücut hatlarını belli edecek şekilde dar giysiler giymeyi tercih etmediklerini, dinin yasak ve emirleri doğrultusunda örtmeleri gereken yerleri örtecek kıyafetler tercih ettiklerini, tesettüre uygun şekilde giyinmeye çalıştıklarını belirtmiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö33 “*Pantolon giyinmeyi seviyorum fakat pantolon bacaklarımın hatlarını belli etmeye çok müsait, bunun için pantolonların üzerine diz kapaklarım gelecek şekilde uzun üstlükler tercih ediyorum.*” şeklindeki ifadesiyle kendi hassasiyetini dile getirmiştir. 8. sınıf öğrencisi Ö50 ise “*Benim için kıyafetlerin temizliği kadar şekli de önemlidir. Eğer Allah’ın emirleri doğrultusunda giyinmiyorsak o zaman kıyafetimizin ne kadar güzel, temiz, düzenli veya şık olduğunun da bir önemi olmaz. Önce Allah’ın istediği şekilde giyinmemiz, örtmemizi istediği yerleri örtmemiz gerekir. Sonrasında ise temiz olmaya dikkat etmeliyiz.*” diyerek giyim kuşam konusunda en çok önem verdiği ilkenin Allah’ın emir ve yasakları doğrultusunda giyinmek olduğunu sonrasında ise temiz olmaya özen gösterdiğini belirtmiştir.

Şekil 28. Sade ve gösteriştten uzak olma

Hız. Muhammed'in giyim kuşam ilkelerine hayatlarında ne kadar yer verdiklerini tespit etmeye çalıştığımız öğrencilerin 21'i kıyafetlerinin sade ve gösteriştten uzak olmasına özen gösterdiklerini belirtmiştir. Öğrenciler bu konuda özellikle dikkat çekmek için herkesten farklı kıyafetler tercih edenleri eleştirmiş ve bunu yanlış bir davranış olduğunu dile getirerek giyimlerinde sade olmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Sadelik ilkesine dikkat eden öğrencilerin de çoğunlukla 7. ve 8. sınıf öğrencileri olduğu görülmektedir.

Şekil 29. Modaya uygun giyinme

Ders kitabında yer alan ve öğretim programında kazanım işlenirken üzerine durulması istenen bir başka husus ise moda kavramıdır. Bu konuda Hız. Muhammed'in düşünce ve tavırları doğrultusunda hareket edilmesi ve moda kavramının popülerliği

altında İslamlar bağdaşmayacak tavırlar sergilemekten kaçınılması gerektiği belirtilmiştir. Buna rağmen konu hakkında 13 öğrenci, giyimlerinde modaya uymaya çalıştıklarını belirtmiştir. 6. sınıf öğrencileri modaya uygun giyindiklerine dair bir ifade kullanmamıştır. Modaya uygun giyinmeye özen gösterdiğini belirten öğrenciler en fazla 5. sınıf öğrencileridir. 7. sınıflardan 1 öğrenci, 8. sınıflardan ise 5 öğrenci, modaya uygun giyinmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

Şekil 29’da yer bulmayan fakat öğrenciler tarafından dile getirilen birkaç husus ise; kıyafette kalite ve rahatlığa dikkat etmek, yaşına yakışacak tarzda kıyafetler tercih etmek, hava durumuna uygun şekilde kalın veya ince kıyafetler giyinmek olmuştur. 7. sınıf öğrencisi Ö42 ise “*Bazen kıyafetlerimizde İngilizce cümleler yazıyor bizler anlamını bilmediğimiz şeyleri giymemeliyiz. Kötü bir şey yazıyorsa onu üzerimizde taşımamız doğru olmaz*” diyerek farklı bir konuya dikkat çekmiştir. Öğretim programında ulaşılması hedeflenen kazanımlardan biri israftan kaçınmaktır. Fakat giyim kuşam konusunda hiçbir öğrenci israftan kaçınmaya dikkat ettiğini belirten bir ifade kullanmamıştır.

Konu hakkında, kıyafetlerinde kalite ve rahatlığa dikkat ettiğini, yaşına yakışacak tarzda kıyafetler tercih ettiğini, hava durumuna uygun şekilde kalın veya ince kıyafetler giyinmeye çalıştığını belirten öğrenciler de olmuştur. 7. sınıf öğrencisi Ö42 ise “*Bazen kıyafetlerimizde İngilizce cümleler yazıyor bizler anlamını bilmediğimiz şeyleri giymemeliyiz. Kötü bir şey yazıyorsa onu üzerimizde taşımamız doğru olmaz*” diyerek farklı bir konuya dikkat çekmiştir.

Öğretim programı dahilinde bu konuda ulaşılması hedeflenen kazanımlardan biri israftan kaçınma hakkında hiçbir öğrenciden konuya dikkat ettiklerini belirten bir cevap alınamamıştır.

2.4.5. Peygamberimizin Allah’a Teslimiyetini Kavrama Düzeyi

Peygamberin örnekliği öğrenme alanı dahilinde öğretim programında, Hz. Muhammed’in Allah ile ilişkisinden kişilik özelliklerine, toplumsal ilişkilerinden aile içi tutum ve davranışlarına kadar birçok konu yer almaktadır. Bu konular arasında Hz. Muhammed’in Allah’a güvenmesi, sabrı, karallığı, cesareti ve hayatında dua ve tevekkülün yeri de bulunmaktadır. Bahsi geçen konuların tamamı öğretim programında 6. sınıf programına dahil edilmiştir. Bu konuları öğrenen öğrencilerden, Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklamaları, karallığı ve cesaretini örnek olaylarla

açıklamaları ve Peygamberimizin hayatında duanın yerini fark etmelerine dair kazanımlara sahip olmaları beklenmektedir.¹¹⁰

Allah’a güven, sabır, dua, tevekkül, kararlılık, cesaret gibi davranışlar daha çok zor durumlarda hatırlanan, başvuru ya da yapılması beklenen davranışlardır. Peygamberimizin doğumdan itibaren hayatının zorlu süreçlerden geçtiğini göz önünde bulundurarak bu üç ünite hakkında öğrencilerin bilişsel öğrenme düzeylerini de değerlendirebilmek adına, Hz. Muhammed’in zor durumlar karşısında nasıl davrandığı sorusu yöneltmiştir. Görüşme yapılan öğrenciler üzerinden bu konuda elde edilen bulgular Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26. *H. Muhammed Zor Bir Durumla Karşılaştığı Zaman Ne Yaptı?*

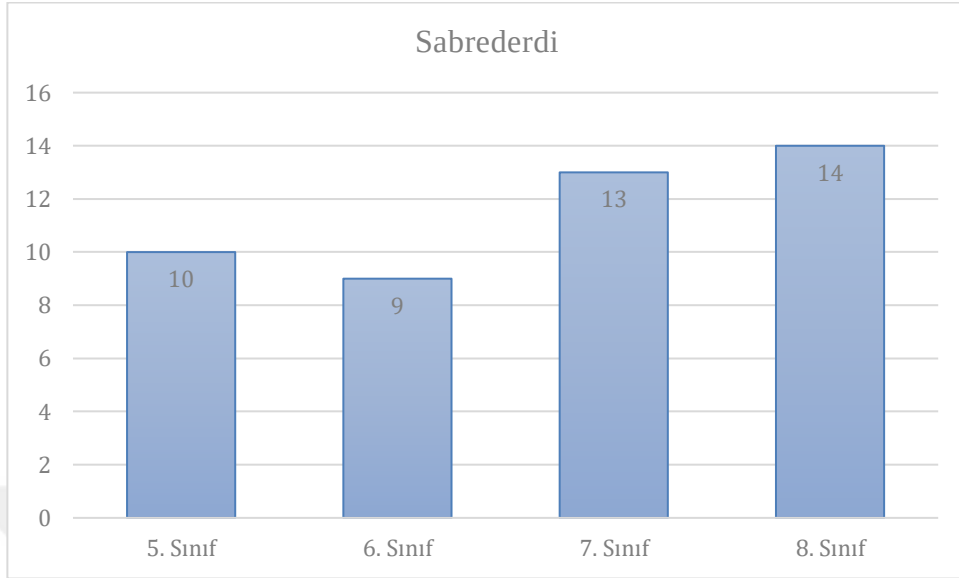
	5. Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Toplam
Sabrederdi.	10	9	13	14	46
Allah’a dua ederdi. Ondan yardım isterdi.	5	12	8	13	38
Sonucu Allah’a bırakır. (Tevekkül ederdi)	2	8	11	10	31
Korkuya kapılmazdı.	3	9	5	3	19
Doğru bildiğinden vazgeçmezdi.	-	4	-	2	6

H. Muhammed’in zor durumlar karşısında nasıl davrandığı sorulduğunda öğrencilerin vermiş oldukları cevapları, öğretim programında yer alan ünite konuları çerçevesinde değerlendirerek Tablo 26 oluşturulmuştur. Görüşmeye katılan öğrenciler vermiş oldukları ifadeler ile Hz. Muhammed’in doğumundan itibaren hayatının her sürecinde türlü zorluklarla karşı karşıya kaldığının ve bu zorluklar karşısında mücadelesini hiç bırakmadığının farkında olduklarını belirtmiştir. Ayrıca tarih boyunca bütün peygamberlerin çeşitli zorluklar çektiğini de ifade etmişlerdir.

Öğrenciler büyük çoğunlukla Hz. Muhammed’in hayatında karşılaştığı zorlukları açıklarken, onun babasız dünyaya gelmesini sonrasında annesini sonrasında ise onun bakımını üstlenen dedesi ve amcasının vefat etmesini örnek vermiştir. Ayrıca

¹¹⁰ Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.

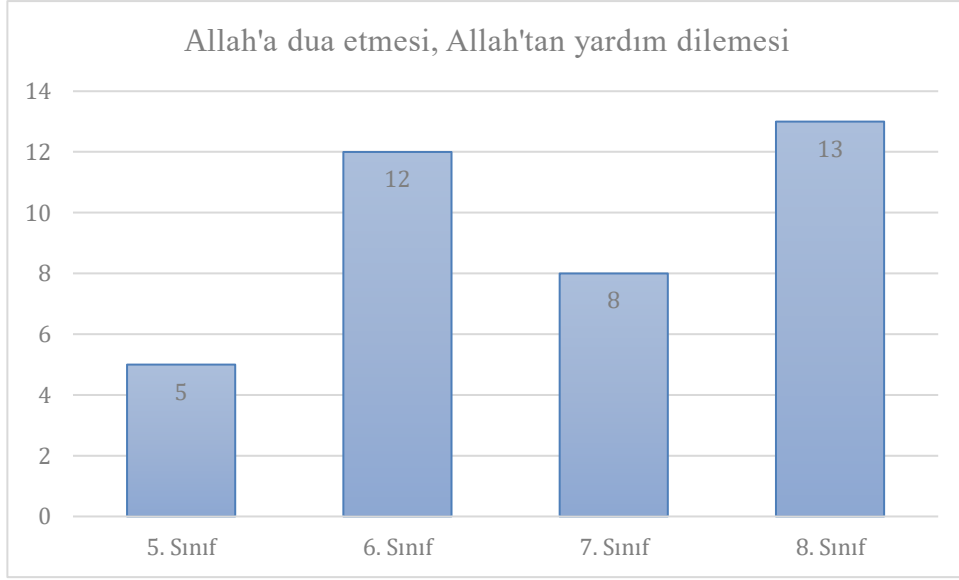
nübüvvetinden sonra müşriklerin Hz. Muhammed'e karşı tutum ve davranışlarından onlar yaptığı savaşlardan da örnekler verilmiştir.

Şekil 30. Sabrederdi

Hz. Muhammed'in zorluklar karşısında nasıl davrandığını sorduğumuz öğrencilerin büyük çoğunluğu, tabloda da görüldüğü üzere 5. sınıflardan 10, 6. sınıflardan 9, 7. sınıflardan 13, 8. sınıflardan 14 öğrenci kendilerine yöneltilen bu soruya Hz. Muhammed zorluklar karşısında her zaman sabırlı davranırdı şeklinde cevaplar vermiştir.

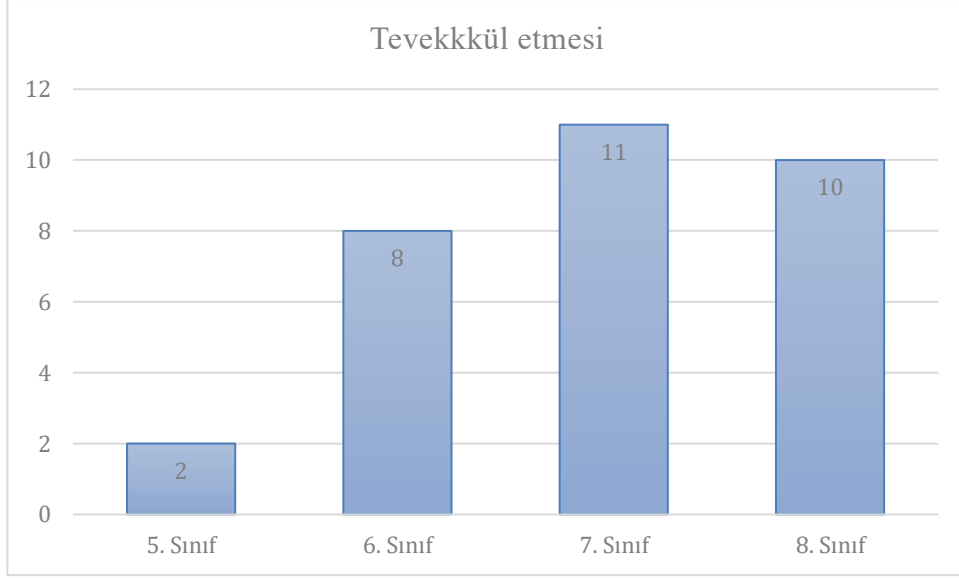
Bu soruya sabrederdi cevabını veren öğrencilerin tamamı Hz. Muhammed'in sabrını farklı bir özelliği ile bütünleştirerek ifade etmiştir. Şöyle ki; Hz. Muhammed babasız dünyaya geldiğini sonrasında ise sevdiklerini tek tek kaybettiğini fakat isyan etmeyip sabrettiğini ifade eden öğrenciler bu durumu Allah'a olan güveninin bir sonucu olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde Hz. Muhammed İslamiyet'in ilk yıllarında müşriklerden çokça baskı ve eziyet gördüğünü fakat bu eziyetlere sabrettiğini ifade eden öğrenciler ise O'nun sabrını kararlılığının bir gereği olduğunu vurgulamış yılmadan davasını sürdürme ilkesi ile ilişkilendirmişlerdir.

Şekil 31. Allah’a dua etmesi, Allah’tan yardım dilemesi

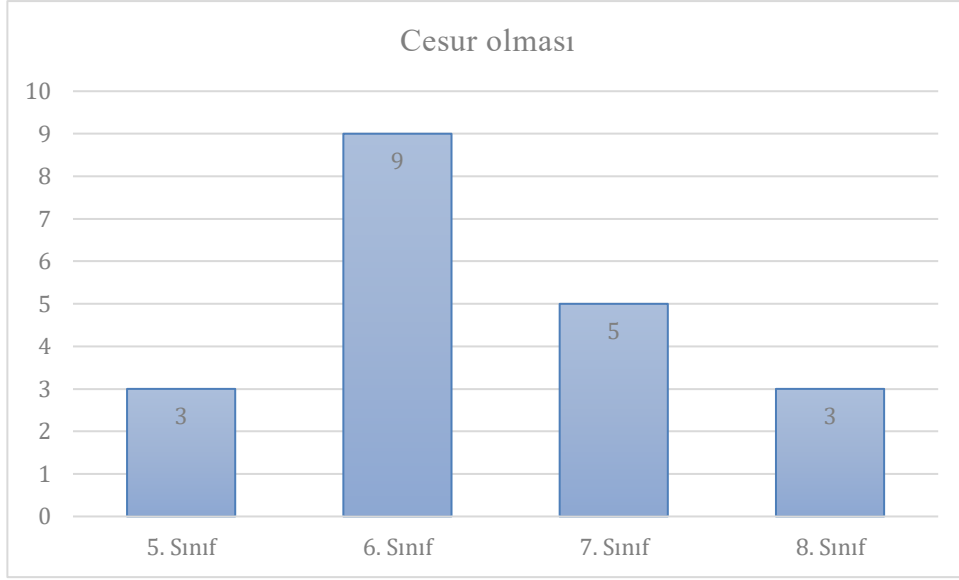
Karşılaştığı zorluklar karşısında peygamberimizin yaptığı davranışların neler olduğunu sorduğumuz soruya sıklıkla verilen cevapların ikincisi ise, Allah’a dua etmesi olmuştur. Toplamda 38 öğrenci Hz. Muhammed’in karşılaştığı zor durumlarda Allah’a dua ettiğini belirtmiştir. Allah’a dua ettiğini belirterek cevap veren öğrencilerin çoğu 6. ve 8. sınıf öğrencileridir. 5. sınıf öğrencisi Ö11 “*Bir sıkıntımız olduğu zaman bunu giderecek tek varlık Allah’tır. Peygamberimiz bunu en iyi bilen insandı. Sıkıntılı zamanlarımızda Allah’a dua etmemiz gerektiğini hem bize söylemiş hem de kendisi sıkıntılı zamanlarında Allah’a dua etmiştir.*” şeklindeki cümlesiyle düşüncesini ifade etmiştir.

Öğrenciler genellikle zor durumlarda Hz. Muhammed’in yapmış olduğu duaları Allah’tan yardım istemesi Allah’ın kudretine güvenmesi şeklinde açıklamıştır. Bunun yanı sıra 8. sınıf öğrencisi Ö57 “*Peygamberimiz İslam dinini anlatmak için Taif şehrine gitmişti. Fakat orada taşlanmıştı. O’na zarar verip taşılayan insanlara ise merhamet etmiş ve onlar için Allah’a dua etmiştir. Peygamberimiz zor durumlarda sadece kendi için değil insanlar için de Allah’a dua ederdi.*” şeklindeki ifadesiyle Hz. Muhammed’in yapmış olduğu duaları sadece kendisi için olmadığını, yaşadığı zor durumlara sebep olan insanların iyiliği içinde dua ettiğini dile getirmiştir.

Şekil 32. Tevekkül etmesi

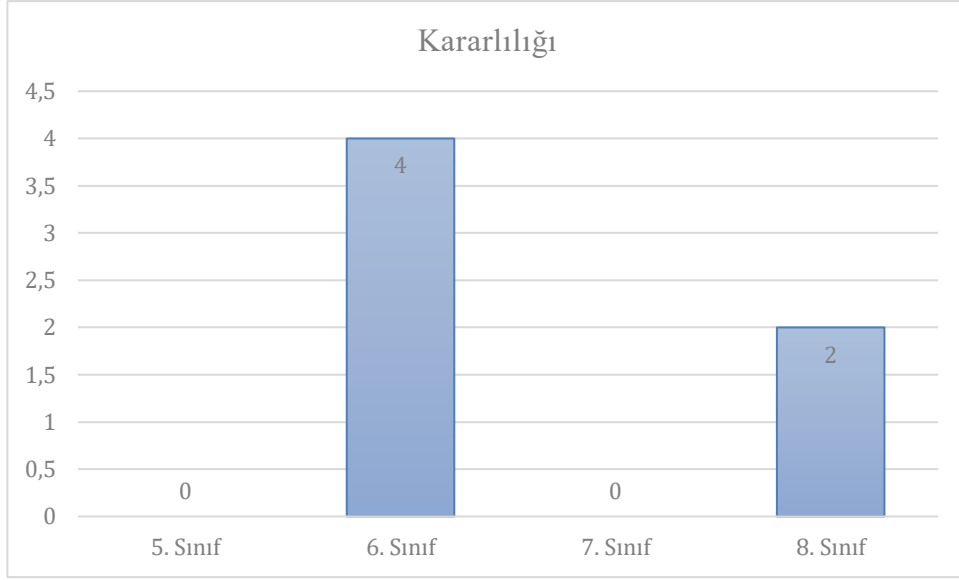
31 öğrencinin Hz. Muhammed'in tevekkülüne atıfta bulunarak bu soruyu cevaplandırmıştır. Cevaplarında tevekkülü en az dile getiren 5. sınıflardır. 5. sınıflardan sadece 2 öğrenci 6. sınıflardan 8, 7. sınıflardan 11, 8. sınıflardan ise 10 öğrenci zor durumlarda Hz. Muhammed'in tevekkül ettiğini dile getirmiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö41 *"Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret ederken müşrikler peşlerinde olduğu için Hz. Ebubekir ile bir mağaraya saklanmıştı. Hz. Ebubekir biraz korkuyordu. Onun korktuğunu gören Efendimiz, üzülme, Allah bizimle beraberdir demiştir."* diyerek zor durumda Hz. Muhammed'in Allah'a güvenip tevekkülde bulunduğunu belirtmiştir. Yine aynı şekilde 8. sınıf öğrencisi Ö60 *"Hz. Muhammed bir savaştan dönerken sahabeler dinlenmek için ağaçların altına uzanmıştı. Peygamberimiz de bir ağacın altında dinleniyordu. Fırsat kollayan bir müşrik Peygamberimizi tek başına ve silahsız görünce bir kılıç ile önünde dikilmiş ve şimdi seni benden kim koruyacak demişti, Peygamberimiz ise Allah koruyacak diyerek cevap vermişti. Peygamberimiz her zaman Allah'a güvenirdi ona tevekkül ederdi."* ifadeleriyle Hz. Muhammed'in en zor anlarda dahi Allah'a güvenip Allah'a sığındığını söyleyip buna dair örnekler vermiştir.

Şekil 33. Cesur olması

Hiz. Muhammed'in cesaretine vurgu yaparak soruyu cevaplayan 19 öğrenci bulunmaktadır. Hiz. Muhammed'in zor durumlarda korkuya kapılmadığını, cesaretli davrandığını en fazla 9 öğrenci ile 6. sınıflar dile getirmiştir. 7. sınıflardan 5, 5. ve 8. sınıflardan 3'er öğrenci de Hiz. Muhammed'in korkuya kapılmadan cesur davrandığını ifade etmiştir.

Peygamberimizin hayatında karşılaştığı zorlukları düşünen öğrencilerin akıllarına en çok gelen olaylardan biri de savaşlardır. Hiz. Muhammed'in katıldığı savaşlarda göstermiş olduğu cesur davranışlar bu sorunun cevabı olarak öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Savaşlar dışında Hiz. Muhammed'in özellikle müşriklerle mücadelesinden de öğrenciler örnekler vermiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö21 "Müşrikler bir gün Hiz. Muhammed hakkında kötü planlar yaparken kızı Hiz. Fatıma bunu duymuş ve korkuyla babasının yanına gidip anlatmış. Hiz. Muhammed ise hiç korkmadan o müşriklerin yanına gitmiştir." diyerek Hiz. Muhammed'in cesaretine vurgu yapmıştır. 8. sınıf öğrencisi Ö53 ise Hiz. Muhammed'in her fırsatta müşriklerle mücadele ettiğini asla korkuya kapılmadığını dile getirip, "Peygamberimizi bir grup putperest çevirip 'Putlarımızı inkâr eden sen misin?' diye sormuşlardır. Niyetlerinin kötü olduğunu anlarsa bile peygamberimiz korkmadan evet benim diye cevap vermiştir." diyerek söylediklerini örneklendirmiştir.

Şekil 34. Kararlılığı

Hız. Muhammed'in karşılaştığı zorluklar ne olursa olsun pes ederek amacından vazgeçmediğini dile getiren toplam 6 öğrenci olmuştur. Bu öğrencilerin 4 tanesi 6. sınıf öğrencisi iken 2 tanesi ise 8. sınıf öğrencisidir. Bu konuda 8.sınıflardan Ö60 "*Müşrikler Peygamberimize çok zulmediyordu, amcası Ebu Talip O'nu koruyordu fakat bir keresinde Hız. Muhammed'e zarar gelmesinden korktuğu için davasından vazgeçmesini söyledi. Peygamberimiz de asla davasından vazgeçmeyeceğini şu sözleri ile belirtti. 'Ey Amcacığım... Bir elime güneşi bir elime ayı verseler yine de davamdan vazgeçmem.'*" diyerek Hız. Muhammed'in kararlılığına örnek vermiştir. 6. sınıf öğrencisi Ö19 ise, ders kitabında da anlatılan şu kıssa ile soruyu yanıtlamıştır. "*Hız. Muhammed Bedir savaşı yapılacağı zaman savaşın nasıl yapılacağı konusunda sahabeleri ile fikir alışverişi yapmıştır. Çoğunluğa uyarak meydan savaşı yapmaya karar vermişti. Daha sonra zırhını giydi fakat sahabenin çoğu düşmanın çokluğunu ve durumu iyice görünce fikir değiştirdi ve savunma savaşı yapılmasını istedi. Hız. Muhammed ise korkuya kapılıp kararından dönmedi, hatta hiçbir peygamber zırhını giydikten sonra savaşmadan onu çıkarması doğru olmaz diyerek korkusuzca savaştı.*".

Görüşmeye katılan öğrenciler büyük çoğunlukla Hız. Muhammed'in sabırlı davranmasını, Allah'a dua etmesini, işlerin sonucunu Allah'a bırakmasını, cesaretini ve kararlılığını dile getirirken, bunlarının sebebinin Allah'a duyduğu güven olduğunu da ifade etmişlerdir.

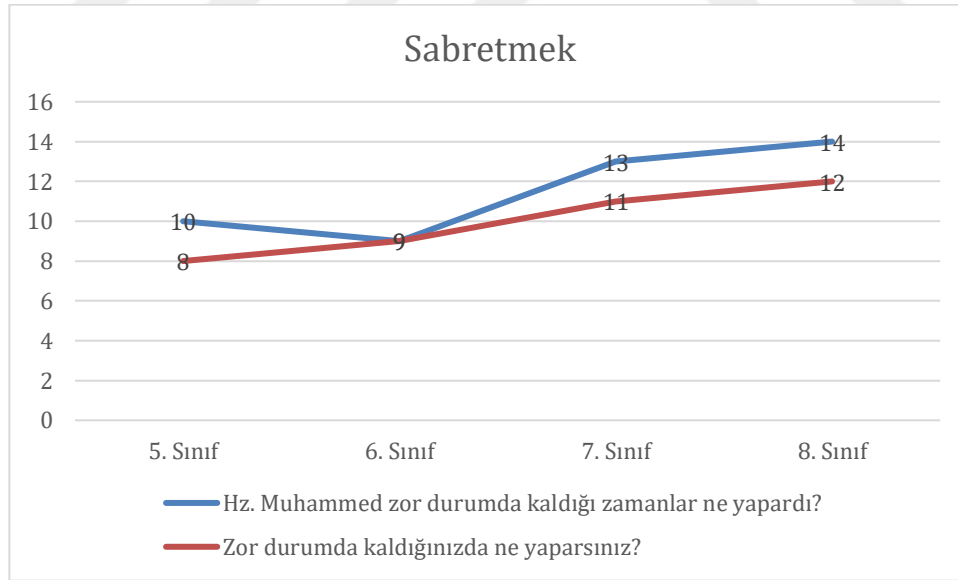
Peygamberimizin Allah'a olan güveni, sabrı, kararlılığı, cesareti ve ona yaptığı dualar ile tevekkülü konularının öğrenciler üzerindeki düşüncelerini değerlendirebilmek

amacıyla aynı mantıkla hareket ederek öğrencilere kendilerinin zor durumda kaldıklarında nasıl davrandıkları sorusunu sorduk. Bu soru ile elde edilen bulgular ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 27. *Zor bir Durumla Karşılaştığında Nasıl Davranıyorsun?*

	5. SINIF	6.SINIF	7.SNIF	8.SINIF	TOPLAM
Sabırlı davranıyorum	8	9	11	12	40
Allah’a dua ediyorum.	5	7	9	6	27
Çözüm arıyorum.	7	-	4	3	14
Üzülüyorum, ağlıyorum, korkuyorum	6	-	2	-	8
Strese giriyorum, sinirli, gergin ve kırıcı olabiliyorum.	-	-	1	1	2
Mücadele ediyorum	-	-	-	1	1

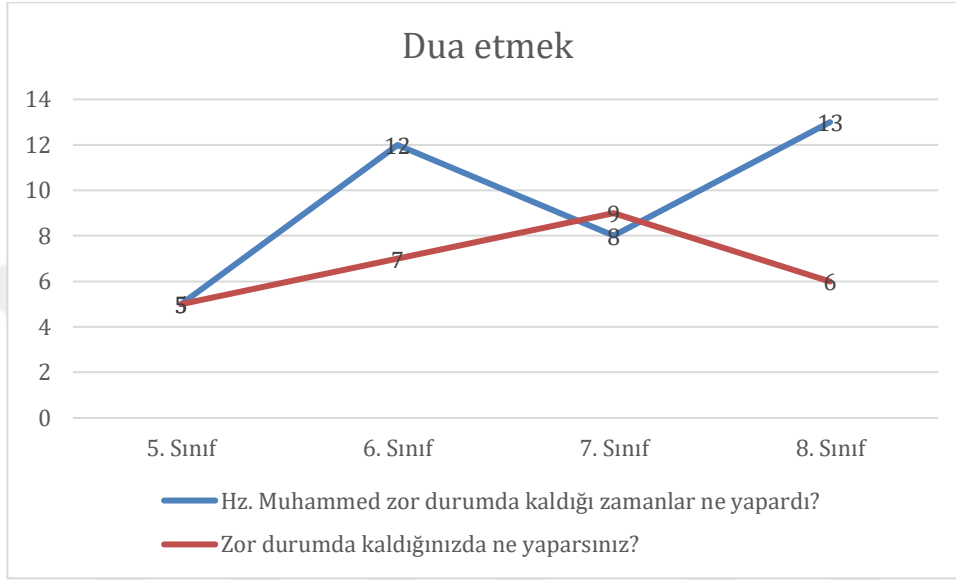
Görüşmeye katılan öğrencilerin, zor durumda karşılaştığınızda nasıl davranıyorsunuz sorusuna vermiş oldukları cevaplar tabloda yer alan 6 başlık altında gruplandırılmıştır.

Şekil 35. Sabretmek

H. Muhammed’in zor durumlarda sabırlı davrandığını hatırlayan 46 öğrenci olmasına rağmen zor durumlarda sabrettiğini ifade eden 40 öğrenci olmuştur. 5. 7. ve 8. sınıflardan ikişer öğrenci H. Muhammed’in sabrına örnekler vermiş fakat kendi hayatlarında sabırlı olmaya çalıştıklarına dair bir ifade kullanmamışlardır. Sabırlı

davrandığını ifade eden öğrenciler ise, musibetlere sabretmenin zor olduğunu fakat sonrasında güzel olacağını söylemiş ve bu konudaki sabır acıdır fakat meyvesi tatlıdır, sabreden derviş muradına erermiş gibi sabırla alakalı bazı atasözü ve özdeyişleri dile getirerek soruyu cevaplandırmışlardır. 8. sınıf öğrencisi Ö59 “İçimden Ya Sabır! zikrini çekerek sabırlı olmaya çalışırım.” diyerek zor durumlarda sabırlı olmaya çalıştığını dile getirmiştir.

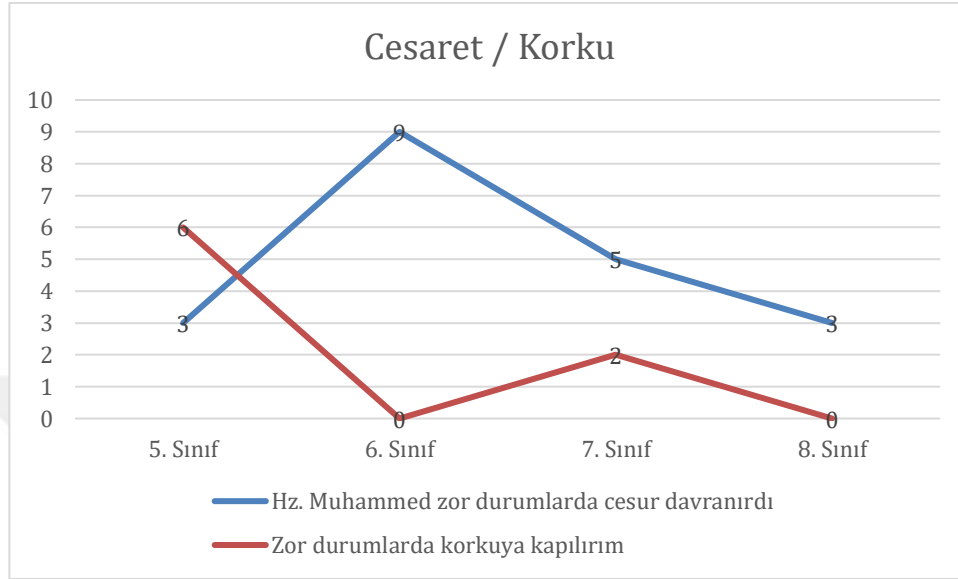

Şekil 36. Dua etmek

Bu soruya en sık verilen cevaplardan ikincisi ise dua etmektir. Zor durumlarda duaya başvurduğunu ifade eden toplam 27 öğrenci vardır. Bu öğrencilerin 5 tanesi 5. sınıf, 7 tanesi 6. sınıf, 9 tanesi 7.sınıf ve 6 tanesi de 8. sınıf öğrencileridir. Zor durumlarda Hz. Muhammed’in dua ettiğini hatırlayarak ifade eden 38 öğrencinin 9 öğrenci zor durumda dua ettiklerini belirten ifadeler kullanmamıştır.

8. sınıf öğrencisi Ö55 “Genellikle dua ederim, çünkü genellikle karşılaştığım zorluklar beni aşan şeyler oluyor elimden de bir şey gelmeyince tek çarem dua etmek oluyor.” diyerek zor durumlarda Allah’tan yardım istediğini ifade etmiştir. Aynı şekilde 7. sınıf öğrencisi Ö39 “Kendim mücadele ederim, başaramıyorsa büyüklerimden de yardım isterim, yine yapamıyorsa Allah’a havale ederim ve ondan başarabilmek için yardım isterim.” şeklindeki ifadesiyle elinden gelmeyen bir durum olduğunda Allah’tan yardım dilemek için dua ettiğini ifade etmiştir. Dua ederim cevabı veren öğrencilerin çoğu ise genellikle başa çıkamadıkları durumlarda Allah’a dua ederek ondan yardım talep ettiklerini ifade eden cümlelerle bu soruyu yanıtlamışlardır.

Görüşme yapılan öğrencilerin 14 tanesi, zor durumlardan kurtulmak için çözüm arayışına girdiklerini ifade etmiştir. 8. sınıf öğrencisi Ö46 “Zorluklarla karşılaştığım zaman neden bu durumun başıma geldiğini anlamaya çalışırım ve çözebilmek için neler yapacağımı düşünürüm.” diyerek soruyu yanıtlamıştır.

Şekil 37. Cesaret/korku

Toplam 19 öğrenci bir önceki soruda Hz. Muhammed’in zor durumda cesaretli olduğunu belirten cevaplar vermiştir. Kendilerinin zor durumlarda nasıl davrandığını sordüğümüz bu soru için soruda 5. sınıflardan 6, 7. sınıflardan 2 öğrenci, toplam 8 öğrenci korkuya kapıldıklarını, üzülp ağladıklarını ifade ederek soruyu cevaplamışlardır. 5. sınıf öğrencisi Ö1 “Başa çıkamadığım durumlarda içimde garip ve korkutucu bir his olur” şeklindeki ifadesi ile zor durumlar karşısında korkuya kapıldığını belirtmiştir. Yine 5. sınıf öğrencisi Ö12 “Zorlandığım bir durum olunca genelde odamdan çıkmak istemem çünkü korkarım.” diyerek kendi hislerini dile getirmiştir. 7. sınıf öğrencisi Ö33 ise “Bazı dersler beni zorluyor, sınavlarda başarısız olunca da ağlıyorum.” diyerek zorlandığı durumlarda ağlayarak tepki verdiğini dile getirmiştir.

2 öğrenci üstesinden gelemeyeceklerini düşündükleri bir durumla karşılaştıkları zaman stresli gergin ve kırıncı olabilecekleri hakkında ifadeler vermiştir. 7. sınıflardan Ö44 “Zor anlarda sinirli ve gergin olurum ve bu durumlarda karşılaştığım insanları üzecek davranışlar sergileyebilirim. Bu yüzden yalnız kalmak isterim”, 8. sınıflardan Ö48 ise “Sıkıntılı zamanlarımda sıkıntılarımla başkalarıyla paylaşarak onları da üzmemi istemediğim için ne yaşarsam yaşayayım tek başıma mücadele etmeye çalışırım bu da beni strese sokar.” şeklinde soruyu cevaplamıştır.

Şekil 38. Kararlılığı/mücadelesi

Zorluklara karşı gelme noktasında Hz. Muhammed'in pes etmeden gayret gösterdiğini belirten 6 öğrenci varken, 8. sınıf öğrencisi Ö56 "*Zorluklarla mücadele ederken pes etmem. Haklıysam haklı olduğumu kanıtlayana kadar çabalarım. Hak yemedi olayı çözmeye çalışırım*" ifadesiyle zorluklar karşısında mücadele ettiğini belirten tek öğrenci olmuştur.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Üstün yeteneklerle donatılarak yaratılmış olan insanoğlu başıboş bırakılmamıştır. Yüce Allah insana doğru olanı gösterebilmek için onunla iletişim kurmuştur. Allah ile insan arasında vahiy yolu ile kurulan bu iletişimin mihenk taşları da peygamberlerdir. Peygamberler tebliğ vazifelerinin yanı sıra yüksek şahsiyetleri ve sosyal ilişkileri ile insanlara örnek olma misyonuna sahiptirler. Hz. Peygamberi en güzel şekilde bizlere tanıtan Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette buna atıfta bulunulmuştur. İnanan insanın vazifesi ise kendisine sunulan en güzel örneği en iyi şekilde tanımak ve anlamaktır. Günümüzde, Peygamberin örnekliği konusu Hz. Muhammed'i tanıtmayı ve hayatını öğretmeyi amaçlayan "Peygamberimizin Hayatı" dersinde de yer almıştır. Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında son peygamber Hz. Muhammed'i tanımak, gönderiliş amacını en güzel şekilde kavramak ve insanlığa tanıtmak için öncelikle onun örnek alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Eğitimde hedef; öğrenciye bilgi, beceri, tutum, davranış gibi istendik özellikler katabilmektir.¹¹¹ Bu hedefler öğretim programlarının omurgalarını oluşturur. Hedefler uzak, genel ve özel şeklinde kendi içinde sınıflandırılmıştır. Eğitimde özel hedefler öğrencinin bilgi edinme sürecini ve bilgilerin nasıl davranışa dönüşeceğini üzerine yoğunlaştırır.¹¹² Özel hedeflerin öğretim programlarında ifade ediliş biçimi ise kazanımlardır. Bu özel hedefler yani kazanımlar ise, bilişsel duyuşsal ve psiko-motor alanlara bağlı olarak belirlenir.¹¹³

Bilişsel alan, öğrenmede bilgi basamağı, öğrenilen içeriğin ve düşüncelerin fark edilmesi ve geri çağırılması için ilgili öğrenme içeriğini ve davranışların hatırlanması sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte değerlendirdiğimiz düzey ise; bilgiyi hatırlama, farkındalık, kabiliyet ve entelektüel yeterlilikleri geliştirmektir.¹¹⁴ Bilişsel alan, program

¹¹¹ Veysel Sönmez, Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, 9. Baskı (Ankara: Anı Yayınları, 2001), 21

¹¹² Nurettin Fidan ve Münire Erden, *Eğitime Giriş* (Ankara: Alkım Yayınları, 1998), 8.

¹¹³ Çakmak, *Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz*, 123.

¹¹⁴ Latif Beyreli, Hülya Sönmez, "Bloom Taksonomisi ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi ile ilgili Türkiye'de Yapılan Çalışmaların Odaklandığı Araştırma Konuları" *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5/2 (Haziran, 2017), 215.

geliştirme ve uygulama sürecinde özellikle bilme, hatırlama, anlama ve değerlendirme gibi zihinsel süreçleri vurgulamaktadır.¹¹⁵

Duyuşsal alan; yönelimlerin, tutumların ve değerlerin farklılaşımı, yaşantı sürecine uyum göstermesi ve değer olarak özümseme durumunun geliştirilmesini kapsamaktadır.¹¹⁶ Duygusal açıdan baskın sayılan sevgi, korku, nefret, ilgi, tutum ve güdülenmişlik gibi yönlerin olduğu alandır.¹¹⁷

Psiko-motor alan diğer bir ifade ediliş şekli olan devinişsel alan ise, öğrenilen konu hakkında davranışta bulunma eğilimini içeren alandır. Psiko-motor alana hitap eden kazanımların öğretim programında yer almadığı tespit edilmiştir.¹¹⁸

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında, öğrenme alanları belirlenirken ilgili dersin bilgi, beceri, ahlaki tutum ve değer kazandırıcı nitelikleri göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre; Ana Hatlarıyla Peygamberimizin Hayatı, Sosyal Hayatta Peygamberimiz, Peygamberimizin Nebevi Yönü, Peygamberimizin Örnekliği, Peygamberimizin Ashabı, Kültür ve Medeniyetimizde Peygamberimiz şeklinde öğrenme alanları oluşturulmuştur. Her öğrenme alanına ait farklı üniteler belirlenmiştir

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programı incelendiğinde, öğrenciler üzerinde davranış bilinci oluşturma hedeflendiği tespit edilmiştir. Buna rağmen programda yer alan ünite ve kazanımların davranışsal boyuta hitap etmediği çoğunun bilişsel boyutta bir kısmının ise duyuşsal boyutta olduğu tespit edilmiştir. Kaymakcan vd. (2013) tarafından 2012-2017 yılları arasında okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı üzerinde yapılan bir incelemede kazanımların davranışsal boyuta hitap etmemesinin önemli bir eksiklik olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁹

2018 yılında yenilenerek yürürlüğe sokulan yeni öğretim programında ise kazanımlar hakkında eleştirilen bu durumun aynen devam ettiği görülmektedir. Bilişsel ve duyuşsal boyuttaki kazanımlar Hz. Muhammed'in kişilik özelliklerini ve yaşadıklarını

¹¹⁵ Burak Durmuş, "4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bloom ve Revize Edilmiş Bloom Taksonomilerine Göre Değerlendirilmesi", *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, (2017), 45.

¹¹⁶ Beyreli ve Sönmez, *Bloom Taksonomisi ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi ile ilgili Türkiye'de Yapılan Çalışmaların Odaklandığı Araştırma Konuları*, 215.

¹¹⁷ Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 96.

¹¹⁸ Çakmak, *Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz*, 127-132.

¹¹⁹ Kaymakcan vd., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, 38.

öğrenmek için yeterli olsa da O'nu örnek almak davranışsal boyuttaki kazanımlarla mümkün olacaktır. Hz. Peygamber'in hayatı eğitiminde salt bilgi aktarımı yeterli değildir. Örnekliğinin benimsenmesi için Hz. Muhammed'in bir rol model olarak öğrencilere sunulması gerekir. Çünkü insanoğlu öğrenme hayatına bebeklik döneminden itibaren taklit ederek başlar. Taklit etme güdüsü çocukluk dönemi ve sonrasında model alma yoluyla öğrenme diye adlandırılan bir çerçevede insan hayatında öğrenme paydasının önemli bir kısmını oluşturur. Yeryüzünde herhangi bir zamanda ve mekânda yaşayan hangi çocuğa bakılırsa bakılsın, sosyal öğrenmelerinin taklide dayalı olduğu gözlemlenmektedir. Sözen (2018)'e göre çocuklar için bu bağlamda dikkat çekici en belirgin özellik, çok iyi gözlem yapmaları olmaktadır.¹²⁰ Bu yüzden eğitimcilere düşen görev, çocukların gözlem yeteneklerinden olumlu yönde istifade edebilmek ve onlar için en güzel örnek olan Hz. Muhammed'i en doğru şekilde anlatabilmektir.

Günümüzde insan ile peygamber arasındaki bağı zedeleyen ve peygamberi model almayı zorlaştıran en büyük engel algıdır. Hz. Muhammed'in örnek alınmasını engelleyen ve onun Peygamberlik misyonunu göz ardı ederek Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile çelişen iki farklı peygamber algısı vardır. Bunlardan biri, peygamberin beşerî yönünü göz ardı eden 'Aşırı Yüceltmeci Peygamber Algısı' diğeri ise 'İndirgemeci Peygamber Algısıdır'.¹²¹

Tarih boyunca peygamberi inkâr edenlerin arkalarına sığındığı en büyük bahane, peygamberin neden insanüstü bir varlık olmadığıdır. Allah'ın kendisine elçi olarak, muhatap tuttuğunun cinsinden bir cins görevlendirmesi her dönemde eleştiri konusu olmuştur. Kur'an-ı Kerim müşriklerin bu tutumlarını çeşitli ayetler ile bize bildirmektedir.¹²² Hatta müşrikler, peygamberi inkarda sundukları bu bahane ile kendisini peygamber seçtiğini söyleyerek Allah'a iftira attığı gerekçesiyle Hz. Muhammed'i müfteri olarak nitelendirmişlerdir.¹²³ Oysaki peygamberler yalnızca ayetlerin tebliğcisi değil uygulayıcısı olmakla görevlendirilmişlerdir.¹²⁴ Onların bize örnekliği, ayetleri nakış nakış hayatlarına işlemeleri ile alakalıdır. Yüce Allah en güzel örnek olarak nitelendirdiği Resulünün bizler tarafından model alınması gerektiğini de bildirmektedir.¹²⁵ Dolayısıyla inanan bir insan için Hz. Muhammed'i örnek almak ayrıca dini bir zorunluluktur. Şayet peygamberler

¹²⁰ Hasan Sözen, "Peygamberimizin Hayatı Dersinde Hz. Muhammed'in Örnek Kişiliğinin Model Alma Yoluyla Öğretimi", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8 (Aralık 2018), 102.

¹²¹ Yanmaz, *MEB İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru*, 41-47.

¹²² el-Furkân 25/7-8, el-Enbiyâ 21/7-8.

¹²³ el-Enfâl 8/101.

¹²⁴ el-Cuma 62/2.

¹²⁵ el-Ahzâp 33/21.

eleştirilerin hedeflerinde olduğu gibi insanüstü varlıklar olsaydı bu emre muhatap olmak insanlar için oldukça zorlayıcı olurdu.

Yıldırım (2011)'e göre sosyal-bilişsel öğrenme kuramı olarak ifade edilen öğrenme kuramında da model alınan bireyin özellikleri model alan kişinin özellikleri ile ne kadar benzerlik gösteriyorsa, modelin gözlemci tarafından benimsenmesi, tutum ve davranışlarının örnek alınması, sonrasında benzer özellikleri sergilemesi o kadar kolay olur. ¹²⁶ Allah insana cinsinden bir peygamber göndererek, sunduğu en güzel örneği uygulanabilir kılmıştır. Tarihsel süreçte peygambere duyulan yoğun sevgi ve saygı zaman zaman peygamberin beşerî yönüne gölge düşürecek söylem ve zanlar doğurmuştur. Peygamberin hayatını öğrenme ve öğretme noktasında verilen çeşitli eserlerde ortaya konan aşırı yüceltmeci ifadeler, zihinlerde kısmen insanüstü nebi algısı oluşturmıştır. Sarıçam (2004) tarafından yapılan bir çalışmada halkın Hz. Muhammed'i tanımaya ve sevmesine katkı sağlayan bazı edebi eserlerin, uydurma hadis kitaplarında dahi olmayan ayrıca Kur'an-ı Kerim'in temel prensiplerine ve Hz. Muhammed'in sahih sünnetine aykırı rivayetlerin varlığının ¹²⁷ olduğu durumlar tespit edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada Bayburt ilinde bulunan Şehitler İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilerin “Peygamberimizin Hayatı” dersine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemlerinden Betimsel analiz tekniğiyle öğrencilerden görüşme formları aracılığıyla veriler toplanmıştır. Verilerin analizinden sonra ulaşılan bulgulara göre belirli değerlendirmeler yapılmıştır. Aşağıda bu bulgular sonrasında ortaya çıkan 4 ana tema, 5 alt temanın tartışılması yapılacaktır.

Tartışma

Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeyine İlişkin Tartışma

Hazırbulunuşluk, eğitim sürecinde önemli bir durumdur. Eğitimde davranış değişikliğinin meydana gelmesinde öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyleri önem arz etmektedir. Hazırbulunuşluk düzeyi yüksek olan öğrenciler konuları daha çabuk kavrayarak yorum yapabilecek duruma gelmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmada öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin tespit edilmesi için yapılan görüşmelerde, öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunlukla mevcut

¹²⁶ İbrahim Yıldırım, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2011), 472.

¹²⁷ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004), 14-15.

dini bilgilerini tatil zamanlarında dini eğitim veren kurumlardan edinmiş oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler içeren çocuk şarkılarının da öğrencilerin öğrenmesi ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığı noktasında etkili bir rol üstlendiği gözlemlenmiştir. Hz. Peygamber Yüce Allah tarafından insanlara üsve-i hasene olarak takdim edilmiştir.¹²⁸ Bunun da ötesinde, yaratıcının sevgisinin kazanılması da yine Peygamberden geçmektedir.¹²⁹ Bu bağlamda öğrencilerin hazırbuluşluk düzeyleri önemli bir veri oluşturmaktadır. Çalışmamızda, öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgileri ders dışında, aile ve sosyal çevrelerinden ziyade yaz kuran kurslarından edindikleri tespit edilmiştir. Bu durumda özellikle imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin farkındalık düzeylerinin oluşmasında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen yaygın din eğitimi faaliyetlerinin önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Ders Dışı Öğrenme Kaynaklarına İlişkin Tartışma

Görüşmeye katılan öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatını, Peygamberimizin Hayatı dersinde kullanılan kaynaklar dışında farklı bir kaynaktan öğrenme düzeylerini tespit etmeye yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğu Hz. Muhammed'in hayatını ders kitaplarının dışında, daha çok hikâye formatında küçük hacimli kitaplardan öğrendikleri görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin yaşları itibarıyla akademik itaplardan ziyade bu tip eserleri okumaları normaldir. Apak (2010)'ta Peygamberimizin hayatını anlatan bu tip küçük hacimli eserlerin, ayetler çerçevesinde şekil alması gerektiğini ifade etmektedir. Bu şekilde hazırlanan kitaplar da Kur'an'ın tanıttığı peygamberi takdime imkân verecek ve nihayet Müslümanların ve tüm insanlığın zihninde sağlam ve güvenilir bir Kur'an peygamberi tasavvuruna ulaşma imkânı elde edilmiş olacaktır.¹³⁰

Ayrıca Peygamberimizin Hayatı dersinde Hz. Muhammed'in hayatına dair bir film izleyip izlemedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin tamamı ders ortamında bir filmi baştan sona izlemeseler bile anlatılan konu ile alakalı filmde kesitler izlediklerini söylemiştir. Öğrenciler "Çağrı" filmi gibi köklü bir filmi faydalı bulsalar dahi, seyrinin yorucu olması, çekim kalitesinin günümüz şartlarına kıyasla kötü olması, odaklanma sürelerini aşan bir uzunluğa sahip olması gibi sebeplerden dolayı izlemeyi tercih etmedikleri ortaya çıkmıştır.

¹²⁸ el-Ahzâb, 33/21.

¹²⁹ Âl-i İmrân, 3/31.

¹³⁰ Apak, *Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi*, 17.

Ayrıca, öğrencilerin çizgi filmleri yaşları itibariyle, Çağrı filmini popülerliği sebebiyle, Hz. Muhammed: Allah'ın Elçisi filmini kamuoyunda ses getiren yeni bir film olması sebebiyle bilip izledikleri fakat konu ile alakalı çekilmiş diğer film veya belgesellerden pek fazla haberdar olmadıkları da gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin ders dışındaki kaynaklardan Hz. Muhammed'in hayatını öğrenme düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcı öğrencilerin söylemlerinden çıkarımla bu yaş grubunda çizgi filmlerin seyrinin onlar için daha ilgi çekici olduğu görülmektedir.

Öğrencilerinin Peygamber Düşüncelerine İlişkin Tartışma

Öğrencilerin peygamberi daha iyi örnek alabilmeleri için O'nu koydukları konumun oldukça önemlidir. Bu konuda öğrencilerin Hz. Muhammed'i nerede konumlandıklarını gözlemleyebilmek için peygamberlerin özelliklerine dair bir soru grubu oluşturulmuştur. Bu soru grubundan elde ettiğimiz verilere göre öğrencilerin peygamber kavramını yüceltici anlayışa dayandırmadığı sonucunu elde edilmiştir. Fakat öğrencilerin genel anlamda Hz. Muhammed'e dair akıllarında en çok yer eden olayların da olağanüstülüklerle dayandığı gözlemlenmiştir.

Öğretim programının bütününde Hz. Muhammed'in beşerî ve nebevi yönlerinin ayrı ayrı farkındalığını oluşturacak konuların sıklıkla işlenmesi ve çoğunlukla Hz. Muhammed'in genel hatlarıyla yaşantısı ve karakter özellikleri üzerinde durulmasına rağmen öğrencilerin olağanüstülüklerle dayanan bir Peygamber düşüncesine sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Programda yer alan kazanımlar sayesinde öğrencilerin peygamberin beşerî ve nebevi yönlerinin farkında olmaları beklenmektedir. Görüşmeye katılan öğrenciler en çok Hz. Muhammed'in Ay'ı ortadan ikiye ayırması (İnşikāku'l Kamer) olayını etkileyici bulduklarını ifade etmiştir. İnşikaku'l kamer yani ayın iki parçaya bölünmesi tabiri Kur'an-ı Kerimde kıyametin yaklaştığını bildiren ayette geçmektedir.¹³¹ Bazı âlimlere göre ayet Mekke'de vuku bulmuş olan bir mucizeyi haber vermektedir.¹³² Ders kitaplarında ise hiçbir kademedede ilgili olay anlatılmamıştır. Yapılan görüşmelerde, öğrencilerin bu bilgiyi genellikle yakın çevresi ve yaz kuran kurslarından edindikleri görülmüştür.

Genel olarak mucize ve olağandışı sayılabilecek olaylar hakkında ise öğrencilerden farklı cevaplar gelmiştir. Örneğin; 8. sınıf öğrencisi Ö48 "*Hz. Muhammed süt anneye*

¹³¹ el-Kamer 54/1.

¹³² İnşikāku'l-Kamer, Erişim 11 Mayıs 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/insikakul-kamer>, 22.10.2021.

verildiği zaman uzunca bir müddet çölde gitmek zorunda kalmıştır. Fakat Yüce Allah daha bekken dahi bunalmaması için çöldeki seyahati boyunca O'nu gölgeleyecek bir bulut göndermiştir.” şeklinde bir cevap vermiştir. Ders kitapları incelendiğinde mevzu edilen olay hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Konu hakkında ders kitabında sadece binek hayvanı yorulduğu için yolculukta geride kalan ve şehre diğerlerinden sonra girebilen Sa'doğlları kabilesinden Halime adında bir hanımın, diğer hanımların erken davranması sebebi ile Mekke'de süt annelik yapabileceği tek çocuğun Hz. Muhammed olduğu, başlarda yetim olmasından dolayı Hz. Muhammed'i almaya çekindiği sonrasında ise çocuk almadan dönmektense Hz. Muhammed'i alıp dönmeye karar verdiği ve Hz. Muhammed'in Halime'nin yuvasına bolluk ve bereket getirdiğinden bahsedilmektedir.¹³³

Müfredatta yer verilmemesine rağmen, genellikle yakın çevre ve yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında verilen kurslarda öğrencilerin edindikleri olağanüstülüklerle dayanan bilgilerin daha etkileyici olduğu gözlemlenmiştir.

Öğrencilerin En Güzel Örnek Peygamberimiz Ünite Konularını Kavrama Düzeyine İlişkin Tartışma

Peygamberimizin Beşerî Özelliklerinin Kavranma Düzeyine İlişkin Tartışma

Hz. Muhammed'in müfredattaki kazanımlarda da çokça yer alan önemli özelliklerinden biri güvenilir olmasıdır. Hz. Muhammed'in güvenilir olması öğrenciler tarafından en çok ön plana çıkarılan özelliği olmuştur.

Ders kitaplarında farklı ünite ve konularda sıklıkla O'nun el-Emin olduğu üzerine durulmuş ve dürüst ve güvenilir kişiliğinden bahsedilmiştir. 5. sınıf müfredatında yer alan “Peygamberimizin Beşerî Özellikleri” konusunda O'nun şakalaşmayı sevdiğinden bahsedilmiş fakat şaka yapacak olsa bile doğruluktan ayrılmadığı vurgulanmıştır. Bu konu hakkında “*Ashab-ı kiram Resulullah Efendimize “Ya Resulallah! Sen de bize bazen şakalar yapıyorsun.” demişler, bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurmuştur: ‘Ben şakada olsa sadece doğruyu, hak ve hakikati söylerim.’*”¹³⁴ Hadis-i şerifine de bilgi notu olarak kitapta yer verilmiştir.

Konuşma adabına ilişkin bulgular incelendiğinde Peygamberimiz insanlarla konuşurken nelere dikkat ederdi sorusuna 5. sınıfların daha kapsamlı cevap verdiği

¹³³ Pınarbaşı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı, 20.

¹³⁴ Pınarbaşı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (5) Ders Kitabı, 110.

görülmektedir. Doğru Sözlü Olma alt temasına ilişkin bulgularda ise soruya yalan söylenebileceğini ifade eden öğrencilerin büyük çoğunluğu sevdiklerini korumak için, geçerli bir nedenimiz varsa, zor durumda kaldığımızda, baskı altındayken, karşımızdaki insanı üzmemek için ve iki kişinin arasını yapmak için gibi ifadeleri kullanarak bazı durumlarda yalan söylenebileceği vurgusuyla bu cevabı vermiştir. Hiçbir durumda yalan konuşulamaz cevabını veren öğrencilerin büyük çoğunluğu ise Peygamberimizin şaka dahi olsa yalan söylemediğini ifade eden hadis-i şerifini delil göstermiştir. Duyguları ifade etmesine ilişkin bulgularda ise Hz. Muhammed'in duygusal tepkiler verdiğini dile getiren öğrencilerin sayısı yaş faktörüne doğru orantılı şekilde artmaktadır.

Peygamberimizin Hayatında Temizliğin Önemi Kavrama Düzeyine İlişkin Tartışma

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programının 5. sınıf öğretim programında yer alan “Peygamberimizin Hayatında Temizlik” konusu ile öğrencilerden Peygamberimizin hayatında uyguladığı temizlik ilkelerini kendi hayatlarında uygulamaya istekli olmaları beklenmektedir. Peygamberimizin hayatında temizliğin yeri ve önemini anlatırken de Peygamberimizin temizlik anlayışının maddi (beden, çevre gibi) ve manevi (günahlardan, kötülüklerden kaçınma gibi) yönlerine vurgu yapılması istenmektedir. Bu bağlamda, katılımcı öğrencilere misvak kullanmanın mahiyetini kavrayıp kavramadıklarını anlayabilmek için misvak yerine diş fırçası kullanmak sünnet midir sorusu sorulmuştur. Bununla diş fırçalama ile Hz. Muhammed'in temizlik anlayışı arasında bir bağlantı kurup kuramadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Günümüzde diş fırçası kullanımının misvak kullanımı yerine geçmeyeceğini dile getiren öğrencilerin birçoğu diş fırçasının Hz. Muhammed'in kullanmadığı bir araç olması sebebiyle sünnet sayılamayacağını bildirmiş fakat ağız temizliğinin tavsiye edilen bir şey olduğunu, Müslüman kimsenin buna dikkat etmesi gerektiğini bu yüzden dişlerin fırçalanmasının dini açıdan bir gereklilik olduğunu da ifade etmişlerdir

Peygamberimizin Yeme İçme Adabını Kavrama Düzeyine İlişkin Tartışma

Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programına göre 6. sınıf öğretim programında yer alan yeme içme adabı konusu işlenirken nimete şükür, helal ve temiz gıdalarla beslenme, ölçülü beslenme, israftan kaçınma ve Peygamberimizin mütevazı sofraları tercih etmesi konularına değinilmesi gerektiği belirtilmiştir. Konu işlendikten

sonra öğrencilerden Hz. Muhammed'in yeme içme konusundaki ölçülerini açıklayabilmeleri hedeflenmiştir. Katılımcı öğrencilerden bazıları yemek yerken kötü söz söylemediğini, yemeği oturarak ve sağa sola yaslanmadan yediğini, yemek yerken çatal bıçak kullandığını, yemeği hazırlayana teşekkür ettiğini, büyükler başlamadan yemeğe başlamadığını da ifade etmiştir. İfade edilen bu davranışlar ise Hz. Muhammed'in yeme içme adabında nelere dikkat ettiğini sorduğumuz soruda ise hiçbir öğrenci tarafından belirtilmemiştir. Aynı zamanda öğrenciler yemeğe büyüklerini beklemeden başlamadıklarını, yemek yerken başkalarını rahatsız edecek söz ve davranışlardan kaçındıklarını, özellikle ortadan yenen yiyeceklerde sofradaki diğer insanların payına saygı gösterecek şekilde yediklerini, çatal bıçak kullanarak yemek yemeği tercih ettiklerini, sofraya kullarına uyduklarını ve sofrada bulunan diğer insanlara karşı saygılı ve anlayışlı davrandıklarını belirtmiştir. Öğrencilere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları sonucunda, Hz. Muhammed'in yeme içme adabını en çok uygulayan sınıf seviyesinin 6. sınıflar olduğu görülmektedir. Yeme içme adabı ile ilgili davranışları uygulama noktasında 5. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara oranlara daha eksik olduğu tespit edilmiştir. Yeme içme adabı ile alakalı 6. sınıf müfredatında yer alan kazanımlardan sadece bir tanesi 5.sınıf müfredatında Peygamberimizin hayatında temizlik konusunda işlenmiştir. Buna göre 5. sınıf öğrencileri genel olarak soruya konu hakkında hazırbulunuşluk düzeylerine göre cevap vermişlerdir. 5.sınıf öğrencileri bu soruya en fazla yeme içme adabında temizliğe göstermiş olduğu özeni hatırlayarak cevap vermiştir. Hz. Muhammed'in örnek davranışları Türk-İslam geleneğinde kalıplaşmış adab-ı muaşeret kurallarının yeme içme adabı kısmına da tesir etmiştir. Adab-ı muaşeretten sayılan bazı davranışların öğrenciler tarafından da benimsendiği görülmektedir.

Peygamberimizin Giyim-Kuşam Adabını Kavrama Düzeyine İlişkin Tartışma

Öğretim programında ise bu konuyu gören öğrencilerden Hz. Muhammed'in giyim kuşam ilkelerini uygulamaya istekli olmasının beklendiği belirtilmiş ve kazanım işlenirken, sadelik, temizlik, israf ve gösterişten kaçınma gibi hususları ön plana çıkararak moda kavramının olumsuz boyutlarına değinilmesi gerektiği bildirilmiş ve elde edilen bulgular incelendiğinde, Hz. Muhammed'in beyaz renk tercih etme sebebi için en çok temizlik, iyilik ve sadelik vurgusu yapıldığı görülmüştür. İslami ilkelere uygun giyindiğini ifade eden öğrencilerin tamamı kız öğrencilerdir. Soruyu yanıtlayan kız öğrenciler ise; kıyafetlerinde vücut hatlarını belli edecek şekilde dar giysiler giymeyi tercih etmediklerini,

dinin yasak ve emirleri doğrultusunda örtmeleri gereken yerleri örtecek kıyafetler tercih ettiklerini, tesettüre uygun şekilde giyinmeye çalıştıklarını belirtmiştir

Sünnet kelimesi ile ifade ettiğimiz davranışlar dahilinde Hz. Muhammed'in giyim kuşam konusundaki uygulamaları da yer almaktadır. Müslümanlar, Hz. Muhammed gibi yemeye, Hz. Muhammed gibi konuşmaya, Hz. Muhammed gibi giyinmeye özen göstermektedir. Hz. Muhammed'in tercih ettiği kıyafetleri giyinmek bugünün şartlarında, Dünya'nın dört bir yanında farklı coğrafyalarda farklı iklim şartlarında yaşayan Müslümanlar için ne kadar mümkündür? Bir Müslümandan Hz. Muhammed'in giyim kuşamda tercih ettiği kıyafetlerin şekli ve tarzından ziyade onları tercih etme nedenlerini bilip bu nedenler doğrultusunda kendi yaşantısını şekillendirmesi beklenmektedir.

Peygamberimizin Allah'a Teslimiyetini Kavrama Düzeyine İlişkin Tartışma

Peygamberin örnekliği öğrenme alanı dahilinde öğretim programında, Hz. Muhammed'in Allah ile ilişkisinden kişilik özelliklerine, toplumsal ilişkilerinden aile içi tutum ve davranışlarına kadar birçok konu yer almaktadır. Bu konular arasında Hz. Muhammed'in Allah'a güvenmesi, sabrı, kararlılığı, cesareti ve hayatında dua ve tevekkülün yeri de bulunmaktadır. Bahsi geçen konuların tamamı öğretim programında 6. sınıf programına dahil edilmiştir. Bu konuları öğrenen öğrencilerden, Peygamberimizin Allah'a güvenini ve sabrını örneklerle açıklamaları, kararlılığı ve cesaretini örnek olaylarla açıklamaları ve Peygamberimizin hayatında duanın yerini fark etmelerine dair kazanımlara sahip olmaları beklenmektedir. Görüşmeye katılan öğrenciler vermiş oldukları ifadeler ile Hz. Muhammed'in doğumundan itibaren hayatının her sürecinde türlü zorluklarla karşı karşıya kaldığının ve bu zorluklar karşısında mücadelesini hiç bırakmadığının farkında olduklarını belirtmiştir. Ayrıca tarih boyunca bütün peygamberlerin çeşitli zorluklar çektiğini de ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrenciler büyük çoğunlukla Hz. Muhammed'in sabırlı davranmasını, Allah'a dua etmesini, işlerin sonucunu Allah'a bırakmasını, cesaretini ve kararlılığını dile getirirken, bunlarının sebebinin Allah'a duyduğu güven olduğunu da ifade etmişlerdir. Peygamberimizin Allah'a olan güveni, sabrı, kararlılığı, cesareti ve ona yaptığı dualar ile tevekkülü konularının öğrenciler üzerindeki düşüncelerini değerlendirebilmek amacıyla aynı mantıkla hareket ederek öğrencilere kendilerinin zor durumda kaldıklarında nasıl davrandıkları sorusunu sorduk. Bu soru ile elde edilen bulgular ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Peygamberimizin zorluklarla mücadelesinde onun ulül azm peygamberlerden olması da önem arz etmektedir.

Zorluklara karşı mücadelesinde Allah’a olan teslimiyeti en önemli unsurlardan olmaktadır. Katılımcı öğrencilerde zor durumda kaldıklarında dua etmeleri konusunda genel olarak güçleri yetmediği zaman Allah’tan yardım dilediklerini belirtmişlerdir.

Öneriler

1. Araştırma eski adıyla Hz. Muhammed’in Hayatı, 2018 yılında yenilenen adı ile Peygamberimizin Hayatı dersinin uygulanmasının onuncu yılı olan 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bayburt il merkezinde imam hatip ortaokulu 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri üzerinden yapılan inceleme ve değerlendirmelerini içermektedir. Bu bağlamda benzer çalışmalar farklı şehirlerde ve eğitim kademelerinde yapılabilir.
2. Araştırma, Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programının öğrenme alanlarından biri olan ‘peygamberin örnekliliği’ öğrenme alanına dair her kademede bulunan ‘En Güzel Örnek Peygamberimiz’ üniteleri ile sınırlandırılmıştır. Benzer çalışmalar Peygamberimizin Hayatı dersine ait farklı üniteler için de gerçekleştirilebilir.
3. Hz. Muhammed’in Hayatı dersine ilişkin veli katılımının da olduğu çalışmalar yapılabilir.
4. Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin öğrencilerin başarısına olan etkisi incelenebilir.
5. Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin verimliliğinin artırılması için mevcut müfredatta ders saatleri artırılabilir.
6. Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin etkinlik ağırlıklı işlenerek, görseller ile desteklenmesi sağlanmalıdır.
7. Hz. Muhammed’in Hayatı dersine giren öğretmenlerin, öğrencilere kendisini ve dersi sevdirmesi, öğrencilerin onurunu kırılmasına neden olan davranışlar içinde bulunulmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun. *Şair Padişahlar*. Ankara: Nadir Kitap, 2001.
- Akgül, Şengül. *H. Muhammed'in Hayatı Öğretim Programının Amaçlarının ve İçeriğinin Alan Uzmanı Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Akyürek, Yakup. *VII. (XIII.) Yüzyılda Siyer Yazıcılığı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Apak, Adem. "Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi", *İstem* 8/16 (2010), 10-26.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.
- Balcı, İsmail. "Sorunlu Mirasımız Siyer Yazıcılığı ve Siyer Algımız", *Türkiye'de Tüm Yönleri ile Siyer Çalışmaları* 1/2 (9-12 Nisan 2015), 85-95.
- Beyaz, Yasin. "Tanzimat'tan Bugüne Siyerdeki Paradigmatik Değişimler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 43/1 (2015), 163-175.
- Bir Mübarek Proje Hicaz Demiryolu, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://www.zaferdergisi.com/makale/11179-bir-mubarek-proje-hicaz-demiryolu.html>.
- Bloom, Benjamin S. *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (Çeviren: Durmuş Ali Özçelik). Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995.
- Bölükbaş, Gülhan. *Osmanlı Dönemi Siyer Kültürü ve Kaynakları*. Aksaray: Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Cüveyriye bint Hâris, Erişim 16 Temmuz 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cuveyriye-bint-haris>.
- Demircan, Adnan. "Cumhuriyet Döneminde Telif Edilen Bazı Popüler Siyer Kitaplarında Temel Siyer Kaynaklarının Kaynaklık Değeri", *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 2/1 (2016), 12-25.
- Demirci, Mehmet. "Hakikat-i Muhammediyye", *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Dikmen, Melek. "Nûr-ı Muhammedî Anlayışının Metin ve Minyatür Üzerinden Takibi: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi h. 1221 No'lu Siyer-i Nebî Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/47 (2016), 1066-1078.
- Durmuş, Burak. "4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bloom ve Revize Edilmiş Bloom Taksonomilerine Göre Değerlendirilmesi", *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, (2017), 52-65.
- Eraslan, Sibel. *"Uzaktan Sevmek Hadisesi", Siyer-Edebiyat İlişkisi*. İstanbul: Meridyen Kitaplığı, 2010.
- Ergin, Osman Nuri. *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1977.

- Ergün, Mustafa. “Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları”, *Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 1/5 (Afyon, 1996), 18-35.
- Erşahin, Seyfettin. “Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kısas-ı Enbiyalar: Kısas-ı Rabguzi Örneği”, *Diyanet İlmi Dergisi* 1/1 (2000), 335-350.
- Ertaş, Hikmetullah. “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinde Peygamber Tasavvuru (Niğde Örneği)”, *Van İlahiyat Dergisi* 7/10 (Haziran 2019), 21-40.
- Fayda, Mustafa. “İbn Hişâm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Fayda, Mustafa. “Siyer Sahasındaki İlk Telif Çalışmaları”, *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu*, (İzmir, 1985), 363-374.
- Fidan, Nurettin ve Erden, Münire. *Eğitime Giriş*, Ankara: Alkım Yayınları, 1998.
- Hamidullah, Muhammed. *Resulullah Muhammed*. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1973.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1995.
- Harman, Gonca ve Çelikler, Dilek. Eğitimde Hazırbulunuşluğun Önemi Üzerine Bir Derleme Çalışması”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1/3 (Ağustos, 2012), 141-155.
- Hızlı, Mefâil. “Siyer”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1992.
- Hizmetli, Sabri. *İslâm Tarihçiliği Üzerine*. Ankara: Yeni Zamanlar Sahaf, 1991.
- İHYA, Erişim 16 Temmuz 2012, <https://osmanlica.ihya.org/siret-nedir-ne-demek.html>.
- İlk Mektepler Müfredat Programı, T.C. Maarif Vekâleti Yayın Müdürlüğü Arşivi Kütüphanesi, İstanbul, 1927.
- Kap, Derya. “Türkiye’de Zorunlu Din Dersi Uygulaması”, *Akademik Perspektif* 1/1 (2014), 59-75.
- Karakuş, Züleyha. *Hz. Peygamber’in Köle ve Cariyeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Katipoğlu, İshak. *Liselerde (9 ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed’in Hayatı Dersinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Örneği*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Kaymakcan, Recep vd. *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. İstanbul: DEM Yayınları, 2013.
- Kılıç, Ünal Hz. Peygamberi Anlama ve Anlatmada Kaynak ve Araştırmaların Yeri ve Önemi, *İstem*, Yıl:7 Sayı:13 2009.
- Koçer, H. Ali. *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1992.
- Koştas, Münir. “İlahiyat Fakültesi Kuruluş Tarihçesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/2 (Ankara, 1989), 2-4.
- MEB, İslam Ansiklopedisi, “İslam Alemi Tarih, Coğrafya Lügati”, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Nabi, Sakin Terk-I Edepten (Naat) Şiiri ve Hikayesi, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://kitabistann.blogspot.com/2015/06/sakin-terki-edepten-siiri-hikayesi-ibretli.html>.

- Nas, Mehmet. *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Nedvi, Seyyid Süleyman. *Hazret-i Muhammed (Aleyhisselam) Hakkında Konferanslar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1957.
- Oğuzay, Fatih. “İslâm Dünyasında Tarih Yazıcılığı”, *Bülten İlam* 11 (2010), 27-38.
- Onay, İsa. *Mevlid ve Naatlarda Peygamber Tasavvuru*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Orhan, Filiz ve Dağcı, Abdullah. “Ergenlikte Dini Kimliğin İnşası: Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2015), 116-121.
- Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı, Erişim 18 Temmuz 2021, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>.
- Önder, Mustafa. “DKAB Öğretiminin Temelleri Üzerine”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Bahar 2013), 26-41.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı, 2008.
- Öz, Şaban. *Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Özdemir, Fikri. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (7) Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık, 2019.
- Özdemir, Mehmet. “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal* 4/3, (Aralık 2007), 130-169.
- Özdemir, Mehmet. “Siyer Yazıcılığındaki Değişim Üzerine, Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam”, *2002 Yılı kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Özdemir, Mehmet. *Çağımızda Sosyal Değişme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Özdemir, Şuayip ve Kava, Rahime. “Kur’an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2 (Kış 2014), 1215-1226.
- Öztürk, Hakan. *Cumhuriyet Dönemi İslâm Tarihi Çalışmalarında Hz. Muhammed Tasavvuru (1923-1938)*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Öztürk, Levent. “İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Liselerinde Okutulan Siyer (Hz. Muhammed’in Hayatı) Dersinin Sunulmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Ortaokul ve Ortaöğretimde Siyer Müfredatı I. Siyer Çalıştayı*, Çanakkale: Siyer Araştırmaları Merkezi, 2013.
- Pınarbaşı, Bekir. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı (6) Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık 2019.
- Sarıçam, İbrahim. *Hazret-i Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Selçuk, Mualla. “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4/1 (1997), 146-155.

- Songur, Fatma, *Siyer Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Isparta Örneği*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 9. Baskı, Ankara: Anı Yayınları, 2001.
- Sözen, Hasan. “Peygamberimizin Hayatı Dersinde Hz. Muhammed’in Örnek Kişiliğinin Model Alma Yoluyla Öğretimi”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8 (Aralık 2018), 102-120.
- Sözen, Hasan. *Çocuğun Din Eğitiminde Hz. Muhammed’in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Şanver, Mehmet, *Kur’ân’da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pınar Yayınları, 2001.
- Şeşen, Ramazan. *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*. İstanbul: İrcica Yayınları, 1998.
- Şimşek, Eyüb. “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 1/4 (2004), 211-214.
- Şulul, Kasım. “Siyer Yazıcılığında Kronoloji Meselesi”, *Sîret Sempozyumu I: Türkiye’de Sîret Yazıcılığı*, (Ankara 2010), 180-195.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi, Erişim 18 Temmuz 2021, <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/TTKB/%C4%B0kokul/4/Din%20K%C3%BC%20ve%20Ahlak%20Bilgisi/dkab-4.pdf>.
- Terzi, Mustafa Zeki. “Buhari’nin Sahihinde Siyer ve Meğazi Rivayetleri, *OMÜİF Dergisi* 5/2 (2005), 149-153.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2005.
- Utku, Nihal Şahin. Siyer Yazıcılığı Üzerine (III. Bölüm), Erişim 16 Temmuz 2021, <http://sonpeygamber.info/siyer-yaziciligi-iii-bolum->.
- Uzun, Mustafa. “Türkçe Siyer Kitapları”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Yanmaz, Ayşe Nevra. *MEB İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Temel İslam bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Yıldırım, Bekir. *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Yıldırım, Mustafa. 5. Sınıf Hz. Muhammed’in Hayatı Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Yıldız, Zafer. “Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ve Din Öğretimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33/2 (2014), 147-161.
- Yücel, Tülay. *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

ÖZGEÇMİŞ

..... yılında’da doğdu. İlkokul ve ortaokul eğitimini Ankara / Çankaya’da bulunan Hamdullah Suphi İlköğretim Okulunda tamamladı. 2010 yılında Ankara Bahçelievler Anadolu Lisesinden mezun oldu. 2015 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra 2016 yılında Millî Eğitim Bakanlığında DKAB öğretmeni olarak Ankara’da bulunan bir ortaokulda göreve başladı. 2021 yılında ise Bayburt Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde lisansüstü eğitimini tamamladı. Evli ve bir çocuk annesidir.